De hoeve van Aptonga. Verhaal uit den tijd van den H. Cyprianus, bisschop van Carthago

V. van Gisbergen

bron

V. van Gisbergen, *De hoeve van Aptonga. Verhaal uit den tijd van den H. Cyprianus, bisschop van Carthago*. Met illustraties van B. Reith. R.K. Jongensweeshuis, Tilburg 1931

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/gisb002hoev01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. de Bibliotheek Zuid-Kennemerland

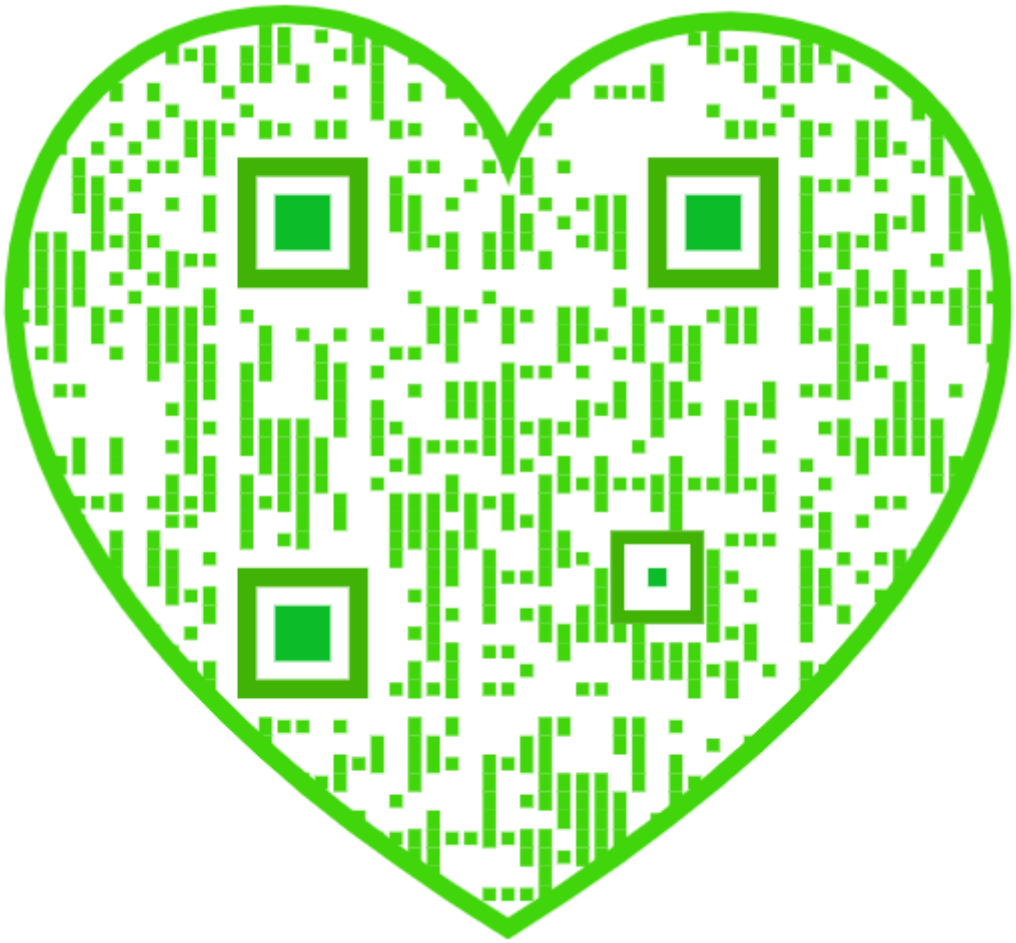

Inleiding

Er is geen naam in de geschiedenis die zooveel droevige herinneringen wakker roept als *Carthago*, geen plek ter wereld waar zooveel gewerkt en genoten, gestreden en geleden is. Eeuwen lang, reeds vóórdat de Romeinsche macht iets beteekende, was het de Meesteres van de Middellandsche Zee en de Koningin van het Afrikaansche strand, rijk en machtig geworden door zijn handel.

Maar Rome werd afgunstig op zijn bloei; en na drie vreeselijke oorlogen werd Carthago geheel verwoest en zijn grond met zout bestrooid. Eenigen tijd later werd het echter door de overwinnaars weer opgebouwd, en was nu een Romeinsche stad, veel rijker nog dan het oude Carthago. Allerwegen richtte men monumenten op; tempels werden gebouwd, en triomfbogen, circussen, theaters, poorten en scholen. De huizen der grooten waren echte paleizen met parken omgeven, weelderig met beeldhouwwerk versierd, en voorzien van waterleiding, van centrale verwarming onder den vloer en tusschen de dubbele muren, kostbare meubelen en mozaïekbevloeringen. De stad had een menigte badhuizen met koude, lauwe en warme baden, kleedkamers, turnzalen en ontspanningslokalen. Men vond er een riolenstelsel waarop menige groote stad in onzen tijd jaloersch kon zijn; en de Romeinsche Keizer Hadrianus schonk het een waterleiding van 100 KM. lengte, die de regenputten der stad verbond met de bronnen der bergen.

In het Romeinsche Carthago vond men een bloeiende

gemeente van Christenen, die meestal behoorden tot de lagere volksklassen. Vanuit Carthago breidde het H. Geloof zich meer en meer uit over Noord-Afrika, en zoo telde men er in de derde eeuw na Christus ruim honderd bisschoppen. Onder hen is vooral beroemd geworden de H. Cyprianus, die van den Paus van Rome den titel ontving van ‘Primaat van Afrika’.

Onder de bloedige vervolgingen van de Romeinsche keizers, vooral onder die van keizer Decius, verminderde het aantal Christenen zienderoogen.

De voorspoed en weelde hadden na een tijd het Romeinsche Carthage krachteloos gemaakt. En toen de woeste Vandalen uit Europa naar Afrika trokken, viel hun de stad als een rijke prooi spoedig in handen. Vreeselijk werd het geplunderd, doch het bleef bestaan als hoofdstad van het Vandalenrijk.

Toen verschenen de volgelingen van Mohammed, de Arabieren, op het tooneel. Opnieuw werd Carthago geplunderd; en wat er van overbleef geraakte zoo in verval, dat men later naar de plek moest zoeken waar eens de machtige stad had geschitterd.

Carthago was gebouwd op een schiereiland. Het middelpunt was de heuvel Byrsa met de citadel, - d.i. een vesting die de stad beheerscht, - vanwaar men een heerlijk uitzicht had op de stad, haar beide havens en de Middellandsche zee. Het was op dezen heuvel, dat de H. Lodewijk, koning van Frankrijk, op zijn tweeden kruistocht overleed. En op deze zelfde plek heeft de groote Kardinaal Lavigerie zijn kathedraal gebouwd. Daar hebben zijn Zonen, de Witte Paters, waaronder zooveel Nederlanders, thans de wacht betrokken en een nieuw, Christen Carthago gesticht, om van daaruit Afrika voor Koning Christus te heroveren.

Terwijl wij in 't volgend verhaal de lotgevallen

volgen van een Christen familie, leeren wij ook eenige martelaars nader kennen en wordt ons een kijk gegeven op de zeden en gewoonten van dezen hoogst interessanten tijd.

Hoofdstuk I
Hoe er een boodschap van Carthago naar Ad Fines kwam.

Ongeveer twintig uur ten Zuiden van Carthago ligt het stadje Aptonga, juist op den rand van het Numidisch gebergte. Als wij van hier den weg volgen door het wild-begroeide dal en dan in snellen pas naar boven gaan, komen wij na 'n uur aan 'n heuvelhoeve, als 'n vogelnest tusschen twee steile rotsen gebouwd. De plek ligt geheel open voor den koelen noordenwind en geeft uitzicht op 'n groote vlakte in de richting van de Middellandsche Zee.

Ad Fines - zoo is de naam van de hoeve - is 'n onregelmatig, grijs gebouw van twee verdiepingen, met 'n open zuilengang vóór de bovenste vensters. Boven op 't platte dak is 'n luchtig zomerhuisje gezet: 't bestaat uit 'n zestal palen, waartusschen 'n zeildoek is gespannen. Rondom het binnenplein liggen wagenloodsen, schuren en kooien; en ginds ver, op de berghelling, rijpt de tweede oogst van de gerstevelden in de blakende hitte van de Augustuszon.

Maar wat ziet alles er vervallen uit! De steenen

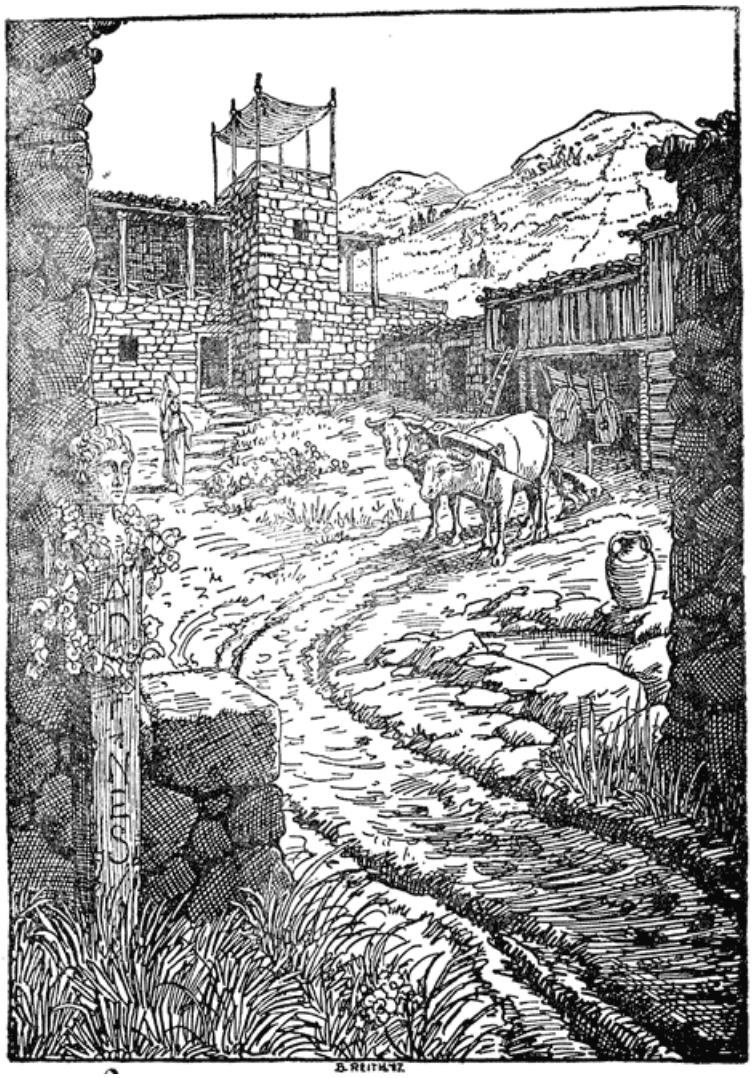

Ad Fines is 'n onregelmatig grijs gebouw van twee verdiepingen.

zijn lukraak op elkaar gestapeld, en de personen die het bouwden moeten geleefd hebben lang vóór de Romeinen hier kwamen; anders zou het er heel wat sterker en fraaier hebben uitgezien. Maar schilderachtiger?... Dat is een andere vraag.

We zijn hier aan de grens van het land; ik zie dat aan die zuil met het hoofd van den afgod Mercurius: dat is 'n grenspaal. Iemand heeft het met bloemen versierd. We zullen ze maar stilletjes laten hangen en zeker niet den afgod z'n hoofd afslaan - wat ik wèl graag zou doen! Want het is 'n tijd van vervolging, en de Kerk wil niet, dat wij de heidenen noodeloos verbitteren.

Wij betreden nu de binnenplaats: die twee ossen met het juk om den nek hebben het ook al warm; ze staan daar zoo droomerig te kwispelstaarten in de felle zon. Wacht, daar komt een slavin met 'n kruik op het hoofd naar buiten; zeker om de arme dieren frisch water te geven uit deze kleine bron.

't Is nu het heetste uur van den dag. De zonnehitte heeft de bewoonsters van de hoeve verjaagd uit 't zomerhuisje en uit de open zuilengang; ze hebben koelte gezocht in 't ruime, halfdonker gehouden vertrek, dat tegelijk als keuken en ontvangkamer dienst doet. En daar treden ook wij binnen.

't Zijn twee personen die wij er aantreffen: ongetwijfeld moeder en dochter, want zij lijken sprekend op elkaar, al is de één al zeker veertig jaar, en de ander hoogstens zestien. De moeder is 'n weduwe, zooals we zien kunnen aan den rouwmantel, dien zij over haar kleed draagt; en de purperrand om het kleed van de dochter laat zien, dat zij ongehuwd is. Zij zijn aan 't spinnen. Opeens staat moeders wiel stil.

‘Lucia.’

‘Ja moeder.’

‘Ik zat te denken aan uw broer; ik begin spijt te krijgen, dat ik hem naar Carthago heb laten gaan.’

‘Och,’ zei Lucia, ‘Paulinus en de goede priester Crescentius stonden er zoo op. Het zou hard geweest zijn om hun dat te weigeren. En er is bovendien geen gevaar; er kàn geen gevaar zijn, want iedereen zegt, dat alles rustig is. En ik weet zeker, dat hij niet minder graag naar huis zal komen, al heeft hij de stad gezien.’

‘Toch maak ik mij bezorgd. En dat zoudt u ook doen, als u oud genoeg waart om u te herinneren, wat wij onder keizer Decius hebben beleefd. De goede God zal alles wel ten beste schikken: laten wij ons daarmee troosten. En 't is ook maar voor veertien dagen.’

‘En als dan Secunda weer thuis is....’, zei Lucia met blij gezicht.

‘Die zal gauw genoeg weer thuis zijn, die is niet zoo ver weg,’ viel de moeder in. Ook haar gezicht klaarde op, alsof zij zich reeds bij voorbaat verheugde over de thuiskomst van haar kinderen.

‘Zeg, moeder,’ hernam Lucia even later, ‘ik geloof, dat Vivia wel neiging heeft om Christen te worden. Eergisteren trokken de heidenen in optocht naar het dal om een offer op te dragen, maar zij bleef thuis. Ze zei, dat de God der Christenen veel machtiger was om 'n ongeluk af te weren dan beelden door menschenhanden gemaakt.’

‘We zullen den Bisschop verzoeken, dat hij met haar eens komt spreken,’ zei Sabina - dit was de naam van de moeder. - ‘Ik heb er ook iets van gemerkt; en 't zou 'n groote troost zijn voor ons, als er ten minste één van onze dienstboden Christen was.’

‘Zeker, moederlief... Maar, wie zal dàt zijn?’

Ze wees naar buiten, terwijl ze dit zei. Daar kwam

'n forsch gebouwd man de steile helling oploopen met 'n vaart die men niet verwachten zou bij zoo'n drukkende hitte. Zelfs de droomerige ossen werden er schichtig van. Hij droeg het uniform van 'n Romeinsch soldaat en de metalen schubben van zijn borstharnas fonkelden in de felle zon.

'Wel, 't is uw oom,' zei Sabina. 'Wat mag die voor 'n boodschap hebben?'

'Zal ik voor hem opendoen?' vroeg Lucia. Maar nog voor zij de deur bereikt had, stond de geweldige man al binnen, en veegde zich het zweet van 't voorhoofd.

'Maar Acilius toch!' riep Sabina.

'Beste oom, wat ziet u er uit!' viel Lucia in. 'Is er iets?'

'Is er iets!' brulde Acilius Glabro, de Honderdman. 'Is er iets!' En hij liep met dreunende stappen de kamer op en neer, hijgend van opwinding en vermoeidheid.

'Is er iets met Paulinus?' vroeg de bezorgde moeder.

'Is er iets!' schreeuwde de Honderdman, alsof hij haar niet gehoord had. 'Ja, er is iets! Ik wist wel, dat het zoo ver zou komen! En nu is het gedaan met uw dwaasheden. En dat er dit van komen móést, kon je zelf wel begrijpen, toen je den kop van den ezel ging aanbidden....[1)] Bij Mars! Het gaat mij eigenlijk niet aan, en ik ben gek, dat ik er mij in meng.'

'Wat bedoelt u toch, oom?'

'Maar je zult wijzer zijn, natuurlijk, dat zul je,' ging de Romeinsche soldaat voort, almaardoor op en neer loopend. 'Er steekt niet veel kwaad in die dwaasheden der Christenen, zoolang als het je niets

1) Dit was één van de lasterpraatjes die de heidenen rondstrooiden over de Christenen.

kost. Wijzer menschen dan jullie zijn er door op hol gebracht. Komaan! Stel je niet meer zoo dwaas aan. En dat zal je gemakkelijk vallen, als je hoort, wat er gaat gebeuren: De proconsul heeft bevel gekregen om zich met de Christenen te gaan moeien. En, bij Mars! hij is wel de man om zulke bevelen streng uit te voeren.'

'Wilt u daarmee zeggen,' vroeg Sabina verbleekend, 'dat ons 'n vervolging boven het hoofd hangt?'

''n Vervolging?' riep Acilius. 'Erger dan dat! Uw volk moet uitgeroeid worden! De Augustus[1)] heeft ons opgedragen zijn bevel hier uit te voeren, en hij zal gehoorzaamd worden, dat verzeker ik je!'

'Maar bent u er wel zeker van? Is het werkelijk zoo erg? Of wilt u ons misschien maar vrees aanjagen?'

'n Oogenblik keek de opgewonden Honderdman haar verbluft aan, terwijl z'n starende oogen uit hun kassen puilden, en bulderde toen:

'Denk je, dat ik van Aptonga naar hier geloopen ben door 'n gloeiende zon, om 'n vrouw en 'n onnoozel meisje bang te maken? Kom, Kom!' En 'n weinig bedarend ging hij voort: 'Het is maar al te zeker; en ik zal u vertellen, hoe ik het ben te weten gekomen. Maar kun je me eerst niet 'n beker Siciliaanschen wijn of gerstebier bezorgen?'

'Gestebier zult u hebben, zooveel u belieft. Schenk 't even in, Lucia,' zei Sabina. 'En dan, broeder, laat ons maar spoedig het ergste hooren.'

Terwijl Lucia uit de gereedstaande kruik 'n beker vol schonk met het parelende vocht, zette de afgematte Honderdman zich neer op den grooten zetel midden in het vertrek. En na zich verfrischt te hebben begon hij:

1) d.i. de keizer van Rome.

‘Welnu dan! Omtrent het zevende uur[1)] waren we in de wacht aan 't praten over den goeden ouden tijd, toen we tegen de Germanen vochten, - bij Mars, dàt was 'n tijd! - toen er plotseling aan den kant van het Forum[2)] 'n gejuich opging, alsof er de keizer zelf z'n intocht hield. Ik liep er met 'n paar anderen heen, en daar zagen we, hoe de proconsul, omringd van z'n bijldragers, het bevelschrift van den keizer aan één der muren ophing. Maar eerst las hij het voor; en het was precies, zooals ik u gezegd heb: Keizer Valerianus moet niets meer hebben van dat uitschot van Christenen - neem me niet kwalijk, Sabina, ik zeg alles, zooals ik 't meen.... Maar nu, kort en goed: je moet er van afzien.’

‘Wat zal Paulinus toch gaan aanvangen!’ riep Sabina, zonder antwoord te geven op de woorden van haar broer.

‘Paulinus?’ vroeg Acilius. ‘Waar is die?’

‘Hij is 'n dag of drie geleden naar Carthago vertrokken met.... enfin, hij is vertrokken.’

‘En dat is maar wàt goed ook, bij 's Keizers baard!’ riep de Honderdman. ‘Ik beloof je, dat hij daar ginds genoeg zal zien om genezen te worden van z'n dwaasheid, 't Is 'n beste jongen, ik vind het maar jammer, dat je hem hebt meegelokt op je dwaalwegen. Voor hem is er geen zorg, hij is daar goed. Maar ik ben niet gerust wat u en de meisjes betreft.’

‘God zal voor ons zorgen, broeder; laat alles gerust aan Hem over.’

‘Zoo!... Heeft jullie God ook voor de Christenen gezorgd onder den goeden keizer Decius? Ik durf je zeggen, dat ik geen lafaard ben, ten minste, dat heb ik nog nooit gehoord. Maar om me te laten kwellen, zooals toen met de Nazareërs gebeurd is,

1) d.i. om één uur na den middag.
2) gerechtshof.

bah! daar zou ik voor bedanken! Nog liever zou ik 'n wesp, 'n hagedis, ja al wat je wilt voor God aanbidden.'

'Dat geloof ik, broeder,' hernam Sabina; 'en toch hebben toen kinderen gedaan, wat u bekent niet te kunnen. Vind je dat niet vreemd?'

'Vreemd, ja! Maar 't zijn tooverkunsten! anders niets. Daar kun je alles mee klaarspelen. Luister eens,' sprak hij nu ernstig. 'De legaat haat u als de dood, en ik weet zeker, dat je hoort bij de Christenen die 't eerst zullen gegrepen worden. Ontvluchten kun je niet meer, dat is volslagen onmogelijk. Waar zou zoo'n sukkelend mensch als u ook heen moeten! Had die verwenschte bisschop van Carthago, die Tacius Cyprianus u maar nooit in z'n netten gevangen!... Zeg me dus eens, wat wil je aanvangen?'

'Is er geen mogelijkheid,' zei Sabina met 'n blik op haar dochter, 'dat *zij* kan vluchten, of op een andere manier het gevaar ontkomen? Om mij hoeft gij u niet druk te maken: zooals u zegt, met het oog op mijn gezondheid kan ik zelfs niet denken aan vluchten; maar *zij* zou 't kunnen.'

Nu sprong Lucia op, greep haar moeder bij de hand en sprak:

'Moeder, wat denkt u wel van mij? Ik zeg tot u hetzelfde, wat Ruth zei tot Noëmi: Waar gij heen gaat, ga ik ook; en waar gij sterft, daar wil ook ik sterven en begraven worden! Niets dan de dood zal mij ooit van u scheiden!'

Op die woorden sloeg de Honderdman met z'n wingerdstaf[1)] zoo geweldig op het tafeltje, dat Lucia er verschrikt van omkeek. Dan sprong hij op, liep

1) De wingerdstaf, waarmee 'n Honderdman zijn onderhoorigen tuchtigde, was het teeken van z'n waardigheid.

Het zou me krankzinnig maken als ik nog langer zoo'n onzin moest aanhooren.

tot bij de buitendeur van de kamer en schreeuwde:

‘Bij de twaalf goden! Dit meisje is nog krankzinniger dan haar moeder! Sterven, ja! Daar krijg je kans genoeg voor! Maar als die-daar hoopt ook begraven te worden, dan heeft ze 't glad mis. Bij Mars! Wat wil jullie dan toch? Wat kun je op aarde nog meer wenschen? Je bent zoo gelukkig samen. Zie eens die hoeve: de schoonste en de rijkste uit heel Aptonga.... En dan, 't is zoo goed als zeker, dat ik gezonden zal worden om u gevangen te nemen!’

‘Komaan broeder,’ zei Sabina, ‘ik ben overtuigd, dat u het goed met ons meent. Maar geloof me, u kunt ons thans geen grooter plezier doen dan heen te gaan; want u zijt niet in staat om te begrijpen, waar het om gaat. Moge God u verlichten vóór het te laat is. En als men u opdracht geeft om ons gevangen te nemen, wel, doe dan uw plicht: dat zal de grootste weldaad zijn die je ons ooit bewezen hebt.’

Die taal was voor den heidenschen soldaat totaal onbegrijpelijk. Voor hem was het vrijwillig verlies van aardsche goederen en geluk 'n dwaze daad; en het verlies van z'n leven, het sterven van 'n schandelijken dood, het allergrootste ongeluk. En toen zijn eigen zuster verklaarde, dat zij dit lot boven alles wilde verkiezen, luisterde hij toe, onbeweeglijk, met strak starende oogen. Dan kwam de woede weer boven; hij begon te beven, beet zich op de tanden, wierp de armen in de lucht en schreeuwde:

‘Het zou me krankzinnig maken, als ik nog langer zoo'n onzin moest aanhooren! Doch wacht maar! Je zult wel van gedachten veranderen vóór we enkele dagen ouder zijn! God Jupiter bescherme u! Ik kan niets meer voor u doen!’

Dit zeggende opende hij de deur, wierp die met 'n smak achter zich dicht, en snelde terug naar

Aptonga, terwijl hij almaardoor het Christendom en de Christenen verwenschte.

Zou je kunnen gelooven, dat hij het zelf nog eens zal worden?

Hoofdstuk II
Hoe de Priester en Paulinus 'n bezoek brachten aan den heiligen Tacius Cecilius Cyprianus.

'n Liefelijk huis in 'n liefelijken tuin, 'n half uur van Carthago. Wijngaardranken, zwaar beladen met de purperen druiventrossen, vormen 'n soort van traliewerk langs de buitengangen; sinaasappelen gloeien tusschen het hei-groen gebladerte; lindebloesem doorbalsemt de lucht met welriekende geuren; 'n klaterende fontein werpt haar water hoog in de lucht, waar de zon er regenbogen in toovert.

In 'n kamer die uitziet op den tuin zit 'n man van ongeveer vijftig jaar, die bezig is met schrijven op 'n perkamentrol. Hij draagt de gewone Romeinsche toga. Maar al is zijn kleeding eenvoudig, toch zegt dat breede voorhoofd, dat heldere oog, die gesloten mond, en vooral die zachte glimlach, dat dit geen gewoon man is: 't Is de heilige Cyprianus, Bisschop van Carthago en Primaat van Afrika.

Er bevinden zich misschien wel zestig handschriften in die bronzen kokers langs den muur. O, hadden wij er thans nog eenige van: de Kerkgeschiedenis van Hegesippus bijvoorbeeld, die voor altijd verloren is! Dan zouden we beter weten, hoe de eerste Christenen dachten, en wat ze deden, en we zouden onze dwalende broeders kunnen overtuigen, dat de Kerk nog altijd juist dezelfde leer belijdt als door de Apostelen werd verkondigd.

Daar nadert door den tuin 'n jonge man, met 'n grooten brief in de hand. 't Is Flavianus, de Diaken. Aan de fontein wascht hij de voeten; dan treedt

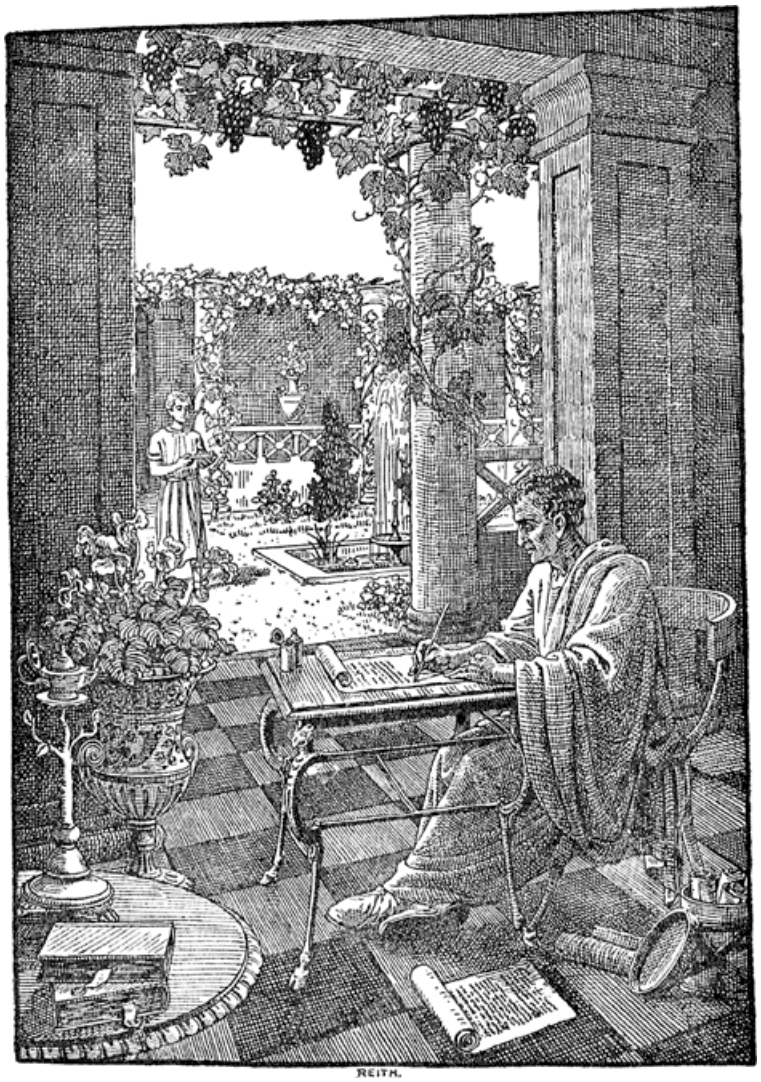

Daar nadert door den tuin 'n jonge man.

hij eerbiedig binnen, en geeft den brief aan den Bisschop.

‘Hier is nieuws uit Rome, Vader; de *Dioscuri* is drie uur geleden de haven binnengeloopen.’

‘Is m'n boodschapper dan al terug?’ vroeg de Heilige. ‘Dat kan toch nog niet.’

‘Hij is nog niet terug,’ antwoordde Flavianus; ‘dit is op 'n andere manier hier gebracht.’

Cyprianus sneed den omslag open, haalde den brief er uit en begon te lezen.

‘Ha,’ riep hij plotseling uit. ‘Dat is heerlijk nieuws! Onze H. Vader, Paus Sixtus, is onder de zalige Martelaren.’

‘En heeft hij moedig de pijnen verdragen?’ vroeg de Diaken.

‘Zoo moedig als 't maar kan! God zij geprezen in zijn Heiligen! Luister.’ En toen las hij als volgt:

> De Priesters en Diakens van Rome aan Tacius Cyprianus. Gegroet in den Heer. Wij mogen uw Heiligheid niet onbekend laten met het verlies dat ons getroffen heeft, en met de roemrijke overwinning, behaald door onzen H. Vader, Paus Sixtus: Hij heeft den marteldood ondergaan en de kroon verdiend door den Heer beloofd aan hen die hem liefhebben. Toen hij het H. Offer opdroeg in de Catacomben van Calistus, werd hij door soldaten gegrepen, en weggesleurd naar de plaats der terechtstelling. En Laurentius, de Diaken, weende, omdat hij hem niet mocht volgen. En hij sprak: ‘Ik was uw dienaar, als gij het Bloed des Heeren opdroegt; waarom laat gij mij achter, nu gij uw eigen bloed gaat offeren?’ En Sixtus, vol van den H. Geest, troostte hem en antwoordde: Ik verlaat u niet, mijn zoon; een grooter strijd wacht u; na drie dagen zult gij mij

volgen.' En toen hij aldus gesproken had, werd zijn hoofd van het lichaam gescheiden, en zijn ziel nam plaats in de koren der Engelen. Wij namen het lichaam op en begroeven het in de Catacomben van St. Calistus, God lovend en prijzend. Maar tot nog toe weten wij niet, hoe de profetie van Laurentius zal vervuld worden. Want deze dingen zijn gisteren geschied; en wij zenden deze tijding met een schip dat morgen zal afvaren. Als het den Heer behaagt, zullen wij U op de hoogte houden van alles wat de vervolging betreft, telkens als wij daartoe gelegenheid vinden. Vaarwel in den Heer.
In haast van uit de Stad.
Op den 7en dag vóór de Idus[1)] van Augustus,
Pomponius Bassus.

'Dit is nu de vijfde Paus in vijf jaar,' zei Cyprianus. 'Eerst Fabianus, toen Cornelius, en toen Lucius, daarna Stefanus, en nu de zalige Sixtus. En Carthago heeft nog niet één martelaar onder zijn bisschoppen!'

'Wij hebben genoeg heiligen gehad,' hernam de Diaken.

'Maar geen van de grootste,' ging Cyprianus door. En dan sprak hij over de glorie van het martelaarschap, en over de heerlijke kroon die is weggelegd

1) De *idus* was de 15e dag van Maart, Mei, Juli en October, en de 13e dag van de andere maanden; hier is dus bedoeld de 6e Augustus.
De Romeinsche kalender had oorspronkelijk maar 10 maanden: Martius (naar god Mars), Aprilis, Majus (naar godin Maia), Junius, (naar god Juno), Quintilus (= vijfde; later vervangen door Julius, naar Julius Caesar), Sextilis (= zesde; later Augustus naar Keizer Augustus), September (= zevende), October (= achtste), November (= negende) en December (= tiende). Later werden er twee maanden bijgevoegd: Januarius (naar god Janus) en Februarius (naar februa, 'n zuiveringsfeest).

voor hen die hun leven geven voor het heilig Geloof, tot de Diaken z'n hart voelde branden. En later verklaarde deze:

‘Niemand kon zóó over dat geluk spreken die er zelf niet dicht bij was.’

Terwijl de Bisschop nog sprak, kwam er 'n dienaar binnen.

‘Daar is 'n priester uit Aptonga,’ zei hij; ‘die wilde zijn Hoogwaardigheid graag even spreken. Wenscht U, dat hij binnengelaten wordt?’

‘Wat zegt u? m'n goede vriend Crescentius!’ riep de Bisschop uit. ‘Ik ben benieuwd, wat hem hier heeft gebracht. Laat hem onmiddellijk binnen.’

En spoedig verscheen 'n frissche, gezonde man, gevolgd door 'n jongen van 'n jaar of veertien.

‘Uw zegen, Vader,’ zei de priester knielend, ‘en ook voor dezen jongeling.’

Cyprianus zegende hen.

‘Wie is uw gezel, en hoe heet hij?’ vroeg de Bisschop.

‘Het is 'n jongen als waarover St. Lucas schreef: Hij is de eenige zoon van z'n moeder, en deze is 'n weduwe. Zijn naam is Paulinus en hij komt uit de omgeving van Aptonga.’

‘God zegene u, m'n jonge vriend,’ zei toen de Bisschop, en wendde zich weer tot den priester.

‘Vertel me nu, goede Crescentius, wat u in dezen gevaarvollen tijd naar Carthago heeft gevoerd.’

‘Wij wisten daar ginds niets van het edikt tegen de Christenen,’ antwoordde de priester. ‘Men had ons verzekerd, dat alles rustig was. Omdat ik hier zaken had, vond ik dit voor dezen jongen 'n schoone gelegenheid om de stad eens te zien. We zullen nu trachten zoo spoedig mogelijk hier vandaan te komen.’

‘Dit is het gevaarlijkste huis waar u kunt verblijven’, zei de Bisschop; ‘anders liet ik u nog niet vertrekken. Waar bent u gelogeerd?’

‘Bij 'n zuster van me in de Salusstraat,’ zei Crescentius. ‘Omdat zij 'n heidin is, zijn we daar betrekkelijk veilig. Wat dunkt u, zou het edikt ook op 't platteland uitgevoerd worden, of alleen maar in de stad?’

‘Onze nieuwe landvoogd, Galerius Maximus,’ antwoordde de Bisschop, ‘neemt de zaken nogal kalm op; bovendien is hij ziekelijk, en 't is niet te verwachten, dat hij meer zal doen dan hij moet. Maar de hevigheid van de vervolging in Rome en Alexandrië doet mij het ergste vreezen.’

Zoo ging het gesprek nog eenigen tijd door, toen Crescentius afscheid nam. Toen keerde Cyprianus weer terug naar het onderbroken werk, en schreef neer de gedenkwaardige woorden, die wèl tot ons gekomen zijn: ‘Laten wij allen meer denken aan de onsterfelijkheid dan aan het sterven.’

Maar wij moeten den priester volgen.

‘Nu, mijn jongen,’ zei deze tot Paulinus, toen zij den tuin hadden verlaten, ‘dat is 'n bezoek geweest, waar je in hoogen ouderdom nog van zult spreken. Er heeft eens iemand 'n reis gemaakt van Spanje naar Italië, alléén maar om Livius[1)] te zien; hoeveel te meer is 'n bezoek aan Cyprianus de reis naar Carthago waard.’

‘Ik ben blij, dat we die reis gemaakt hebben,’ zei Paulinus, ‘al was 't alleen om dit bezoek. Ik zou heel graag nog wat langer hier willen blijven.’

‘Denk eens aan je moeder, m'n jongen,’ antwoordde Crescentius. ‘Wat zal ze ongerust zijn, als zij van het edikt hoort, terwijl jij hier in 't hoofdkwartier van de afgoderij verblijft. Morgen, als het God belieft, zullen we vertrekken; en dan gaan we vanmiddag nog 'n kijkje nemen bij de kaden en dokken.’

Zij hadden nu den tuin van St. Cyprianus al 'n heel

1) Romeinsch geschiedschrijver vóór Christus en edel mensch.

eind achter zich; de huizen stonden reeds dichter opeen, en de straten werden drukker. Paulinus had opgemerkt, dat z'n gezel al enkele malen had omgezien, alsof hij iemand achter zich in 't oog wilde houden.

‘Waar kijkt u toch telkens naar?’ vroeg hij ten laatste.

‘Daar is 'n man achter ons, die ons gevolgd is vanaf den tuin van den Bisschop,’ antwoordde Crescentius half fluisterend. - ‘Pas op, niet omzien! Ik geloof al m'n leven, dat hij iets in 't schild voert.... Kom, laten we die zijstraat inslaan; als hij nu recht doorgaat, weten we, dat hij niets van ons wil.’

‘Maar wat kàn hij van ons willen?’ vroeg Paulinus bezorgd.

‘Dat komt er nu niet op aan,’ antwoordde de priester op 'n toon die den vrager voor 'n oogenblik den mond moest sluiten. ‘Kom, dezen kant uit,’ en zij verlieten de hoofdstraat. Onmiddellijk sloeg hun achtervolger, 'n lange, magere, donkere kerel, dezelfde straat in.

‘Och kom,’ zei Crescentius nu op zeer luiden toon, ‘we zullen toch maar recht doorloopen.’ En terugkeerend op den grooten weg bleven zij dien 'n tijd volgen. Hun achtervolger deed hetzelfde.

Crescentius keerde zich om.

‘Mijnheer,’ zei hij, ‘gij schijnt ons te volgen. Hebt ge me soms iets te zeggen?’

‘O, neen!’ antwoordde de man, ‘waarachtig niet. Toevallig ben ik misgeloopen zooals jullie. Neem me niet kwalijk.’

‘Ik vertrouw dien man geen zier,’ fluisterde Crescentius tot Paulinus, terwijl zij hun weg weer voortzetten. ‘Het zou me niet verwonderen, dat hij wacht op 'n afgesproken plaats of persoon om zich van ons meester te maken. God spaar ons voor z'n greep.’

Paulinus stapte zwijgend naast den priester voort. Hij dacht aan het dierbaar ouderhuis *Ad Fines,* aan zijn moeder, aan zijn zusters, aan zooveel personen en plaatsen die hem na aan 't harte lagen. En z'n gemoed schoot vol bij de gedachte dat hij die nooit weer terug zou zien, als die man werkelijk was, waarvoor Crescentius hem hield: 'n aanbrenger van Christenen.

De arme jongen slaakte 'n diepen zucht, zoodat Crescentius 't noodig vond om z'n aandacht wat af te leiden. En daarvoor was er stof genoeg, want zij waren nu in 't hartje van Carthago, en op één van de drukste pleinen. Wandelaars, soldaten, nieuwsgierigen, leegloopers, allen die wat wilden hooren, zien of genieten, richtten hun schreden naar dit plein; hier bevond zich de groote fontein, waar vrouwen en waterventers met hun ezels watervoorraad kwamen opdoen in kruiken of groote leeren zakken. Tempels en openbare gebouwen stonden er opeengedrongen, en Crescentius koesterde de stille hoop tusschen de menigte, of in een van die gebouwen, spoorloos te verdwijnen.

'Kom,' zei hij tot Paulinus, 'we gaan onder dien boog door. Die is gebouwd ter eere van Septimus Severus, 'n Afrikaan van geboorte. En zie die paarden eens daarboven! Die zijn 'n nabootsing van de schoonste paarden die ooit gebeeldhouwd werden.... Arme, arme, heidenen!' zei hij toen zuchtend, terwijl zij 'n heelen troep menschen passeerden die wierook brandden in 'n vuurbekken vóór 'n afgodstempel.

Nu dacht de priester de Fluitspelersstraat in te slaan; maar daar zag hij, hoe 'n kort, gezet, ruwuitziend man aan den overkant even knikte tegen 'n persoon die achter hen was; op hetzelfde oogenblik voelde Crescentius 'n hand op z'n schouder. Hij keek om en zag zich in de handen van zijn vervolger.

‘Kwaamt gij niet uit het huis van Cyprianus daarginds?’ vroeg déze.

‘Zooals ge gezien hebt,’ was 't antwoord.

‘En dus zijt ge 'n Christen,’ zei de korte man, die ondertusschen de straat was overgestoken.

Crescentius had nog wel uitleg kunnen vragen van dit lichtvaardig oordeel. Maar hij mocht geen tijd verliezen. Elk oogenblik kon er meer volk op de been komen, en hij wilde in elk geval zijn beschermeling redden.

‘Loop, Paulinus, loop!’ riep hij, terwijl hij met iedere hand een der mannen vastgreep. ‘Loop, jongen! Of we worden allebei gegrepen!’

De jongen vloog.

‘Hulp! Hulp!’ riepen de twee mannen.

‘Wat is er aan de hand?’ vroeg Suffinus, de slager, die voor de open bovendeur van z'n winkel verscheen.

‘Kom hier als de weerlicht!’ schreeuwde de grootste man. ‘We hebben 'n Christen. Houd hem mee vast, anders ontsnapt ons die jongen daar ginds.’

Van alle kanten kwamen nieuwsgierigen toegesneld. Crescentius lag weldra met den rug op den grond, maar hij bleef zich verzetten en worstelde uit alle macht om zóó aan Paulinus meer tijd te verschaffen voor zijn vlucht. Tegen zoo'n groote overmacht was hij echter niet lang bestand. En toen hij weerloos was gemaakt, zette 'n gedeelte van het gepeupel onder aanvoering van den langen man den vluchteling achterna.

Als 'n pijl uit den boog was de jongen weer onder den boog van Septimus Severus door geloopen en de Aresstraat ingesneld. Hij wist, dat hij niets voor den priester kon doen, maar z'n eigen leven zou hij niet laten nemen, zoolang hij er over kon meepraten.

‘Als ze me vangen,’ zoo dacht hij, ‘kan ik even moedig sterven als ieder ander; maar zoolang God mij het leven geeft, wil ik het bewaren.’

Hij was 'n kranige, kern-gezonde jongen, en hij bleef maar loopen! door straten en steegjes, over pleinen en binnenplaatsen, tot hij eindelijk weer was

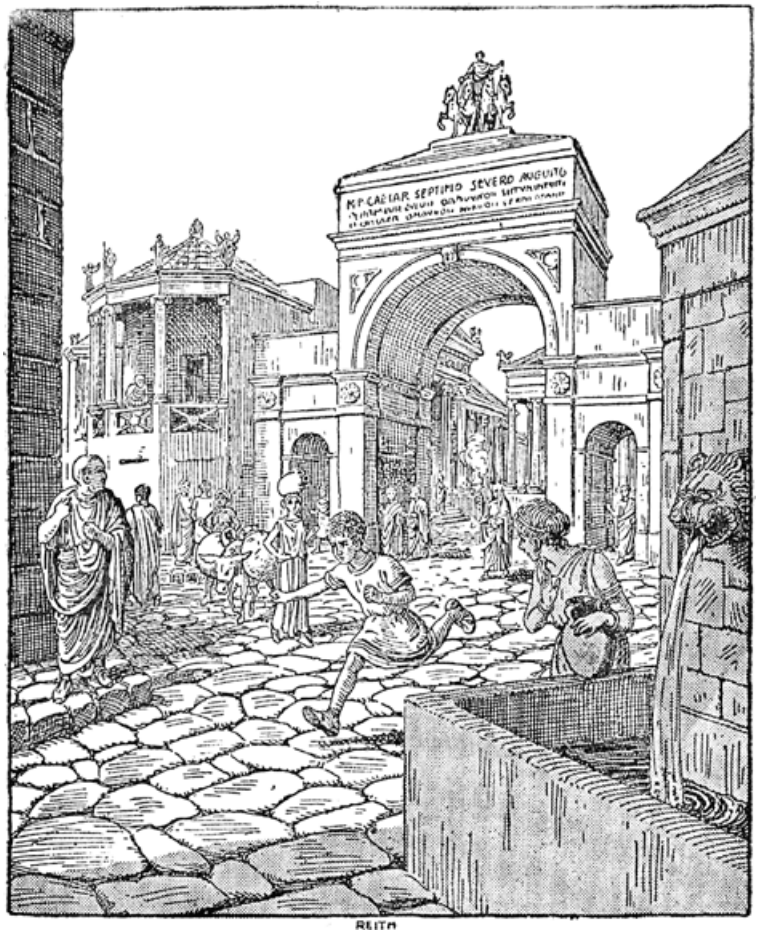

Als 'n pijl uit den boog was de jongen de Aresstraat ingesneld.

aangekomen op de plaats waar z'n priesterlijke vriend was gevangen genomen. Daar hoorde hij het geschreeuw van z'n achtervolgers in 'n straat aan z'n linkerhand. Direct sloeg hij rechts af. Maar

o wee! Hij was in 'n blinde steeg terechtgekomen. 'n Uitweg zag hij niet, en terugkeeren was 't zelfde als den leeuw in den muil loopen. In één van de laatste huizen zag hij 'n deur op 'n kier staan. Als 'n laatste kans sprong Paulinus daar binnen, sloot de deur, en liep de oude, krakerige trap op waaraan ze toegang gaf. Boven bevond zich 'n trapportaal, verlicht door 'n gat in den muur; aan z'n rechterhand was 'n deur, waarvoor hij 'n oogenblik bleef staan om op adem te komen.

Hoofdstuk III
Hoe er feest werd gevierd te Ad Fines ter eere van de godin Ceres, en hoe de dag eindigde.

't Was vier dagen na het bezoek van den honderdman aan *Ad Fines.* Secunda was thuisgekomen, en het leven ging daar nog z'n gewonen gang: alles was rustig en vreedzaam; geen wolkje van gevaar aan de lucht.

De tweede oogst was begonnen, en in den namiddag hadden de heidenen 'n offer gebracht aan Ceres, de godin van den landbouw. Tegen het vallen van den avond reed het mooiste meisje uit de hooglandsche hoeven door de straten op 'n ruwen wagen, getrokken door vier sneeuw-witte ossen, 'n Heele schaar jonge meisjes omringden den wagen, terwijl nog acht maaiers volgden. De stoet stelde voor: de godin Ceres (= Demeter) met haar gevolg, op zoek naar haar dochter Proserpine (=Perséfoné). Telkens als zij 'n huis passeerden, gingen enkele meisjes naar de deur, en zongen daar op ruwen, onbeschaafden toon het volgend liedje:

Over het land en
over de zee
Gaan met Demeter
wij, nimfen, mee;
Weenend met haar om
't dolende kind,
Treurend om haar die
zoo werd bemind.
Deelt, goede menschen,
allen wat mee
Aan ons die zoeken
Perséphoné.

Dit rijmpje had veel succes: hier kwam een huismoeder naar buiten met 'n reusachtig roggebrood; daar met 'n flesch zoete mee[1]; gindsch met 'n geitenmelksche kaas; elders met 'n schotel wrongel.[2] Want ieder die geen Christen was, wilde 't zijne bijdragen voor 't feest dat den dag bekronen moest, en de wagen met de feestgaven was spoedig meer dan vol. Achter dezen wagen werd 'n vos aan 'n ketting voortgesleept; dat arme dier moest in den loop van de feestelijkheden, volgens aloud gebruik, levend worden verbrand.

Het griefde Sabina zeer, dat zulk 'n heidensch feest op haar eigendommen werd gehouden; maar er waren wetten die deze feesten beschermden, en zoo kon zij die niet verhinderen.

't Is nu avond geworden, en moeder en dochters zitten in de overdekte zuilengang, starend in het wegduisterend landschap. Op slechts enkele minuten afstand wordt het feest gehouden.

Eerst dringt tot haar door 'n blij geluid van lach en vroolijkheid; dan komen golven aangespoeld van liederen en muziek. Plots scheurt 'n hooge, rosse vlam de duisternis vaneen en zet het heele feesttooneel in somber-rooden gloed. Nu volgde kreten, scherpe, langgerekte, angstige kreten, die verkondigen dat het slachtoffer z'n vonnis ondergaat: doch deze gaan weer verloren in 'n huilend gejoel en gelach, veroorzaakt, zou ik denken, door de laatste stuiptrekkingen van het arme dier.

Ik zou niet durven beweren, dat Lucia en Secunda, ofschoon zacht en goedig van aard, even erg geschokt waren door deze wreedheid als u of ik. Zij gevoelden, evengoed als wij, de beleediging die den God van hemel en aarde werd aangedaan door het offer aan

1) *mee:* bedwelmende drank, bereid uit honing.
2) *wrongel:* uitgeperste gestremde melk.

'n afgod als dank voor de gave waarmee *Hij* het land had gezegend. Zij leefden in 'n tijd, toen de natuur van den mensch ruwer en ongevoeliger was; en dat was misschien wel goed, omdat er toen zooveel geleden moest worden. En het is 't gezegend werk van de Kerk geweest om, in den langen loop der eeuwen, die natuur te verzachten en te veredelen. Ik hoop, dat je daarom niet minder van Lucia en Secunda zult houden, want ik mag haar beiden graag, en zij verdienen dat. Zij beschouwden die wreedheid als iets wat nu eenmaal niet anders kon, en luisterden zwijgend toe. Tòch sprak Lucia, toen het gegil van het dier op het ergst was: ‘Ik wou, dat ze dat arme schepsel uit z'n lijden hielpen.’

Alles was nu weer stil en donker geworden. Ook ons drietal zat zwijgend bijeen, zeker God biddend voor de bekeering van haar verblinde landgenooten. Opeens deden lichte stappen over de geplaveide binnenplaats haar luisterend opzien, 'n Meisje van 'n jaar of zeventien, wier kleeding den slavenstand aanduidde, kwam uit de donkerte te voorschijn.

‘Wat is er, Vivia?’ vroeg haar meesteres, toen het kind boven was gekomen.

‘Weet u al, dat ze van avond nog hier zullen zijn?’ vroeg de slavin.

‘Wie zullen er hier zijn?’ riepen alle drie tegelijk.

‘De soldaten,’ antwoordde Vivia. ‘Ik heb 't gehoord van Jubianus, den smid. Hij durfde 't zelf niet te komen vertellen, omdat hij bang was in moeilijkheden te raken door u te waarschuwen.’

‘Dat dan Gods wil geschiede,’ zuchtte Sabina.

‘Maar moeder!’ riep Secunda. ‘'t Lijkt wel, of u dit 'n treurige tijding vindt in plaats van 'n gelukkige.’

‘Zeker, Secunda,’ zei haar zuster, ‘dat moest het zijn; maar als O.L. Heer me niet bijstaat, zal ik

nooit in staat zijn om te lijden wat de martelaars hebben doorstaan. En daarom....'

'Kom, kom,' onderbrak Secunda. 'Hebt u ooit gelezen, dat de martelaars bevreesd waren voor de pijnen.... Waar is uw geloof en vertrouwen? Kunnen wij iets beters wenschen dan ons nu te wachten staat?'

'En toch bid ik,' zei Lucia, 'wat O.L. Heer zelf in den Olijfhof heeft gebeden: *Laat dien kelk van mij heengaan.*'

'U behoeft u niet te schamen over dat gebed, lief kind,' sprak nu de moeder, 'maar voeg er dan met den Goddelijken Zaligmaker ook bij: 'Niet mijn wil, maar uw wil geschiede.'

't Was 'n oogenblik stil. Toen nam Vivia het woord.

'Meesteres, mag ik iets zeggen?'

'Wel zeker,' zei Sabina.

'Welnu dan: ik ben ook 'n Christin. Als zij u gevangen nemen, zal dat ook mijn lot zijn. Zal ik dan nog gedoopt kunnen worden?'

'God zij geloofd,' begon Sabina, 'dat Hij u geleid heeft....'

'Héla! Ho!' riep 'n stem aan de buitenpoort. 'Hé! Werda!'

''t Zijn de soldaten,' zei Vivia.

'Ach, mijn arme kinderen,' zuchtte Sabina, en trok haar beide dochters naar zich toe; niemand scheen er aan te denken de poort te openen.

'In naam des keizers! Maak open!' riep de stem opnieuw. 'Moeten we de deur intrappen?'

'Zal ik even gaan zien, wat ze noodig hebben?' vroeg Vivia. En bijna zonder antwoord af te wachten, ging zij de binnenplaats over en schoof de grendels op zij.

'Weergaasch galgenaas!' riep de voorste der zes

soldaten die naar binnen drongen. ‘Hoe durft gij ons zoo lang laten wachten? Wij zijn hier gezonden door den proconsul.’

‘Ik zal aan m'n meesteres zeggen, dat gij haar wenscht te spreken,’ zei Vivia.

‘Dat zullen we haar zelf wel vertellen,’ hernam dezelfde, die *optio* van Acilius Glabro was, d.w.z. die in rang op hem volgde, en Lentulus heette.

En dit zeggend stapte hij, gevolgd door de andere soldaten, naar binnen.

‘Gij houdt uw deuren goed op slot,’ zei hij tot Sabina, toen hij de open zuilengang had bereikt. ‘Fatsoenlijke menschen behoeven zich niet zoo te verbergen.’

‘Ik weet niet, welk recht gij hebt om u daarmee te bemoeien,’ antwoordde de weduwe. ‘Ik wil u evenwel zeggen, dat alle dienstboden naar de Ceresfeesten zijn. Dit is de eenige reden waarom wij de poorten gesloten hadden.’

‘En is het maar toevallig, dat gij met drieën thuis gebleven zijt van het feest?’ vroeg Lentulus met 'n grijnslach.

‘Nog eens,’ hernam Sabina, ‘ik wilde wel eens weten, waarom ik aan u moet zeggen, waar ik wèl, en waar ik niét heenga. Maar mijn ongesteldheid - ik kan bijna niet loopen - is reden genoeg om thuis te blijven.’

‘Uw dochters zijn toch niet kreupel, zou ik denken,’ hernam Lentulus. ‘Maar kort en goed: Ik ben hier gekomen om te vragen - om desnoods te onderzoeken - of gij Christen zijt. Ziehier mijn volmacht. Lees als je wilt. Ik wil eerlijk te werk gaan. Asjeblief.’

Sabina nam den brief en las dien.

‘Nu zei de Optio, toen hij het stuk terugkreeg, ‘deze zaak is gauw uitgemaakt: stuur één van uw

dochters met me mee om in aller naam wierook te offeren aan Ceres, en ik laat u verder met rust.'

'Nooit zal ik met Gods genade zoo iets doen,' zei Sabina beslist.

'Ik liet me liever in stukken scheuren dan mij daartoe te leenen,' voegde Secunda er bij.

'En gij daar,' zei Lentulus tot Lucia, 'gij zegt niets. Zult gij misschien wijzer zijn? Kom ga met ons mee om te offeren.'

'Neen', sprak Lucia, 'al heb ik niet gespròken, ik dènk er toch juist over als m'n moeder en m'n zuster.'

'Dus mannen,' gebood Lentulus, 'jullie brengt de drie onwilligen naar de gevangenis.' Toen tot Sabina: 'Het spijt me zoo te moeten handelen met de zuster van mijn Honderdman. Maar de keizer wil het zoo, daar moet alles voor wijken; mocht hij morgen eischen, dat ik Christen word, dan zou ik zeggen: Goed, hier is uw dienaar. - Kunt gij loopen?'

'Ik kan zelfs de binnenplaats niet oversteken zonder krukken,' antwoordde Sabina. 'Maar om te toonen, dat ik u geen moeilijkheden in den weg wil leggen: ginds onder dat afdak kunt gij 'n draagstoel vinden.'

'Dat noem ik pas voorkomend zijn!' riep de Optio uit. 'Twee van u gaan dien halen, mannen. De anderen blijven hier om de gevangenen naar beneden te brengen en te bewaken.... Bij Hercules! 't Is onbegrijpelijk,' voegde hij er peinzend aan toe. 'Hoe kunnen zulke aardige menschen aan zooveel dwaasheden gelooven!'

Vivia was al dien tijd op den achtergrond gebleven. 'n Paar keer had zij willen spreken, maar zich telkens ingehouden. Toen allen beneden waren en de draagstoel werd aangebracht, trad zij naar voren om haar meesteres behulpzaam te zijn. Nu trok zij de aandacht van den Optio, die zei:

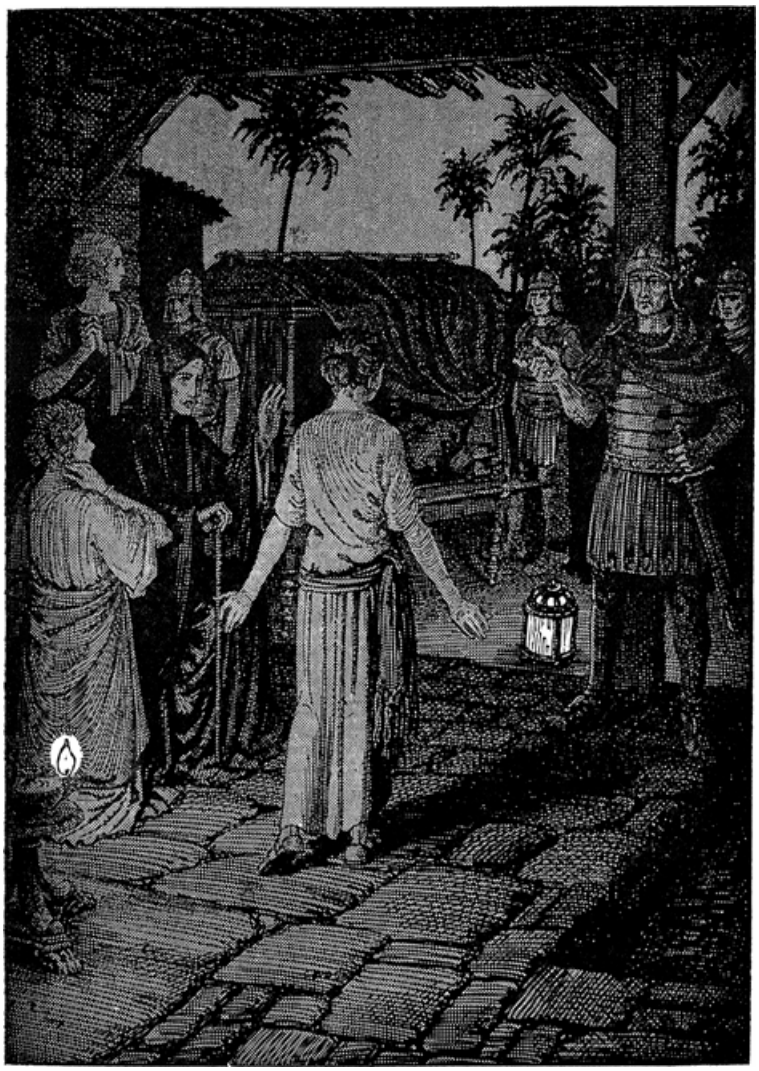

‘Moedig gesproken, Vivia,’ riep Sabina uit.

‘Gij zijt geen Christin, wel? Men heeft me verteld, dat al de dienstboden en pachters de goden aanbidden!’

‘Dat hebt ge mis,’ antwoordde Vivia, ‘ik ben 'n Christin.’

‘Bij Mars! Gij 'n Christin!’ riep Lentulus toornig uit. ‘Sinds wanneer dan?’

‘Dat doet hier niets ter zake,’ was 't antwoord. ‘Ik heb veel te lang de duivels aanbeden. Ik doe dat niet meer.’

‘Moedig gesproken, Vivia!’ riep Sabina uit. ‘God heeft het zwakke uitgekozen om het sterke te beschamen.’

‘Dat zullen we nog eens afwachten,’ zei de soldaat. ‘Over een paar dagen zult ge wel anders spreken. En als dat niet zou zijn, zult ge hier wel nooit meer terugkeeren. Zoo ge nog iets noodig hebt, laat het dan halen, want 't zal nog 'n tijdje duren vóór we in Aptonga zijn: Uw schoone hoeve zal het eigendom van den Keizer worden; twee van m'n mannen zullen hier blijven om ze in zijn naam te bewaken.’

En toen de twee dochters het huis ingingen om een en ander te halen, zond hij de twee mannen met haar en sprak toen tot Vivia: ‘Help ondertusschen uw meesteres in den draagstoel, en daar gij beweert Christin te zijn, gaat gij ook met ons mee.’

Met een glimlach op het gelaat voldeed Vivia aan zijn verlangen; en toen de twee dochters waren teruggekeerd, nam de kruisweg 'n aanvang.

Hoofdstuk IV
Hoe Paulinus de wilde dieren van het amphitheater ging zien.

Toen Paulinus het portaal boven aan de trap bereikt had, stond hij stil; niet alleen om adem te scheppen, zooals ik u reeds verteld heb, maar ook om te luisteren, waar z'n vervolgers bleven. Opeens hoorde hij hun geschreeuw heel in de nabijheid, en hij begreep, dat ook zij de blinde straat waren ingeslagen.

‘Wel,’ dacht hij, ‘ik val liever in de handen van God dan in die van de menschen. Ik klop hier aan: er kunnen geen erger vijanden wonen dan die lui daar buiten.’

Hij klopte. Bijna onmiddellijk ging de deur open, en voor hem stond 'n vrouw van middelbaren leeftijd in kaal-versleten en bemorste kleeren, met zwart-vuil aangezicht en onverzorgde haren, maar opgewekt van uiterlijk en blijkbaar in goede luim.

‘En?....’ zei ze. ‘Wat is uw boodschap?’

Ja, wat moest hij nu zeggen? Daar had hij nog niet aan gedacht; de ware reden opgeven was gevaarlijk werk. Maar, hij voelde 'n zeker vertrouwen in die vrouw; en toen hij gezien had, dat er niemand was in het vertrek achter haar, zei hij stoutweg:

‘Ik kom mij hier verschuilen voor de agenten.’

‘Agenten!’ riep Tibula - zoo heette de vrouw - ‘agenten! Wat kan een jongen als gij toch uitgehaald hebben om die achter zich te krijgen?’

‘Niets ter wereld,’ was het antwoord, ‘behalve dat ik Christen ben.’

‘Dat is tegenwoordig meer dan genoeg,’ sprak ze. ‘Maar komaan, ga binnen; zij zullen u niet in handen krijgen als 't aan mij ligt. Vlug, vlug! Ik hoor ze al voor de deur!’

Ze duwde hem de kamer in, sloot de deur en ging zelf de trap af naar buiten.

‘Hé daar! Vrouw!’ riep de lange agent, die hijgend aan het hoofd liep van den troep en naar Tibula toe kwam. ‘We zijn 'n jongen uit het oog kwijt geraakt; hij is deze straat in geloopen. Hebt ge hem soms gezien?’

‘'n Jongen?’ herhaalde zij. ‘Wat voor 'n jongen? Van 'n jaar of veertien, net gekleed, en 'n goed voorkomen?’

‘Juist zoo. Waar is hij gebleven?’

‘Maar gauw dien kant uit,’ zei Tibula, en ze wees naar 'n poortje aan de overzijde van de straat.

‘Daar loopen we vast,’ riep er een uit den troep.

‘Wel nee,’ zei de vrouw; ‘dat steegje komt uit achter Juba's bakhuis.... Ik kon wel aan z'n loopen zien, dat hij iets had uitgehaald. - En schiet nu maar op, anders is hij achter het amphitheater verdwenen.’

Het gepeupel snelde de aangewezen richting in, en met 'n onderdrukte lach ging Tibula weer naar boven.

Terwijl dit tooneeltje werd afgespeeld, had Paulinus gelegenheid gehad om de kamer eens op te nemen waar hij zoo onverwachts was terechtgekomen. Hij vond er 'n allegaartje van de vreemdsoortigste dingen: tegen den muur houten staven met stompen ijzeren punt, reusachtige zweepen met lood in den zweepstok, leeren handschoenen met opgenaaide stalen plaatjes, aarden drinkbakjes en kookgerief; op den vloer twee groote kuipen, half gevuld met rauwe, bloederige brokken paardenvleesch. De tafels

zagen er uit, alsof ze nooit afgewasschen werden, langs de zijkanten en pooten waren rood-zwarte vlekken en strepen van het er langsloopend geronnen bloed. En op de vies-vette, gekalkte muren had iemand z'n teekenwoede bot gevierd door onbeholpen schetsen in rood krijt van wilde dieren.

‘Waar ging je heen?’ vroeg Tibula bij het binnenkomen, ‘toen je de troep achter de hielen kreeg?’

Paulinus vertelde toen in het kort z'n geschiedenis. En besloot aldus:

‘We waren nu op weg naar den winkel van Saturnina in de Salusstraat: dat is de zuster van m'n armen vriend. Als ik daar was, zou ik tamelijk veilig zijn.’

‘O, dat is hier vlak bij,’ zei de vrouw. ‘Als Volero thuiskomt, zal hij u den weg wel wijzen, en als hij dan door 't amphitheater gaat, ben je er zoo.’

‘Volero? Wie is dat?’ vroeg de knaap.

‘Dat is m'n man. Maar pas op, rep er geen woord van, dat je Christen zijt, of hij brengt je regelrecht naar den proconsul.’

‘Wat doet uw man?’

‘Hij zorgt voor de wilde dieren van het amphitheater, jongeheer. Overmorgen krijgen we 'n groote voorstelling. Ze hebben zes Christenen.’

Het werd Paulinus wee om het hart.

‘Ik zal uw man wel betalen voor z'n moeite,’ zei hij zoo kalm als hij kon.

Op de trap werden dreunende voetstappen gehoord, en spoedig verscheen 'n reusachtige, plompgebouwde kerel, met vierkante schouders, woest-dreigende oogen, verwarde, aan elkaar geklitste haren, ruige bakkebaarden, en met 'n vervaarlijke knots in de hand.

‘Wel!.... Vrouw, wie is dàt?’ gromde hij.

‘'n Jongeheer van buiten, die den weg niet weet en iedereen wil betalen die hem naar Saturnina's winkel kan brengen.’

‘Maar jongeheer, dat zal ik wel doen,’ zei Volero. ‘Stap maar mee de straat op.’

‘Ge zijt er veel eer door het amphitheater,’ kwam

‘Wel, vrouw, wie ís dàt?’ gromde hij.

Tibula er tusschen, die begreep, welk gevaar den jongen dreigde op straat. En Paulinus had het daar ook niet op verzien, al was hij erg bang van de wilde dieren.

‘Nou.’ snauwde de reus, ‘kies dan maar.’

‘Ik ging wel liever door het amphitheater,’ zei de knaap. En zich tot Tibula wendend: ‘Ik bid u, neem dit aan voor uw vriendelijkheid,’ en hij stopte haar drie zilveren geldstukkken in de hand.

‘Wil ik u eens wat voorstellen, jongeheer?’ zei Volero, blijkbaar uiterst voldaan over die fooi. ‘Ik zal je de wilde dieren van het amphitheater laten zien, voor ik je verder breng. Dat is 'n buitenkansje voor je! Vrouw, geef me de lantaarn; hij zal het er te donker vinden.’

Van den muur nam hij nog een der staven, duwde 'n deur open achter zijn rug en zei:

‘Nou jongeheer, volg mij.’

Ze liepen door 'n wankele, krakerige gang, heel eng en heel laag. 'n Vies-sterke lucht, die bij elken stap zwaarder werd, kwam hun tegemoet. Opeens werd de gang veel breeder aan hun linkerhand, en het licht van de lantaarn viel op 'n rij gemetselde gewelven; boven in deze gewelven was 'n ronde opening, afgesloten met 'n planken deksel.

‘Dit zijn de kooien, jongeheer,’ zei Volero. ‘Ik heb zeven leeuwen, vier beren, en 'n koppel luipaarden. Wacht, hier heb je 'n fameuzen leeuw,’ en hij lichtte het deksel op van een der kooien. ‘Hallo! Toe jongen, sta eens op!’

Paulinus keek naar binnen. Het hol was ongeveer drie meter in 't vierkant, acht meter hoog, en flauw verlicht door het dicht traliewerk heen, dat toegang kon verschaffen tot de arena, 'n Kolossale leeuw met zwarte manen stiet, toen hij de stem van den oppasser hoorde, 'n vervaarlijk gebrul uit, en sprong omhoog.

‘Da's 'n kereltje, hé!’ lachte de oppasser. ‘Arme jongen! Hij staat op mondjesmaat, hij moet nog wat vasten. Overmorgen is 't feest voor hem. Dan is er

'n voorstelling: maar eventjes zes Christenen, - *zeven* mag ik wel zeggen, want ik hoor, dat ze daar juist er weer eentje gesnapt hebben. 'n Jonge kerel die bij hem was, heeft 'm gesmeerd, maar die krijgen ze nog wel. Je komt toch zeker kijken, jongeheer?'

''t Is niet zeker, dat ik overmorgen nog in Carthago zal zijn,' kwam er eenigszins benepen uit.

'Dat zou jammer zijn! Want er zal te genieten vallen,' ging Volero door.... 'Maar zie nu eens, hoe wij de dieren er uit laten: Kijk, het tralievenster kan ik omhoog halen met dezen zwengel; het schuift heel gemakkelijk - en dan heb ik hier 'n opening waardoor ik alles kan zien, wat er in de arena gebeurt. En je kunt soms gekke dingen zien. Zoo herinner ik me, dat onder keizer Decius daar 'n kerel stond - Aristodemus.... heette hij of zoo iets - met twee van z'n kinderen, hier gebracht, omdat ze Christenen waren. Ik had juist 'n leeuw aangekregen, versch uit de woestijn; 'n beest nog ruim zooveel mans als deze hier. Nou dan, ik stond hier door deze opening naar dien man te kijken. Dat doe ik gewoonlijk 'n minuut of drie lang, zie je, want de toeschouwers zijn altijd benieuwd, hoe 'n veroordeelde den dood onder de oogen ziet. Daar stond hij, als ik zeg, midden in de arena met saamgevouwen handen en de oogen naar omhoog gericht, en links en rechts klemden z'n kinderen zich knielend aan hem vast. Ten laatste haalde ik den zwengel over, en de leeuw sprong er uit. Hij woelde in het zand, en deed het als wolken in de hoogte gaan, hij brulde en ging te keer.... Hij had daar bloed geroken, zie je. Toen kreeg hij Aristodemus in 't oog, maar in plaats van er op los te vliegen, sloop hij schuchter de arena rond, en liep ten laatste met den staart tusschen de pooten z'n kooi in. 'Jaag hem er uit! Jaag hem er uit!' schreeuwde het volk.

'n Paar maal wierp ik 'n bundel brandend hooi naar binnen, en de leeuw stoof naar buiten. Maar 't was weer hetzelfde spelletje, en dat ging zoo tot driemaal toe. 'k Heb toen 'n anderen leeuw geprobeerd en zelfs nog 'n derde: 't was moeite voor niets: ze schenen allemaal bang van dien man te zijn. Ten laatste liet de proconsul hem en de kinderen onthoofden.'

'Dat was werkelijk heel vreemd,' merkte Paulinus op, zoo onverschillig als hij maar kon.

'Die dingen hebben ze in Rome ook al beleefd,' vertelde Volero weer. ''t Zijn doodgewone tooverkunsten, anders niet. Als je maar eenmaal achter het geheim kunt komen, is er niets gemakkelijker, zegt men.'

Ze gingen verder.

'Nu komen we bij de beren,' zei Volero. 'Wil ik je eens wat zeggen, jongeheer?' en hij kwam recht voor Paulinus staan. 'Ik zou geen van beide moeten, maar als ik moest kiezen, dan liever 'n leeuw dan 'n beer. Bij 'n leeuw is 't 'n gebrul, 'n sprong, en 't zaakje is afgeloopen. Maar te moeten zien....' en Volero vormde zijn handen tot klauwen, bracht die heel dicht bij Paulinus z'n aangezicht, zette z'n lippen grijnzend open en liet z'n vuil-zwarte tanden en 'n mond vol schuim zien, zoodat de jongen onwillekeurig achteruitweek. - 'Maar te moeten zien,' ging Volero door, 'dat zoo'n log, leelijk beest op z'n achterste pooten gaat staan, dan op je aan komt gewaggeld, je vast grijpt, z'n voorpooten om je heen slaat, en dan perst, perst, perst.... tot de oogen uit je hoofd komen en de tong uit je mond.... Bij Hercules! Me dunkt, dat moet geen wissewasje zijn. Wat jij?'

Paulinus' antwoord was ditmaal niet veel meer dan 'n zucht.

‘En hier zijn de kooien voor de luipaarden,’ zei de oppasser na even 'n strakken blik op onzen knaap te hebben geworpen. ‘Deze dieren bewaren we gewoonlijk voor de vrouwen en kinderen: ze spelen langer met hun prooi, zie je. De overkant behoort niet tot mijn afdeeling: daar zijn de kooien voor de wilde stieren. En hier zie je de netten; we hebben alles bij de hand; zoo behoeven de toeschouwers nooit te wachten als zij er om vragen.’

‘Netten voor de stieren?’ vroeg Paulinus.

‘Netten voor de prooi van de stieren,’ verbeterde Volero. ‘En dat zijn gewoonlijk vrouwen. Als we de beesten hun gang laten gaan, gooien zij met één ruk hun slachtoffer in de hoogte en alles is afgeloopen. De god Decius had dat uitgevonden, maar het voldeed niet. Tegenwoordig laten wij de prooi door 'n net beschermen; zoo kan de stier er niet zoo makkelijk bij, en dat maakt hem des te woedender. Hij stoot en steekt in 't wilde weg, tot 't slachtoffer ten laatste heelemaal verscheurd is. Ik voor mij zie liever 'n wilde koe, die is veel valscher; maar dat is 'n kwestie van smaak, zie je, jongeheer; andere goede kenners geven de voorkeur aan 'n stier.... Deze trap af, jongeheer; - pas op voor uw hoofd, 't is hier erg laag.... Die kooi daar - ik heb den sleutel niet bij de hand, anders zou ik ze je laten zien - werd eenigen tijd geleden in gereedheid gebracht voor.... ja, hoe heet zoo'n opperhoofd van de Christenen ook weer?’

Paulinus had bijna geantwoord: ‘Bisschop,’ maar hij bedacht zich bijtijds, en deed alsof hij het niet wist.

‘In elk geval,’ ging Volero door, ‘hij werd gevangen genomen in Mauretanië, en toen hier ondergebracht. Ik moet zeggen, dat hadden ze knap uitgedacht, maar 't was toch niet wat je noemt sport.’

‘Wat was geen sport?’ vroeg Paulinus.

‘Kijk eens, jongeheer. De proconsul liet den vloer, en de muren van onder tot boven bepleisteren, zoodat er nergens 'n scheur of spleetje te vinden was. De oude man werd aan twee palen in den vloer vastgebonden: toen werden er 'n paar honderd muizen in de kooi losgelaten, en de deur voor twee weken gesloten. Maar, moet ik je nog zeggen, eerst maakte ze een van z'n handen los, en vlak bij hem hing 'n touw, dat verbonden was met 'n bel bij mijn huis. - Zoo gauw als gij belt, had de proconsul gezegd tot den ouden man, wordt gij onmiddellijk in vrijheid gesteld - en hij gaf mij bevel daarvoor te zorgen - maar, zei hij verder tot den man, àls gij belt zal dat beteekenen, dat gij Christus verloochent en dat gij aan de goden wilt offeren.’

‘En heeft hij gebeld?’ vroeg Paulinus.

‘Geen kwestie van! Toen de twee weken om waren, maakten we de deur open. En raad eens wat we vonden.... Het zuiverst-witte geraamte dat je je denken kunt!.... Hierheen, jongeheer; nu komen we in de arena.’

Dit zeggende ging Volero zijn jongen metgezel voor door 'n nauwe gang, die uitkwam op 'n groote, niet overdekte ruimte, langwerpig rond van vorm en omgeven eerst door 'n hooge balustrade, en verder door vele rijen van schuinoploopende zitplaatsen. 'n Gevoel van eerbied greep Paulinus aan, toen hij de plaats betrad waar tallooze Christenmartelaren bloed en leven hadden geofferd voor hun geloof. Zwijgend liep hij naast zijn geleider, die met groote stappen de zandige ruimte overstak.

Wie heden ten dage de bouwvallen van het oude Carthago bezoekt, vindt het amphitheater in puin, verlaten en vergeten. Vergeten zijn de architecten die dit prachtig bouwwerk ontwierpen. Vergeten de

bezoekers die hier kwamen voldoen aan hun wreede genotzucht. Veracht of vergeten de keizers en landvoogden

Zwijgend liep hij naast zijn geleider.

die hun beste onderdanen offerden aan hun heerschzucht.

Maar niet vergeten zijn de duizenden, mannen, vrouwen en zelfs kinderen, die hier den goeden

strijd hebben gestreden, die hier in tranen zaaiden en geween, want, zegt een oud schrijver:
Thans oogsten zij de vruchten van hun arbeid in vreugde, zij hebben de zege behaald over dood en hel. Hun namen zijn in aandenken gebleven, zoodat hun roem zal voortleven voor immer. De Heer heeft door hen groote glorie ontvangen, en daarom zal Hij hen kronen met eere.

Hoofdstuk V
Hoe Lucia alleen overbleef in de gevangenis van Aptonga.

Geen helder-zonnige dagen, geen liefelijke avonden meer voor de gevangenen van Aptonga. Haar oog kan niet meer rusten op het blanke vee dat loeiend naar den melkemmer komt, noch de wollige schapen volgen die naar den heuvel worden gedreven. Zij hooren niet meer de zoete muziek van het landelijk leven, den haan en den fazant kraaiend in de boschrijke vallei, het geschok van wagenwielen in 'n ver, bochtig dal.

Zie haar thans in die donkere, enge, vochtige ruimte: geen enkel stukje huisraad; vloer en muren vuil en vunzig van 'n vies-vette schimmel; één enkele getraliede opening in de zoldering; en de zwarte ijzeren deur die haar voortdurend toeroept: Laat alle hope varen!

Juist drie dingen gebeuren er elken dag: Vooreerst 's morgens om zeven uur komt de gevangenbewaarder met 'n stuk zwart brood, dat hij achterlaat, en nog 'n kruik, waaruit hij ieder op de beurt laat drinken en die hij dan weer met zich neemt, - aanstonds verneemt gij waarom hij dat doet. - Vervolgens om elf uur dringt door het tralievenster 'n plekje zonnelicht, dat op den muur 'n eindje naar beneden wandelt, dan weer zachtjes terugkruipt naar boven en om één uur na den middag verdwijnt. Eindelijk, als de avond valt, verschijnt weer de bewaker met brood en water. Dat is de dag van de gevangenen te Aptonga.

Vivia had geen vuriger verlangen dan gedoopt te worden. En Sabina kende haar plicht om, in dit geval van nood, haar slavin het H. Doopsel toe te dienen. Dit echter kon zij niet, en je weet reeds waarom. De optio, die dit had vernomen, toen zij op weg waren naar de gevangenis, had door 'n verfijnde wreedheid besloten, dat zij dit geluk niet smaken zou. En daarom had hij verboden de kruik water in de cel achter te laten.

'In elk geval,' troostte Sabina haar, 'zij kunnen u niet verhinderen het Doopsel van Begeerte te ontvangen en aldus lidmaat van de H. Kerk te worden; daarenboven staan zij op het punt u het Doopsel des Bloeds toe te dienen.'

Er was nog 'n ander zwaar gemis voor het arme kind, want in de eeuwen der vervolging was het verboden de H. Geheimen der Eucharistie aan niet gedoopten te openbaren. Hiervan en van al den troost en genaden die zij verschaffen, wist de arme slavin dus niets. Doch hierin stond ze bijna gelijk met de anderen, die elken dag den dood - en welk 'n dood! - streep voor streep zagen naderen zonder door het Brood der Sterkten verkwikt te worden.

Na 'n verblijf van acht dagen in dit somber vertrek werd Sabina's gezondheid, die nooit sterk was geweest, zeer zorgwekkend. Het was duidelijk, dat de vervolgers niet lang meer in de gelegenheid zouden zijn om haar te kwellen.

Elken nieuwen dag verwachtten de gevangenen voor den rechter te worden geroepen, en 'n paar maal hadden zij aan den oppasser gevraagd, wanneer haar beurt komen zou. Maar deze had barsch geantwoord, dat zij het spoedig genoeg zouden weten.

Eindelijk, het was de laatste dag van de maand Augustus, toen het eerste morgenlicht in den kerker doordrong, hoorden zij 'n ongewone drukte in de

gang: gestommel van zwaar-dreunende voetstappen, gerammel van ketenen, geroezemoes van stemmen, wegschuiven van grendels.... en, behalve de oppasser traden Acilius Glabro en z'n optio binnen.

‘Dit is 'n treurig werkje,’ zei de honderdman, ‘'n erg treurig werkje! Sabina, zuster, ik heb u van te voren gewaarschuwd, maar ik hoop, dat gij nu wijzer zijt geworden.’

‘Dat hoop ik ook,’ antwoordde zij, zoo opgewekt als het haar afging, ‘en bovendien, dat ik spoedig mag zijn bij de Bron van alle wijsheid, die is Jezus Christus. - Als gij me noodig hebt, hier ben ik.’

‘Ik ben niet gekomen om u, en ook niet om uw eigenzinnige dochters: in dit geval zouden ze wel iemand anders gezonden hebben. Neen; m'n boodschap betreft uw slavin, als ze ten minste niet tot andere gedachten gekomen is.’

‘Mijn overtuiging is niet veranderd,’ antwoordde Vivia. ‘Bedoelt gij, dat ik met u moet meegaan?’

‘Sabina,’ zei de honderdman tot z'n zuster, ‘gij hebt van mij niet geraden willen zijn. Nu krijgt ge nog één waarschuwing: laat het voorbeeld van uw slavin u tot bezinning brengen.’ En zich toen tot Vivia wendend, ging hij voort: ‘Ja, de rechters wachten u.’

Ternauwernood kreeg het kind den tijd om afscheid te nemen van haar gezellinnen; haar armen werden in de ketenen gewrongen; zij werd weggeleid en de deur weer gesloten en gegrendeld.

Door 'n nauwe gang kwamen zij buiten, 't Was nog tamelijk vroeg in den morgen, de zon had nog niet veel kracht, en bovendien woei er 'n frissche noordenwind. Wat een overgang voor het jonge meisje, dat zoo lang in het vunzige hol had verbleven. Hoe schoon vond zij de zon en het licht, hoe lievelijk de natuur, hoe goed de menschen! Zonder die

boeien en de twee soldaten had zij onmogelijk kunnen gelooven, dat zij op weg was om gemarteld te worden door diezelfde menschen, en dat alléén, omdat zij niet aan haar allerduursten plicht wilde verzaken.

De zaal waar het verhoor plaats had was opgepropt met nieuwsgierigen, zoodat de honderdman 'n weg moest banen.

‘O, 't is maar 'n jong meisje,’ zei er een uit den troep (Onomarchus, de drogist, dien wij later opnieuw zullen ontmoeten). ‘Ik zet vijftig *victoriati* tegen twintig, dat zij 't niet uithoudt.’

‘Op dat soort volk heb ik al dikwijls verloren,’ zei z'n buurman, 'n dadelkoopman. ‘Ze kunnen taai en koppig zijn; zeg, vijftig tegen vijftien, en ik neem de weddenschap aan.’

Dergelijke opmerkingen hoorde Vivia links en rechts maken tot zij den rechterstoel had bereikt. Daar zat Aufidius Bassus, legaat van het 29ste legioen, bijgenaamd ‘de Allertrouwste’. Hij was niet jong meer, had lange jaren in Gallië en de Nederlanden gediend, en stond bekend als een der ergste vijanden van de Christenen. Zijn grootste vermaak was hen te zien pijnigen; en moeilijk zou hij toen geloofd hebben, dat hij eens, tegelijk met z'n meester, keizer Valerianus, levend gevild zou worden tot vermaak van Sapor, koning van Perzië.

Het gerechtshof was 'n vertrek van ongeveer twintig meter lang en tien breed, met galerijen langs drie muren; langs den vierden wand was de rechterstoel opgeslagen. Drie oploopende rijen met zitplaatsen waren geheel met nieuwsgierigen bezet, maar onmiddellijk voor den rechter was er 'n ruimte vrijgelaten: daar stond 'n paal met ringen en touwen. Bij den ingang, ter zijde van den rechterstoel, bevonden zich eenige bekkens met brandende kolen

gevuld. Hierin verhitte men allerlei gereedschappen: groote scharen, nijptangen met getande randen, 'n soort sikkels en harken. Drie of vier gemaskerde personen wandelden daar rond in leeren broek en wambuis, wachtend op 'n bevel dat hen roepen zou om hun onzalig bedrijf uit te oefenen: namelijk, het martelen van de beschuldigde.

‘Is dit uw gevangene?’ vroeg Aufidius Bassus.

‘Zooals u zegt, Excellentie,’ antwoordde de honderdman.

‘Maar kom, 't is 'n kind,’ zei de legaat op ruwen, goedmoedigen toon. ‘Dat moet 'n misverstand zijn: ze is amper oud genoeg om te weten wat Christenzijn beteekent. Hoe heet je?’

‘Waar ik nu in dienst was, noemden ze mij Vivia,’ was 't antwoord.

‘En waar was dat?’

‘Te Ad Fines.’

‘Ad Fines! En waar is dàt?’

‘Neem me niet kwalijk, Excellentie,’ viel de honderdman er tusschen, ‘'t is 'n hoeve ginds hoog in de bergen.’

‘Nu dan,’ vervolgde Bassus, ‘je zult er wel niets op tegen hebben om te bidden voor den keizer?’

‘Ik bid elken morgen en avond voor hem,’ antwoordde Vivia.

‘Wel, je bent 'n beste meid! Dat dacht ik wel,’ zei de legaat. ‘En je bent ook zeker bereid om wierook te offeren aan de goden voor zijn lang leven?’

‘Ik bid,’ hernam Vivia, ‘tot den waren God, dat Keizer Valerianus lang mag leven op aarde, en daarna voor eeuwig hierboven.’

‘Mooi zoo!’ riep de legaat voldaan. ‘Dus jij bidt tot Jupiter voor het geluk van den keizer? Me dunkt, honderdman, we kunnen de zaak als afgedaan beschouwen.’

‘Neem me niet kwalijk, Hoogheid,’ hernam Vivia. ‘Ik bid niet tot Jupiter, en tot geen God door menschenhanden gemaakt; alleen tot den éénen, waren God, die hemel en aarde gemaakt heeft.’

‘Wat nu!’ riep de legaat uit en deed alsof hij schrok. ‘De verhevenheid van de goden en de majesteit van den Cesar dulden niet, dat daar zóó over gesproken wordt. En iedereen zal moeten erkennen, dat ik met alle zachtheid ben te werk gegaan.’

‘Met al te veel zachtheid, Excellentie,’ zei de honderdman.

‘De Christenen voor de leeuwen!’ klonk het uit de menigte.

‘De eer van de onsterfelijke goden moet gewroken worden,’ ging de legaat voort. ‘Kort en goed: hier dicht bij is 'n tempel van Jupiter; als jij enkele korrels wierook voor zijn altaar wilt branden, zal er geen haar van je hoofd gekrenkt worden; zoo niet, wacht dan de gevolgen af.’

‘Met Gods hulp zal ik nooit offeren aan uw goden, die slechts duivels zijn,’ sprak Vivia.

‘Heb ik 't niet geraden?’ fluisterde de dadelkoopman tot Onomarchus.

‘'t Begint er drommels slecht uit te zien met mijn vijftig *victoriati*,’ antwoordde Onomarchus. ‘Maar m'n kans is nog niet verkeken. Wacht maar!’

‘Ik zou verraad plegen tegen zijn Majesteit den Keizer,’ zei de legaat, ‘als ik langer wachtte met het vonnis uit te spreken. Ik veroordeel deze slavin, die erkent tot de verfoeilijke secte der Christenen te behooren, om gegeeseld te worden met schorpioenen, tot zij haar dwaasheden laat varen. Maar ik wil niet, dat zij gedood wordt. Honderdman, haal 'n geneesheer, dat die een oogje in 't zeil houdt.’

Ik heb u nog niet verteld, wat schorpioenen waren. Ze bestonden uit 'n soort zweep met drie of vier

pezen, die voorzien waren van 'n stalen ster aan 't einde. En thans, hoe zal ik verder gaan? Ik zou kunnen zeggen, evenals de H. Ambrosius in één van zijn sermonen: ‘Sluit uw oogen, christen maagden; 'n Bruid van Christus wordt weggesleurd naar 'n plaats van schande. Open ze weer, christen maagden; men kan 'n dienares van Christus doen lijden, maar haar eer kan niet geroofd worden.’

Zeker, ik zou kunnen verhalen, wat Vivia daar leed, want de uitvoerigste berichten daaromtrent liggen voor mij. Doch het zou te pijnlijk zijn voor ons gevoel om al de bijzonderheden van zoo'n marteling aan te hooren.

Neen, lieve lezers en lezeressen, komt liever, ruim drie uur later met mij terug in den kerker, waar Sabina en haar dochters in angstige spanning den uitslag afwachten. Daar is weer hetzelfde gedruisch in de gang, maar nu hooren we ook het getrappel van een of ander dier; weer wordt de ijzeren deur ontgrendeld en opengeworpen. Het eerste wat we zien is 'n muildier, en daarachter wordt Vivia op 'n soort mat naar binnen gesleept. Arm kind! Ze is bijna onkenbaar geworden!

De optio en de gevangenbewaarder waren mee binnen gekomen.

‘Nou,’ zei de eerste, ‘allen die vandaag gewed hebben, dat zij zou toegeven - en dat waren er heel wat - zijn er bekaaid afgekomen. Zoo onverzettelijk en zoo kalm!’

‘De gerechtsdienaars schijnen toch aardig hun best gedaan te hebben,’ merkte de oppasser op. ‘Mocht ze niet afgemaakt worden?’

‘Neen, dat had de rechter verboden. Maar de beulen hebben haar bewerkt met hun schorpioenen tot ze er van hijgden. De geneesheer is veel te laat tusschenbeide gekomen. Kom, help even de voeten

losmaken.... Ziezoo: zorg er verder voor, zoo goed als ge kunt.'

En nu heerschten er zoowel droefheid als vreugde in de cel van Aptonga; droefheid: want twee moesten nog de wreede proef doorstaan: vreugde: want twee anderen hadden bijna de zegepalm behaald. Niemand die Vivia gezien had kon haar 'n langer leven toewenschen; en Sabina, die met 't uur zwakker werd, wist, dat ook haar tijd gekomen was.

Op den derden dag na Vivia's verhoor verscheen Acilius Glabro heel vroeg in den morgen alléén in de cel. Hij was thans niet meer de opgewekte man van vroeger; hij scheen gedrukt, sprak snel en zenuwachtig.

'Nu hoop ik toch,' begon hij, 'nu hoop ik toch van ganscher harte, dat gij eindelijk eens naar rede zult luisteren. Ik heb thans 'n heel treurige zending, maar ook 'n aanbod, zooals ik nooit van 's keizers legaat had durven verwachten. Ik kan 't zeggen zonder me te vleien: niemand in ons heele legioen had zoo iets durven vragen; en al had hij het gevraagd, hij zou het niet gekregen hebben. Nu bid ik u, nu smeek ik u: Om Jupiter's wil, weigert het niet.'

'Zeg eerst eens wat het is, oom,' zei Secunda. 'Als het een of andere kunstgreep is om ons te verleiden, kunt u het gerust bij u houden. Mij vang je niet.'

'Ik weet niet, wat gij bedoelt met kunstgrepen.' hernam de honderdman driftig. 'Maar, bij de twaalf goden! wèl weet ik, dat u zulk 'n aanbod niet voor den tweeden keer zal gedaan worden.'

'Laat het ons in elk geval hooren,' zei Lucia. 'En of wij het kunnen aannemen of niet, we zullen u even dankbaar zijn voor uw bezorgdheid en goede bedoelingen.'

'Je gaat er toch niet aan denken om afvallig te

worden, hoop ik!' riep Secunda op bijna gramstorigen toon tot haar zuster.

'Ik hoop van niet,' zei Lucia kalm; 'maar ik durf niet op mezelf vertrouwen. Toe oom, wat is het?'

Zij waren in de veronderstelling, dat Sabina sliep, maar nu richtte deze zich met moeite op en sprak:

'Ik dank u, broeder, omdat u vriendelijk voor ons wilt zijn. Laat hooren, wat uw aanbod is.'

'Welnu dan,' zei de honderdman. 'In dit perkament' - en hij haalde een rol te voorschijn - 'in dit perkament verklaart de legaat, dat gij aan de goden hebt geofferd, en verbiedt daarom aan iedereen u nog verder om uw godsdienst lastig te vallen.'

'En wat moeten wij met dit perkament doen?' vroeg Secunda op minachtenden toon.

'Heelemaal niets als stilletjes bij u houden te Ad Fines,' antwoordde Acilius. 'En mocht er weer iemand komen met 'n zelfde boodschap als m'n optio, dan laat ge hem dit zien.'

'Dus ge wilt huichelaars van ons maken!' riep Secunda.

'Ik wil verstandige menschen van u maken,' was 't eenigszins snauwend antwoord, 'dat wil ik doen! Wel, alle goden! Wat is nu de moeilijkheid weer? Daar! Gij hèbt niet geofferd, gij behoeft niet te offeren, gij zult nooit weer gevraagd worden om te offeren, gij moogt voor god aanbidden wat ge maar verkiest. Wat wilt ge nog meer?....'

'Oom,' zei Lucia, 'mag ik u om'n gunst verzoeken? Laat ons dan eenige oogenblikken alleen om de zaak te overleggen.'

'Gij moest u schamen, Lucia,' hernam toen haar zuster. 'Wie dat perkament aanneemt, kan evengoed offeren.'

'Het doet me plezier,' zei Acilius. 'dat er ten minste één onder u is die een beetje verstand gebruikt;

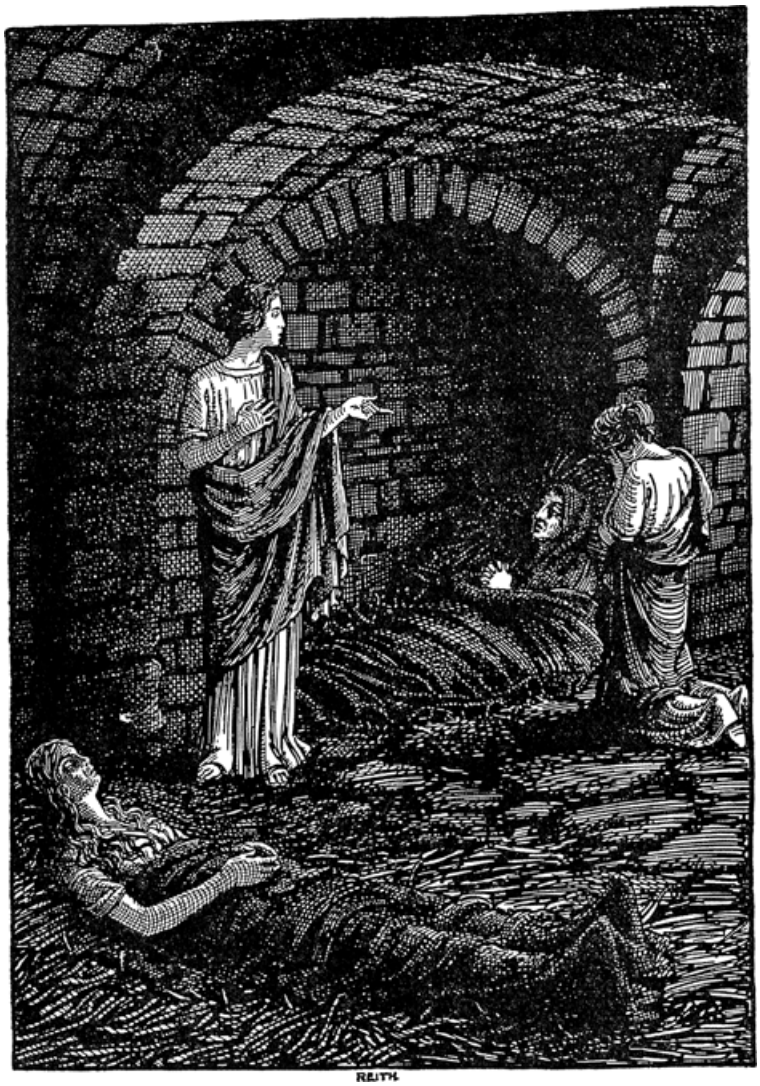

Neerknielend bij Sabina vroeg zij: ‘Liefste moeder, wat raadt u mij aan?’

ik zal doen, wat ge vraagt. Maar eerst moet ik u mijn boodschap bekend maken: Gij, Secunda, moet aanstonds met mij voor den legaat verschijnen als dit perkament u niet beschermt.'

Daarop verdween hij, en sloeg de deur achter zich dicht.

'Nu, beste Secunda,' zei de jongste zuster, 'laat mij 'n oogenblik overwegen, wat mij te doen staat. Ik wenschte werkelijk, dat ik zooveel moed bezat als u! Maar ik kan er niets aan doen: ik mistrouw m'n eigen krachten.' En neerknielend bij Sabina vroeg zij: Liefste moeder, wat raadt u mij aan?'

'M'n dierbaar kind,' was 't nauw hoorbaar antwoord, 'dit is in de eerste plaats 'n zaak tusschen God en uw geweten. Maar 't is niet verboden, niet *absoluut* verboden, dit stuk aan te nemen. Zij die het aannemen maken zich schuldig aan zwakheid, maar niet aan verraad; en u zoudt voor één jaar buiten de gemeenschap der Kerk gesloten worden. Zoo u niet de kracht in u voelt om alle martelingen te doorstaan, wel, dan raad ik u het aanbod van uw oom te aanvaarden.'

'Voor ik den goeden God om licht ga bidden, wil ik ook uw gevoelen kennen, Vivia; gij hebt Hem reeds beleden voor de menschen, en Hij heeft u ingegeven, wat wij aan onze vervolgers moeten antwoorden.'

De martelares opende de oogen; de vale kleur van haar aangezicht en de holle klank van haar stem gaven duidelijk te verstaan, dat 't meisje op den drempel der eeuwigheid stond.

'Ik kan u maar één raad geven,' sprak zij langzaam: 'Vertrouw op Gods genade, en ge zult ondervinden, dat die sterker is dan alle boosheid der menschen.'

'Ik dank u, Vivia,' zei het meisje, en, neerknielend in 'n hoek, verborg zij het gelaat in de handen en

bleef in gebed verdiept tot de deur opnieuw werd opengeworpen.

‘Hoe is het, Lucia?’ vroeg de Honderdman. ‘Zijt ge nu besloten? Wilt ge het vrijgeleide aannemen?’

‘Ja, ik ben besloten,’ sprak zij opstaand, terwijl zij de oogen van haar zuster strak op zich gevestigd zag; ‘ik kan uw perkament niet aannemen.’

‘Ha! Nu ben je weer m'n beste, moedige zuster!’ riep Secunda.

‘Dat is zeker uw werk geweest, ellendige slavin,’ deed de Honderdman heel boos tegen Vivia, want hij had opgemerkt, hoe Vivia met de oogen Lucia had trachten aan te moedigen. ‘Ik wou, dat je nog wat meer krachten bezat, dan zou ik je dat betaald zetten.’

‘Het is mijn werk niet,’ antwoordde Vivia, terwijl er 'n glans van vreugde over haar gelaat kwam. ‘Het is het werk van Hem wiens dienares ik ben, en die voor ons 'n schitterende kroon gereed houdt.’

‘Bij Mars! je gaat nog grappig worden,’ zei de Honderdman met 'n grijns. ‘Dat wou ik zien, zeg: 'n slavin met 'n kroon!’

‘En als ge mij zaagt met 'n kroon op 't hoofd,’ hernam Vivia, ‘zoudt gij ons heilig Geloof dan nog 'n dwaasheid noemen?’

‘Als!’ riep Acilius minachtend uit. ‘Maar kom, je bent aan 't ijlen.’

‘Neen, ik ben niet aan 't ijlen,’ zei Vivia, ‘en gij zult er mij mee zien.’

‘En gij daar,’ sprak hij nu tot Secunda, ‘blijf jij bij wat je gezegd hebt?’

‘Natuurlijk!’ riep Secunda vol vuur. ‘U hebt al tijd genoeg verbeuzeld. Ik ga met u mee.’

En na 'n haastig vaarwel verliet zij met haar oom de gevangenis.

Sabina die zich boven haar krachten had ingespan-

nen, was weer ingesluimerd, en de redetwist met den Honderdman had Vivia zoozeer afgemat, dat zij onkundig scheen van wat verder rondom haar voorviel. Toen echter Lucia even haar moeder verliet om aan haar zijde neer te knielen, sprak zij fluisterend:

‘Bid voor uw zuster.... ik doe het ook.... zij heeft het noodig.’

‘Voor wie?’ vroeg Lucia verwonderd. ‘Voor Secunda?.... Maar we moesten liever God danken dan voor haar bidden.’

‘Bid.... zooals ik zeg,’ hernam Vivia.

Toen volgde eenige oogenblikken van diepe stilte. Lucia had nog nooit iemand zien sterven, maar zelfs 'n kind kan den dood niet zien naderen zonder hem te erkennen. De ademhaling werd ieder oogenblik zwaarder en trager, de veege kleur steeds valer. Nu eens scheen het, alsof de levensgeesten geweken waren, dan weer kreeg de natuur de bovenhand in den strijd.

Terwijl er in de cel de bange stilte heerscht van 'n sterfhuis, komt er opeens uit de richting van het gerechtshof 'n geschreeuw zóó woest, en zóó aanhoudend en onbedaarlijk, dat Vivia opschrikt uit haar doodsluimer.

‘Het is, zooals ik gevreesd heb,’ stamelt zij. ‘Maar wanhoop niet.... ik heb voor haar gebeden.. ik weet....dat ik verhoord ben....’

Het volgend oogenblik staart Lucia op het bleeke gelaat en den zoeten glimlach van iemand die voor het Geloof gestorven is.

Dan meent zij, dat haar moeder kreunend roept; maar terwijl zij de oogen sluit van de martelares en haar handen gevouwen op haar borst legt, hoort zij iemand de gang instormen. Met 'n ruk vliegt de deur open en Achilius Glabro stuift binnen met den uitroep:

‘De goden zij dank! Secunda heeft geofferd!’

Sabina richt zich overeind. Vol ontzetting zijn haar starende oogen op den honderdman gericht. Zij begint te beven, heft haar handen ten hemel en schreit:

‘O God!.... Secunda!’

Dan valt zij neer, en vóór Lucia bij haar is, is haar ziel met die van Vivia vereenigd.

Hoofdstuk VI
Hoe Paulinus met 'n dienaar van Sint Cyprianus naar Aptonga vertrok.

Het was ongeveer het derde uur van 'n mooien Septembermorgen, en de H. Cyprianus zat weer te schrijven in dezelfde kamer waar hij den brief uit Rome ontvangen had. De Bisschop had nog zooveel voorgenomen werk te voltooien; en hij scheen 'n voorgevoel te hebben, dat de laatste maand van zijn leven begonnen was. Vóór hem lagen 'n stapel brieven die zijn boodschapper uit Rome had medegebracht. In een daarvan werd verhaald, hoe de voorzegging van den H. Sixtus was vervuld: Laurentius, de eerste der zeven Diakenen van Rome, had inderdaad 'n zwaarder strijd doorstaan: drie dagen na den marteldood van zijn H. Vader werd hij levend gebraden op 'n gloeienden rooster.

Flavianus, de dienaar van Sint Cyprianus, bevond zich in 'n bovenvertrek, toen hij opeens voetstappen dacht te hooren. Hij boog het raam uit en ging daarop naar beneden.

‘Daar is die jonge gezel weer van Crescentius,’ zei hij, terwijl hij de kamer van den heilige binnentrad. ‘Het schijnt, dat de jongen graag binnen zou komen, maar niet goed durft aan te kloppen.’

‘Dat is geen compliment voor 'n bisschop’, antwoordde Cyprianus. ‘Wees zoo goed aanstonds de poort te openen en breng hem hier!’

‘Ha! m'n beste Paulinus!’ riep de Bisschop uit, toen de jongen werd binnengeleid. ‘Ik ben blij, dat

u ontsnapt bent, maar.... ik weet niet, of ik u dat wel zeggen mag.'

Terwijl hij dit zei, schreef de Heilige z'n handteekening onder 'n brief aan Fulvius, priester te Ruspe.

'Omdat ik ontsnapt ben,' antwoordde Paulinus, 'ben ik naar Uw Hoogwaardigheid gekomen. De priester die bij me was is gevangen genomen, en ik heb m'n redding te danken aan hem en aan de vriendelijkheid van 'n vrouw.'

'Ik had reeds vernomen, dat Crescentius onder de Belijders is,' hernam Cyprianus. 'Ik ga stellig eens probeeren hem 'n bezoek te brengen in de gevangenis. Maar nu eerst aan uw zaak gedacht: wat bent u van plan te doen?'

'Ik zou graag terugkeeren naar Ad Fines,' zei de knaap. 'Maar Crescentius had de geldbeurs, en mijn zakgeld heb ik als fooi aan die vrouw gegeven....' En - je moet je herinneren, dat hij nog maar 'n jongen was - hij werd zenuwachtig en begon te blozen.

'Dan hadt u niet beter kunnen doen, dan wat u gedaan hebt, namelijk, naar hier te komen,' zei Cyprianus. 'Dat geld zal wel in de schatkist van den keizer terecht komen, òf Crescentius zou z'n Geloof moeten verzaken, wat de goede God moge verhoeden! Ik zal zorgen, dat u niets te kort komt. Maar hoe wilt u 't aanleggen om in Aptonga te komen?'

'Zooals ik best zal kunnen!' antwoordde Paulinus.

'Wat! Heelemaal alleen?' vroeg de Bisschop. 'Dat gebeurt niet. U zoudt in de handen van de vervolgers vallen, als God u niet door 'n mirakel beschermde. Ik weet wat beters. Morgen vertrekt één van m'n dienaren naar Ruspe, en 't zal voor hem slechts 'n kleine omweg zijn om langs Aptonga te gaan. 'k Zal u aan zijn zorg toevertrouwen. En al is er tegen-

woordig nergens veiligheid meer voor allen die den naam van Christen dragen, toch kunt u gerust zijn, als hij bij u is; wat wij gewoonlijk ‘gevaren’ noemen, heet bij hem ‘sport’.

‘Hoe zal ik u ooit genoeg kunnen danken....’ begon Paulinus.

‘Komaan,’ onderbrak de Heilige, ‘ik weet, wat u zeggen wilt: we zullen denken, dat 't al gezegd is, en nu genoeg daarvan. Vandaag blijft u mijn gast, en zoo aanstonds gaan we naar de kerk. Bent u al toegelaten tot de H. Communie?’

‘Nog niet, Vader,’ antwoordde Paulinus. ‘Ik heb de H. Communie wel ontvangen, toen ik nog heel klein was,[1)] want ik ben direct na m'n geboorte gedoopt. M'n vader is Christen geweest vanaf z'n jeugd.’

‘We leven in 'n tijd, dat we de H. Communie niet kunnen missen,’ hernam de Bisschop. ‘En ik zou u aanraden om er zoo spoedig mogelijk werk van te maken, als u veilig en wel in Aptonga zijt teruggekeerd.’

‘Zou het misschien hier niet gaan?’ waagde Paulinus schuchter te vragen; ‘want 't is niet zeker, dat ik bij m'n terugkomst in Aptonga nog 'n priester vind.’

Cyprianus keek eenige oogenblikken peinzend voor zich uit. Toen sprak hij:

‘Dit is geen zaak om er licht over te denken. Maar kom mee, 'k zal even onderzoeken, of u de waarheden van ons H. Geloof voldoende kent en van ganscher harte aanhangt.’

Het examen bewees met hoeveel zorg Sabina haar kind had onderricht; en na 'n half uur kunnen wij hen beiden volgen over het middenpad van den tuin

1) In de eerste eeuwen der H. Kerk was het de gewoonte de kruimels der H. Hostiën door onschuldige kinderen te laten nuttigen.

naar 'n soort schuur aan den overkant. Het eerste wat wij in die schuur opmerken is 'n reusachtige stapel korenschooven; maar tusschen dien stapel en den muur is 'n doorgang gelaten, zóó nauw, dat wij er ons slechts met moeite kunnen doorwringen. Bij den ingang staat 'n man met 'n ernstig-streng gelaat, die aan al de binnenkomenden 'n paar vragen stelt.

Aan 't eind van de nauwe gang - pas op, stoot u niet aan de balken, 't is hier zoo goed als donker - staan we voor 'n nauwe, steile trap. 't Is hier volslagen donker, maar als we eenige treden omlaag zijn gegaan, bemerken we weer 'n flauwe lichtschemering.

Dit kerkje, geheel uitgehouwen in den rotsgrond, is 'n holle, langwerpig vierkante ruimte. Het dak wordt gevormd door den vloer van de schuur; de wanden zijn van ruwen zandsteen, zoo ook de vloer. Banken en stoelen zijn er niet; het oostelijk gedeelte is door 'n soort balustrade van de overige ruimte afgescheiden. De altaartombe bestaat uit vier steenen platen, en is in alle waarheid 'n *tombe*, 'n graf; want daar wachten de overblijfselen van de H. Felicitas, die vijftig jaar geleden gemarteld werd, de tweede komst des Heeren af.

We vinden hier ongeveer vijftig personen voor de communiebank vergaderd; de mannen gescheiden van de vrouwen. De H. Mis neemt 'n aanvang met zoo goed als al de ceremoniën waarmee ze nog heden wordt opgedragen. Na het evangelie wendt zich Flavianus tot de vergadering en leest van de diptieken[1)] de namen voor van hen voor wie het

1) Twee tafeltjes door scharnieren verbonden, die dus 'n boekvorm hadden, en konden dichtgeslagen worden om de erop geschreven namen tegen beschadiging te bewaren. Aan den eenen kant stonden de namen van hen voor wie het gebed werd verzocht; op den anderen kant de namen van heiligen, martelaars of belijders wier gedachtenis in de H. Mis gehouden werd. De diptieken waren gemaakt van kostbaar hout, ivoor, zilver of goud.

gebed verzocht, of wier gedachtenis gehouden wordt: martelaars, belijders, maagden, de Apostelen en de H. Maagd Maria. Dan treden eenige welgestelde Christenen naar voren en brengen hun offer van brood en wijn. Bij de H. Communie wordt Paulinus naar de H. Tafel geleid, gevolgd door alle aanwezigen, en ontvangt uit de handen van den H. Cyprianus het H. Lichaam des Heeren. En al is het thans 'n tijd van vervolging, toch weerklinkt, gedempt en zacht, dit vers van den psalm: *O smaakt en ziet hoe zoet de Heer is! Zalig is de man die op Hem betrouwt.*

Zoo deed Paulinus z'n eerste H. Communie.

***

Het was den volgenden morgen nog half-duister, toen Paulinus en Focas, de bode van Cyprianus, te paard stegen. Zij vertrokken niet van de bisschoppelijke woning, maar van 'n herberg in de stad, om aldus de aandacht te ontgaan van hen die het huis van den heilige bespiedden.

Focas was 'n stevig-gebouwd, opgewekt man van omtrent zestig jaar, en Christen vanaf z'n kindsche jaren. Onder de vervolgingen van Maximus en Decius had hij zich reeds verdienstelijk gemaakt door hulp te verschaffen aan Christenen die in gevaar verkeerden. Hij kon zich zelfs de vervolging nog herinneren van keizer Severus, evenals het roemrijke martelaarschap van de H. Perpetua en de H. Felicitas. Sedert dien tijd was er bijna geen ontsnapping uit de handen van de vervolgers, waartoe Focas het zijne niet had bijgedragen; zelf was hij zes- of zevenmaal gevangen genomen; éénmaal had hij terecht moeten staan; en de gevallen waarin hij als door 'n wonder was ontkomen, waren gewoon ontelbaar. Zoo was het leven in de gevaren zijn element geworden, en niets was hem aangenamer dan gebruikt te worden

voor 'n zending als deze weer. In geheel Numidië en Mauretanië was er nauwelijks één weg waarop hij geen avontuur had beleefd, geen familie waarvan hij niet wat kon verhalen, en z'n bekendheid met ezeldrijvers en lastdragers was bijna grenzenloos.

'Nu jongeheer,' zei Focas, toen de huizen niet meer zoo dicht opeen stonden, 'ik moet zeggen, dat je maar wat fijntjes ontsnapt zijt. De lange officier waarvan je spreekt heet Milo, en die heeft meer Christenen in moeilijkheden gebracht dan eenig ander. Toen hij mij nog niet zoo goed kende als nu, hebben wij elkaars behendigheid wel eens gemeten. Zoo was ik op zekeren keer voor den Bisschop op weg naar Cirta[1)], toen ik hoorde, dat Milo met 'n paar soldaten mij achterna zat. Nu wist ik zeker, dat hij mijn uiterlijk niet kende; ik keerde dus om en reed hem tegemoet.

'Zeg eens, vriend,' zei Milo, toen wij elkaar passeerden, 'hebt ge geen man ontmoet die er zus-en-zoo uitzag, en zus-en-zoo gekleed was?' En hij gaf 'n tamelijk juiste beschrijving van mijn persoon.

'Nu je het zegt, ja, dat heb ik,' was mijn antwoord; ''n kerel met 'n ongunstig uiterlijk, precies een van 't slag der Christenen!'

'Juist!' riep Milo. 'Zeg op, waar is die man gebleven?'

'O, daar ben je niet ver meer af, - ja, dicht er bij, mag ik wel zeggen,' en ondertusschen wees ik den kant uit van waar ik zoo juist was gekomen. Hij bedankte me, en ze reden in galop verder. Later ben ik nooit meer zoo dicht bij hem geweest. En tòch, ik wou hem nog wel eens achter mij hebben, 't is 'n fijne sport om hem te knap af te zijn.'

'Ik kan niet zeggen, dat ik dat ook graag zou willen,' viel Paulinus haastig in.

1) Thans: Constantine.

‘Ik verwacht dat ook niet,’ hernam Focas, ‘maar ik zou er geen tien stappen voor uit m'n weg gaan om dat te verhinderen.’

‘Wanneer kunnen we in Aptonga zijn?’ vroeg de knaap.

‘Dat zal voor 'n goed deel afhangen van den weg dien we te volgen hebben, jongeheer. Langs Siciliba kunnen we niet gaan, want daar wordt scherp toezicht gehouden op alle reizigers; we moeten meer op 't Westen aanhouden. 'n Beetje verder krijg ik wel inlichtingen.’

't Gesprek werd even gestaakt, want de beide ruiters moesten al hun aandacht geven aan den weg die hier tegen 'n heuvel omhoog liep. Op den top hield Focas z'n rijdier in, en zei:

‘Al hebben we nog zoo'n haast om verder te komen, hier moet je toch even om je heen kijken, jongeheer. Je staat hier op 'n heel bijzonder plekje van de wereld, en 't is niet zeker, dat je dit nog ooit te zien zult krijgen. Dit is de heuvel Byrsa, waar eens de sterke Carthaagsche citadel stond. Die vesting was werkelijk onneembaar. Toen de Romeinen Carthago wilden innemen, hebben ze jaren achtereen de citadel belegerd; eindelijk, tengevolge van 'n krijgslist, en door honger en gebrek aan wapens gedwongen, moest de bezetting zich overgeven. Uit wraak over den hardnekkigen tegenstand hebben de Romeinen toen de citadel met den grond gelijk maakt. Kijk,’ en de gids wees om zich heen, waar overal groote steenblokken dooreenlagen, ‘dat is alles wat van die sterke vesting over is. En zie nu eens achter je.’

Paulinus wendde z'n paard.

‘Heerlijk!’ riep hij onwillekeurig uit.

't Was nu helder dag geworden, en in de morgenzon glansde de dubbele baai van Carthago, met de blauwe Middellandsche Zee daarachter. En vlak vóór

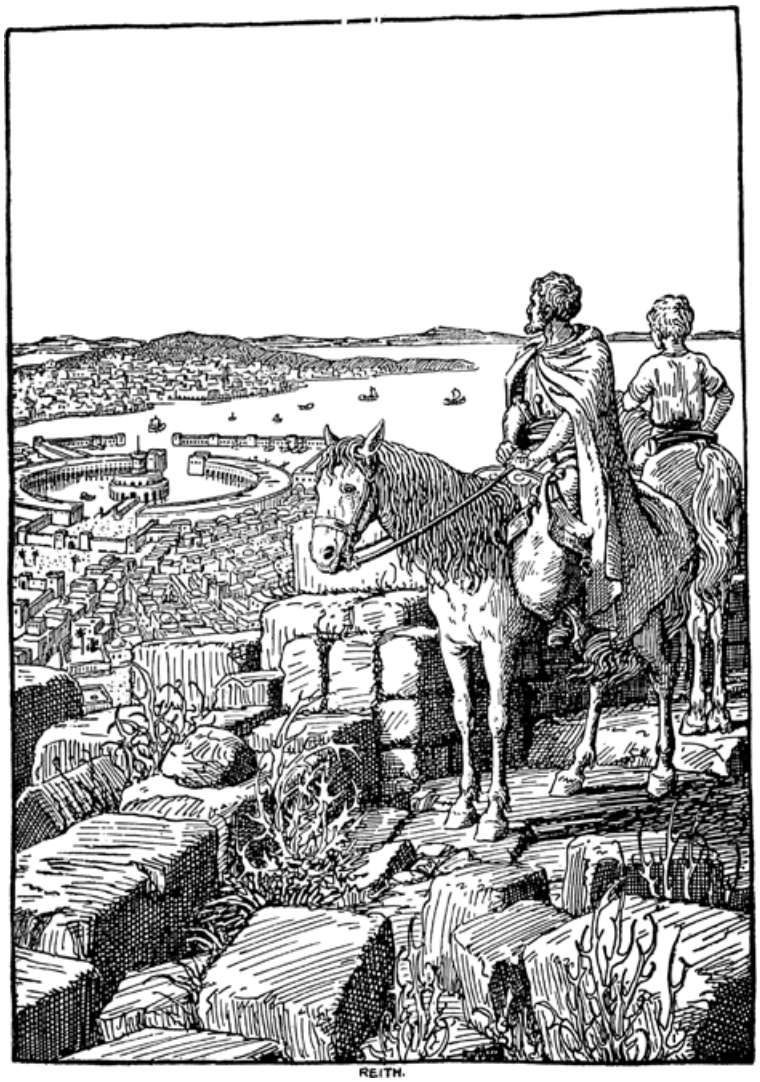

In de morgenzon glansde de dubbele baai met de blauwe Middellandsche Zee daarachter.

en onder zich zag de jonge reiziger Carthago liggen, de machtige koopstad, met de kunstig gebouwde ronde oorlogshaven, en de vierkante handelshaven, omsloten door dokken en kaden. Zoo ver Paulinus kijken kon, strekte de stad zich uit, en bedekte met haar witte huizen de heele laagvlakte, van de zeekust af tot aan den hoogen stadsmuur in het Westen. Hij overzag de pleinen en straten, die nog leeg waren en stil in den vroegen ochtend, en de havens, waar de handelsdrukte al begonnen was, waar menschen af- en aanliepen, en schepen in- en uitvoeren. Nog lang had hij kunnen kijken naar die witte tooverstad met al haar tempels en paleizen, maar Focas durfde niet langer blijven.

‘We moeten hier weg, jongeheer,’ zei hij; ‘hoe minder menschen ons zien, hoe beter.’

Na 'n uur rijdens kwamen zij uit op 'n onafzienbare heide, die zoover zij konden zien overdekt was met een groot soort distel. Focas sloeg 'n pad in dat Paulinus onmogelijk had kunnen opmerken.

‘Onze weg loopt 'n heelen tijd lang door dit distelveld,’ zei Focas. ‘Als we geen voorzorgen nemen, hebben we van avond geen schoeisel meer aan de voeten.’

Dit zeggende sprong hij van z'n paard, nam uit den zadelzak 'n paar rollen ongelooid leer en bond dat om zijn voeten en die van Paulinus. Deze kon al heel spoedig ondervinden, dat dit geen onnoodige bezorgheid was geweest van den kant van z'n gids, want telkens raakten z'n voeten verward in de dooréén gegroeide, doornige distels; en terwijl bij den urenlangen tocht de pooten van hun arme rijdieren stroomden van het bloed, bleef zelfs het schoeisel van de ruiters zonder schram.

Eentonig was hier alles genoeg; niets dat hun oog eenige afleiding bood dan misschien de blauwe Numidische bergen in de verte. Nu en dan schoot

een groene reuze-hagedis dwars over hun weg, 'n dier meer dan drie decimeter lang en fonkelend als was het bezaaid met juweelen. 'n Anderen keer wielde, hoog boven hen in de lucht, de hopvogel, hen uitjouwend met z'n scherp en schril geschreeuw. Maar nergens 'n spoor van menschen of van menschenwerk, totdat zij, tegen den middag, stilhielden aan 'n ellendige hut, op bijna twee uur van Carthago.

‘Zoo, zoo!’ zei Focas, toen ze naderbij kwamen, ‘er is al 'n reiziger hier.’

En werkelijk, in 'n bijgebouwtje, dat nog ellendiger was dan 't eigenlijke woonhuis, stond 'n paard met toom en zadel.

‘We zullen even 't terrein moeten verkennen,’ ging Focas door; ‘ik sta er nu eenmaal op om m'n dischgenooten te kennen vóór ik met hen aanzit.’

Hij reed door tot aan de opening die als venster dienst deed, wierp 'n blik naar binnen en steeg af onder het mompelen van: ‘Hier zullen geen dooden vallen.’ Zij stalden hun paarden onder het afdak en gingen de hut binnen. Bij den haard zat 'n oude vrouw op de knieën, die leunend op haar handen, probeerde om door middel van blazen 'n smeulenden takkenbos in vlam te zetten; naast haar op 'n bank zat 'n man in boerenkleeding, die haar inlichtingen vroeg over z'n verdere reis.

‘Mogen onze paarden wat water hebben, moedertje?’ vroeg Focas. ‘Voeder hebben we bij ons.’

‘En water kunt ge krijgen, als ge het zelf haalt,’ antwoordde het vrouwtje kortaf; ‘daar staat 'n emmer, en de put is achter het huis.’

Maar terwijl ze dit zei, was er iets in haar oog, dat de ruwheid van haar toon logenstrafte.

‘Goed, dan zal ik me zelf maar zien te behelpen,’ zei Focas. ‘Ga zoo lang zitten, jongeheer, je ziet er vermoeid uit.’

‘Komt ge van ver?’ vroeg de man, die nu voor 't eerst opkeek en 'n gelaat liet zien dat meer getuigde van slimheid dan van schoonheid; vooral de gitzwarte, fonkelende slangenoogen deden vermoeden, dat hij geen gewoon landman was.

‘O neen, van niet zoo ver,’ antwoordde Focas onverschillig, ‘van den overkant van de hei.... Dus ik mag dezen emmer even gebruiken, niet waar moedertje?.... Kom, jongeheer, ga even mee, ik kan je hulp noodig hebben.’ En samen gingen ze naar buiten.

De oude vrouw ging ondertusschen door met onvermoeid blazen en puffen, totzij opeens halfluid mompelde: ‘Ik geloof nooit, dat die dommerik den put zal vinden, als ik hem er niet naar toe breng.’ En ook zij ging de achterdeur uit.

Focas had juist den houten emmer omlaag gelaten. Toen de vrouw verscheen, liet hij dien zoolang op 't water drijven en vroeg haastig:

‘Heb je iets voor mij?’

‘Twee dingen,’ antwoordde zij kortweg. ‘'n Brief van ge weet wel wie - hier is ie - en 'n raad van mezelf en die is: Vertrouw dien boer daar binnen niet. Als hij 'n boer is, ben ik 'n boon.’

‘Hij lijkt me evenmin 'n boer als 'n fatsoenlijk man,’ zei Focas. ‘Maar zeg eens, is er vandaag nog iemand gepasseerd?’

‘Eén haas, dat is alles.’

‘In orde,’ zei de bode. ‘Zoolang die kerel alleen is, zal ik hem wel staan. Maar eerst hier eens gekeken.’ En hij opende het briefje.

Het vrouwtje strompelde naar binnen, nog juist op tijd om haar gast bij de deur te ontmoeten.

‘Als gij er op staat om uw soep te hebben,’ zei ze, ‘moet je me 'n handje helpen en 'n drogen takkenbos van den zolder halen.’

‘Dat komt voor mekaar,’ zei Focas bij zichzelf, toen hij het briefje gelezen had.

‘Wat wilt u daarmee zeggen?’ vroeg Paulinus.

‘Dat mag je wel eens lezen, jongeheer, maar ik denk niet, dat je er veel wijzer door zult worden.’

Paulinus nam het briefje, - 't was niets dan een stukje verfrommeld papier - en las als volgt: ‘2 en 4 zal niet gaan; 5 zou kunnen; maar me dunkt 6, en dan 3 zal 't beste zijn.’

‘Dat is dieventaal voor mij,’ lachte de jongen, ‘doch als u het verstaat, is dat voldoende.’

‘Dat kon beter,’ zei Focas droogjes. ‘'t Moest voor mij verstaanbaar zijn, en voor ieder ander niet.’ En toen hij den putemmer had opgehaald: ‘We gaan zóó weer naar binnen om 'n stukje te eten. Maar pas op en spreek tot dien boer geen woord meer dan je moet; als hij iets vraagt, zal ik hem wel antwoorden.’

Nadat zij de paarden gedrenkt hadden, zaten ze neer op de steenen bank bij de voordeur. De vrouw bracht hun daar een stuk roggebrood, 'n brok geitenmelksche kaas en 'n kruik tamelijk drinkbaren wijn. Spoedig daarop kwam ook de boer naar buiten.

‘Het schijnt, dat gij in westelijke richting rijdt,’ zei hij. ‘Als dat zoo is, zou het mij aangenaam zijn met u te mogen meereizen: ik probeer altijd gezelschap te krijgen op m'n tochten.’

‘Maar je vergist u,’ zei Focas, ‘wij gaan zuidwaarts; anders zouden we zeer vereerd zijn met uw verzoek.’

‘Dan ga ik toch met u mee,’ zei de boer. ‘Ziet u, ik moet 'n rondte doen, en 't geeft niemendal waar ik begin. Maar.... waar denkt ge vannacht te slapen?’

‘Dat zal ervan afhangen,’ zei Focas, ‘We probeeren zoo ver te komen als we kunnen. In alle geval, je kunt met ons meereizen. Drie is soms beter dan twee.’

Paulinus keek z'n gids niet zonder eenige verwondering aan; maar deze scheen zich alleen om z'n roggebrood te bekommeren. Opeens wendde zich Focas met 'n ondeugend lachje tot den boer.

‘Als jij met ons meegaat, laat ons dan met jou meeëten,’ zei hij, ‘als je tenminste met dat geurige soepje niet alleen kunt afrekenen.’ En hij haalde snuivend en met rollende oogen de bouillonlucht in, die de heele hut vervulde en omgaf.

‘Met alle soorten van genoegen,’ zei de boer. ‘Komt maar mee.’

Ze gingen naar binnen en hielpen 'n handje bij de toebereidselen voor den maaltijd. Focas, die 't vuur aan 't verzorgen was, riep opeens uit:

‘Daar is dat ellendig beest alweer den boel aan 't kapot slaan!’ -'t was den eersten keer dat Paulinus het paard van z'n gids van die fout hoorde beschuldigen. - ‘Zeg vriend,’ zei Focas tot den vreemdeling, ‘neem jij m'n postje even over; ik ben over 'n minuut weer terug.’

‘Dat is weer klaar,’ zei hij, toen hij terugkwam. ‘en de soep ook, zooals ik zie.... Bij Vulcanus! Je hebt eer van je werk, moedertje! Ze smaakt zelfs nog beter dan zwart brood!’

Het gerecht was spoedig verorberd, de rekening betaald, en onze drie reizigers sprongen te paard.

‘Gij rijdt voorop,’ zei de boer, ‘want ge schijnt den weg hier beter te kennen dan ik.’

‘Dat zou nog bewezen moeten worden,’ zei Focas, ‘maar ik ben toch juist niet van plan om te verdwalen.’

Het was smoorheet, en het dreigde nog erger te worden rond den middag; toch vertrokken zij, Focas en Paulinus voorop, in flinken draf. De bode had er voor gezorgd, dat hij en z'n beschermeling 'n paar ferme dravers hadden, want hun leven kon daarvan

afhangen. Maar nu zag hij, dat het paard van den boer in alle opzichten beter was.

Ze reden 'n tijdlang voort, al pratend over de dingen van den dag: den tweeden gersteoogst, het nieuwe gewas vijgen, de nieuwe kade te Carthago.

Toen zij 'n vijf KM. hadden afgelegd, merkte de boer, dat z'n paard niet meer zoo goed kon volgen.

‘Ik weet niet, wat het beest mankeert,’ riep hij. ‘'t Is net, of 't kreupel gaat worden; ik heb er straks niets van gemerkt.’

‘Waarachtig ja, het *is* kreupel,’ zei Focas, die 't eenige oogenblikken bekeek. ‘Rijd er maar niet te ver mee, of je zult 't gauw tegen den grond hebben.’

‘En ik mòèt er nog ver mee,’ hernam de boer; ‘ik heb 'n gewichtige boodschap te Fela.’

‘Heb ik dan vannacht gedroomd, dat het er niet op aankwam, welken kant je uit ging?’ spotte Focas.

De andere keek naar den poot van z'n paard, en deed alsof hij niets hoorde. Zij reden wat langzamer voort, maar na 'n kwartier wilde het beest niet meer draven.

‘Zoudt ge niet stapvoets willen rijden,’ vroeg de boer, ‘tot aan die hut, ongeveer 'n kwartier verder? Daar kan ik misschien wel van paard verwisselen.’

‘O, best,’ zei Focas, ‘maar ik begrijp niet, dat je daar maar blijft zitten en niet even afstijgt om te zien wat er eigenlijk aan scheelt. Wij wachten wel even.’

De boer sprong er af en ging op één knie zitten om den poot aandachtig te onderzoeken. Terwijl hij dit deed, riep Focas opeens:

‘Ik wensch jou 'n goeden middag! Kom, jongeheer, 'n klein galopje!’ En hij gaf z'n paard de sporen. Paulinus had niet zoo gauw de bedoeling van die woorden begrepen als de boer; want deze had bijna het paard van Paulinus bij den teugel gegrepen, vóór

hij Focas was gevolgd. Ze waren meer dan vijftig meter weg, eer de zoogenaamde boer weer te paard zat en toen door alle middelen tevergeefs trachtte z'n rijdier in galop te brengen.

‘En aan die hut waarvan hij sprak,’ zei Focas, ‘zouden we netjes aangehouden zijn. Dat zou je eens gezien hebben! Ik begon al bang te worden, dat z'n paard nooit kreupel zou worden.’

‘Ha, ha! Hebt u 'm dat gelapt?’ riep de jongen uit.

‘Zooals je zegt,’ antwoordde Focas. ‘Aan de herberg zag ik in, dat we iets moesten doen om hem kwijt te raken; en ik kwetste liever 'n dier dan 'n mensch.’

‘En daarom moest u naar buiten!’ lachte Paulinus. ‘Ik begreep maar niet, wat u met dat ‘slaan’ bedoelde.’

‘En nu,’ zei de bode, ‘is één ding zeker: dat we den rechten weg niet mogen houden. Nu begrijp ik ook dat briefje heelemaal: we zijn nu op 6 en gaan direct in 3; zoo gauw als we buiten het gezicht van dien speurvos zijn, slaan we rechts af.’

Hoofdstuk VII
Hoe de zaken stonden in Carthago.

Thans breng ik u naar een van de prachtige paleizen van Carthago. Door de vestibule komen wij in 'n gang die om 'n vierkant binnenvertrek heen loopt en begeven ons naar de daarachter gelegen zomersalon. Dit vertrek ziet uit op den overdekten plantentuin, en nu hebben we achter ons het binnenvertrek, *atrium* geheeten. De zoldering hiervan, ondersteund door twee rijen van vier zuilen, heeft 'n opening, die licht verschaft aan al de omliggende gangen en vertrekken, want ramen zijn er niet. Daar ruischt 'n fontein te midden van palmen en bloemen. Dichter bij ons staan tegen den wand de familiegoden: beelden van afgestorven bloedverwanten. Dat tafeltje met 'n blad van gewoon hout steekt wel sterk af in de weelderige omgeving en bij den marmeren vloer, die wel eenigszins aan 'n tapijt doet denken.

Galerius Maximus - we zijn in het paleis van den landvoogd van Afrika - wandelt hier op en neer. Hij is blijkbaar gekleed voor 'n banket, maar zijn gelaat verraadt alles behalve 'n feestelijke stemming. Hij heeft in de hand twee perkamentrollen, die hij telkens even inziet en, als er voetstappen worden gehoord, weer met 'n driftig gebaar ineenrolt.

In 'n aangrenzend gedeelte vinden wij de kleedkamer van de vrouw des huizes, een eng vertrek met twee spleten als ramen, waardoor men een heerlijk uitzicht heeft over de paleizen en tempels van Carthago en de blauwe zee in de verte. De muren zijn behangen met zijde, het laatste snufje der mode. Voor een

tafeltje, waarop een spiegel van gepolijst metaal - als dat tenminste een spiegel mag genoemd worden - zit de landvoogdes; een slavin is bezig haar haren op te bouwen in den vorm van een toren naar de mode van den tijd - een lastig zaakje, dat uren werk vordert. De arme slavin schijnt hopeloos, want zij heeft nog niet veel meer bereikt, dan het vooruitzicht op een dracht stokslagen.

Op dit oogenblik wordt er aan de deur geklopt, en de slavin gaat de boodschap in ontvangst nemen.

'De landvoogd wenscht u onmiddellijk te spreken, vrouwe,' zegt de slavin.

'Maak dan wat voort,' snauwt haar meesteres, 'als je ten minste nog weet, wat voortmaken is. Wie bracht die boodschap?'

'Het was Fillis, vrouwe.'

'Was zij niet aan 't huilen?'

'Ja, vrouwe, zij scheen ineen te krimpen van angst.'

'Wel, wacht dan op mijn terugkomst en zorg, dat die spiegel wat helderder wordt, of je zult er voor boeten.'

'Flavia,' zei de landvoogd kortaf, toen zijn vrouw binnen trad, 'ik heb u laten ontbieden voor 'n heel onprettige geschiedenis. U zou goed doen met de dienstboden beter in 't oog te houden. Verbeeld u: bij m'n wandeling door den tuin ontdek ik in 'n verborgen hoekje de kleine Fillis, die dit aan 't lezen was....' en hij ontrolde de perkamenten. 'En dat in het huis van den proconsul zelf!'

'*Onderrichtingen van Commodianus*,' riep Flavia uit, toen ze den titel zag. 'Wie ter wereld is die Commodianus, en wie wil hij onderrichten?'

'Lees ze even,' zei de landvoogd, 'en zie, wat door uw dienstboden hier wordt binnengesmokkeld Ik heb Fillis 'n geduchte geeseling beloofd.'

'Die kleine rakker,' riep Flavia opnieuw.

‘Maar lees ze nu,’ drong Galerius aan. Flavia las als volgt:

Dan volgt Saturnus, de oude god.
Hoe! Wordt een god ook oud?
Eet hij misschien zijn kind'ren op,
Omdat hij er van houdt?
Hij is geen god, en onzin al
Wat van hem wordt verhaald.
Hij was een vorst in Griekenland,
Sinds lang in 't graf gedaald.
Een steen werd door hem ingezwelgd.
- Hij dacht, het was zijn zoon! -
Die steen werd god en zat weldra
Als Jupiter ten troon.

‘Wat 'n afschuwelijk gerijmel!’ riep Flavia alweer. ‘Me dunkt, dat moet 'n Christen geschreven hebben.’

‘Twijfelt u daar nog aan?’ grijnsde de landvoogd. ‘Ik zou het kunnen zweren. Maar wacht, zie eens hier, dat is pas kostelijk!’

Verlangt gij naar het martelaarschap,
Hoor, wat ik zeggen ga:
Volg Abel dan in deugdzaamheid,
Izaac in deemoed na;
Of kies als Steef'nus 't rechte pad
Naar waar geluk en eer:
De uitverkoornen krijgen slechts
Dit voorrecht van den Heer.

‘Wat 'n onzin! Wat 'n onzin!’ schudde Flavia bedenkelijk. ‘Maar hoe is het meisje daar aan gekomen? Als ik toch moest denken, dat zij 'n Christin was!’

‘Dat verhoeden de goden!’ riep Galerius uit. ‘U moet dat onderzoeken. Laat haar ontbieden.... Wat die Commodianus betreft, ik heb nooit van dien

‘Waar heb je die vodden gehaald?’ vroeg haar meesteres.

pruldichter gehoord. Maar wacht.... ik wed, dat Milo hem kent. Geef me die dingen terug, ze kunnen hem te pas komen.'

Arme Fillis! Toen Flavia's boodschap haar gebracht werd, ging zij aanstonds naar het salon, bevend en schreiend, alsof haar hartje breken zou. Ze was pas elf jaar oud; en ze wist, dat haar op z'n minst 'n vreeselijke kastijding stond te wachten.

'Waar heb jij die vodden gehaald?' vroeg haar meesteres.

'In den winkel van Saturnina,' snikte Fillis. 'Ik moest daar voor Geta 'n boodschap doen. En daar zag ik die perkamenten.... maar ik wist niet, dat er kwaad in stond.... heusch, ik wist het niet!'

'Saturnina?' herhaalde de landvoogd, 'woont die vrouw niet in de Salusstraat?'

'Ja, heer.'

'En heeft zij je die dingen gegeven?'

'Ze zei, dat ik ze gerust kon meenemen, want ze had ze zelf toch niet noodig.'

'Zoo!' hernam Flavia, 'en ik zal zorgen, dat je zoo'n onzin niet meer leest. Glyceria!' en ze riep 'n slavin die achter haar stond, 'breng haar naar den slavenopzichter, en zeg, dat hij haar 'n ferme geeseling laat toedienen.'

Het arme kind werd onder geweldig snikken weggevoerd, en de proconsul vervolgde toen:

'Die zaak moet onderzocht worden. Ik had niet gehoord, dat die vrouw ook al Christen was. Men kan tegenwoordig niet meer zeggen, wie het is en wie niet. En verbeeld u eens, dat dit gerijmel door iemand anders in mijn huis was gevonden! Bij Mars! Men zou er krankzinnig van worden! Ik moet er aanstonds Milo over spreken.'

En de lange officier die Crescentius had gevangen genomen werd bij den Proconsul ontboden.

‘Milo,’ begon Galerius, ‘heb je ooit zoo iets gezien?’ en hij reikte hem de gedichten over. ‘Ken je den maker daarvan?’

‘Als Uw Hoogheid mij toestaat, zal ik even op mijn lijst zien.’ Dit zeggend haalde hij 'n bundel perkamentblaadjes voor den dag. ‘'n Dichter?.... Ja, hier is hij: Commodianus; de kerel heeft geen anderen naam. Maar ik weet, waar hij woont.’

‘Nu dan, houd dien man in 't oog, en als hij weer iets dergelijks schrijft, laten we te hem samen met z'n verzen verbranden. Maar, dit is nog niet alles. Die fraaiigheid is gevonden in Saturnina's winkel, je weet, in de Salusstraat. Ga daar even onderzoeken en breng mij morgen bericht.’

‘'t Zal geschieden, Hoogheid. Maar, met uw verlof, wij schieten toch niet op, zoolang die Caecilius Cyprianus z'n gang kan gaan. Dag en nacht wordt z'n huis door Christenen belegerd, en naar alle kanten worden z'n brieven verspreid.’

‘Geduld maar!’ grijnsde Galerius. ‘Met die kaars vangen we de nachtuilen. Kom morgen vóór de spelen bij me; ik heb dan misschien zaken voor u. Zeven Christenen morgen, niet?’

‘Acht, Hoogheid. Die Crescentius, dien u gisteren hebt veroordeeld, is zoo blij, alsof hij naar 'n feest gaat.’

‘Daar gaat hij ook heen, zou ik denken. Tot morgen!’

Milo was geen man om er gras over te laten groeien. Op z'n weg naar de Salusstraat passeerde hij het amphitheater, waar het met het oog op de feesten 'n geklop en gehamer was van belang. Aan den hoofdingang was 'n groot plakkaat opgehangen, en Milo, evenals alle voorbijgangers, bleef staan, om het te lezen: hij was 'n deskundige in die zaken.

Zóó zag het er uit:

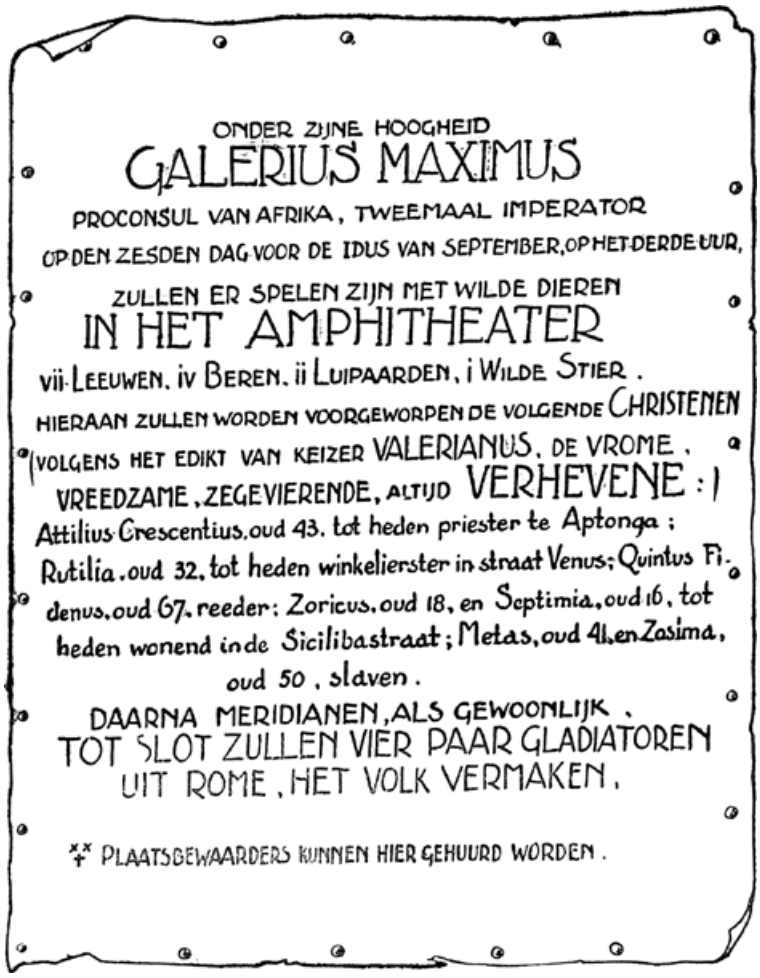
ONDER ZIJNE HOOGHEID
GALERIUS MAXIMUS
PROCONSUL VAN AFRIKA, TWEEMAAL IMPERATOR
OP DEN ZESDEN DAG VOOR DE IDUS VAN SEPTEMBER, OP HET DERDE UUR,
ZULLEN ER SPELEN ZIJN MET WILDE DIEREN
IN HET AMPHITHEATER
VII LEEUWEN. IV BEREN. II LUIPAARDEN, I WILDE STIER.
HIERAAN ZULLEN WORDEN VOORGEWORPEN DE VOLGENDE CHRISTENEN
VOLGENS HET EDIKT VAN KEIZER VALERIANUS, DE VROME,
VREEDZAME, ZEGEVIERENDE, ALTIJD VERHEVENE:
Attilius Crescentius, oud 43, tot heden priester te Aptonga;
Rutilia, oud 32, tot heden winkelierster in straat Venus; Quintus Fi-
denus, oud 67, reeder; Zoricus, oud 18, en Septimia, oud 16, tot
heden wonend in de Sicilibastraat; Metas, oud 41, en Zasima,
oud 50, slaven.
DAARNA MERIDIANEN, ALS GEWOONLIJK.
TOT SLOT ZULLEN VIER PAAR GLADIATOREN
UIT ROME, HET VOLK VERMAKEN.
PLAATSBEWAARDERS KUNNEN HIER GEHUURD WORDEN.

Dit alles verstaat u, met 'n paar ophelderingen, evengoed als Milo. De *Meridianen* waren 'n minder soort zwaardvechters, die tegen den middag optraden. De *idus* van September was, zooals u kunt lezen in de noot op blz. 23, de 13e dag van die maand, dus hier is bedoeld de 7e September. En wat de plaatsbewaarders betreft: In het amphitheater gold de regel:

Wie eerst komt, kan eerst kiezen. Daarom gingen de armere lieden reeds lang te voren de beste plaatsen innemen om die later duur te verkoopen; ofwel zij lieten zich te voren huren, zooals ook ons plakkaat vermeldt.

Milo las de namen, en wenschte zich zelf geluk met z'n ijver en succes.

'Ik heb aan den proconsul gezegd, dat er acht waren,' zei hij. 'Die jongen moet er aan, vóór de spelen beginnen. Ik kan maar niet begrijpen, hoe hij ontsnapt is. Als ik Volero en z'n vrouw niet zoo goed kende, zou ik hèn moeten verdenken. Eerst echter dat zaakje in de Salusstraat afgedaan!'

Saturnina dreef 'n handel in kruidenierswaren, die in de raamopening lagen uitgestald en door 'n slaaf bewaakt worden.

'Is uw meesteres thuis?' vroeg Milo, toen hij daar binnentrad.

Juist op dat oogenblik verscheen Saturnina in de deur, 'n vrouw van omtrent veertig jaar en net van voorkomen. Haar oogen waren rood en dik van 't weenen, en de officier vroeg:

'Scheelt u wat, vrouwtje?'

'Och m'n broer, mijnheer, m'n arme broer!'

'Uw broer? Uw broer?'

'Dien zij gisteren veroordeeld hebben, mijnheer: Attilius Crescentius uit Aptonga.'

'Ah zoo! Is dat je broer?' riep Milo uit. 'Dan is ineens de reden van m'n komst verklaard. Maar wees gewaarschuwd, vrouwtje, spreek de zuivere waarheid, of je komt in ernstige moeilijkheden.'

'Ik heb niets te verbergen, werkelijk niets,' snikte zij. 'Cresentius was m'n broer; hij is altijd buitengewoon goed voor me geweest: 't was toch zoo'n beste man! Maar waarom moest hij nu zoo dwaas gaan doen om Christen te worden!'

‘Daarvoor ben ik niet gekomen, vrouwtje. Kijk eens hier: Waar haal je deze perkamenten vandaan die je gisteren aan de kleine Fillis gegeven hebt?’

‘Ik heb dat boek wel gezien, mijnheer, maar ik weet in de verste verte niet wat er in staat.’

‘Nu, en dit is nog wel 'n Christenboek, of liever 'n boek om menschen tot het Christendom over te halen. Nog eens, waar heb je dat gehaald?’

‘Het was van m'n broer, mijnheer.’

‘Als ik je niet zoo lang als 'n eerlijk mensch gekend had, zou ik je bij den Proconsul aanklagen. Dat geeft zoo maar 'n boek van 'n Christen priester aan 'n jong meisje, zonder ook maar even te zien wat er in staat. Fillis is er geducht voor gekastijd, maar jij had 't eigenlijk verdiend. Nog iets anders: toen Crescentius ingerekend werd, was er 'n jongen bij hem die ontsnapt is. Is die hier ook in huis geweest, en weet je, hoe die heette?’

‘Crescentius noemde hem Paulinus,’ antwoordde de vrouw. ‘Hij was ook uit Aptonga vandaan. Dat is alles wat ik van hem weet.’

‘Heb je hem nog gezien, nadat uw broer was gevangen genomen?’

‘Hij is 's avonds laat teruggekomen, en hij was de eerste die mij het treurig nieuws vertelde.’

‘En wat deed hij toen!’

‘Hij vroeg om hier den nacht door te brengen, want hij wilde den volgenden morgen naar huis.’

‘Wist je, dat hij Christen was?’

‘Neen, daar heb ik niet naar gevraagd.’

Na nog enkele vragen en 'n herhaalde waarschuwing ging Milo heen. Bij het amphitheater gekomen zag hij denzelfden boer dien Focas en Paulinus op de heide ontmoet hadden, en die het plakkaat stond te lezen.

‘Hé! Acatius! Gij hier?’ riep Milo uit. ‘Ik dacht, dat je zaken had op het platteland?’

‘Die hèb ik gehad,’ antwoordde de andere officier. ‘Dat is nu goed getroffen, ik heb overal naar je gezocht.’

‘Wat heb je voor nieuws?’ vroeg Milo.

‘Wel, je herinnert je nog dat jongmensch dat er van doorging, toen we dien priester inrekenden?’

‘Nog geen vijf minuten geleden ben ik te weten gekomen, waar hij dien avond gebleven is,’ antwoordde Milo.

‘En ik kan je zeggen, waar hij vandàág is gebleven.’ hernam Acatius. Daarop verhaalde hij z'n wedervaren met Focas en Paulinus.

Toen hij uitverteld was, zei Milo: ‘Kom, ga mee naar den Proconsul. Daar zullen we bijeenleggen, wat jij weet en wat ik weet: Die lui moeten we hebben vóór de spelen beginnen; als je niet te moe bent, zetten wij ze vannacht nog achterna.’

‘Waarom hebben wij ze ook niet direct gegrepen, toen ze Cyprianus' huis uit kwamen,’ zei Acatius.

‘Als je van den duivel spreekt, zie je zijn staart,’ riep Milo uit. ‘Daar komt hij waarachtig zelf aan. M'n vingers jeuken.... ik voel veel lust om hem op eigen gezag te arresteeren.’

‘Liever niet,’ antwoordde z'n makker. ‘We hebben nu andere zaken aan de hand; die prooi daar ontsnapt toch niet.... De kerel is heusch geen lafaard, zeg; dat moet ik hem nageven.’

‘Goeden avond, Milo,’ zei de Bisschop, toen hij hen voorbijging.

Milo bromde iets tusschen z'n tanden; en toen de heilige den weg insloeg naar het amphitheater, riep hij luider:

‘Aan de galg met jou! Wat voor reden heb jij om mij goeden avond te wenschen, zeg?’

Ik weet niet, of Cyprianus dit nog hoorde; hij stapte waardig en bedaard de vestibule binnen als iemand die daar goed bekend was en ging Volero opzoeken. Deze was bezig het zand te harken en te besproeien voor de feesten van den volgenden dag.

‘Vandaag of morgen krijgen we jou ook hier,’ zei de oppasser, en beet op 'n paar morsige klisjes knevelhaar. ‘Ik heb 'n fijn beestje voor je gereed.’

‘Er is veel kans, dat uw voorspelling waarheid wordt,’ sprak de Bisschop. ‘Ik wilde nu graag de gevangenen zien. Roep even den cipier.... en dat is voor uw moeite.’

De Christenen die den volgenden dag moesten sterven had men overgebracht naar de cel waar vroeger de Numidische bisschop door muizen was verslonden. De berenkooien waren zóó dichtbij, dat het gevecht en gebrom der dieren klonk, alsof ze in dezelfde ruimte waren. Hier werd de heilige, die zeer gewoon was aan zulke bezoeken, binnengeleid.

‘Ha, m'n goede broeder Crescentius! Gegroet, gij, dierbaarste onder mijn kinderen!’ sprak de Bisschop. ‘Ik kom u nog even gelukwenschen, nu gij zoo dicht bij de zegepraal zijt gekomen. En gij ziet er allen zoo opgewekt uit! Onze roemrijke broeder die hier in deze cel de martelkroon gewonnen heeft, moet wel iets van z'n heiligen invloed achtergelaten hebben.’

En dan kreeg ieder afzonderlijk 'n opwekkend woord: Crescentius moest als herder al deze schaapkens den stal binnenvoeren; Zoricus, de geleerde, zou weldra gaan drinken aan de bron van alle wijsheid; Fidenus, de reeder, zou het scheepje zijner ziel in de eeuwige haven brengen; de slaven zouden hun boeien verwisselen met een koningskroon.

‘En heeft er iemand nog 'n boodschap bij z'n familie of kennissen?’ vroeg hij ten slotte.

‘Ja,’ zei Rutilia; ‘ik zou graag aan m'n man laten verzoeken om morgen zeker niet naar het amphitheater te komen. Hij is pas herstellende van 'n zware ziekte, en het zou hem al te zeer aangrijpen, als hij mij door wilde dieren zag verscheuren.’

‘Ja ja, dat is zoo,’ zei Cyprianus; ‘ik zal uw boodschap overbrengen.’ Hij wilde er nog wat bijvoegen, maar de gevangenbewaarder kwam binnen

‘Uw tijd is om, mijnheer,’ zei hij; ‘de gevangenis moet gesloten worden. Ge moogt van geluk spreken, dat gij nog vrij kunt heengaan: daar komt nog wel 'n eindje aan.’

‘Goeden nacht, dierbaarste kinderen! God sterke U!’ sprak de Bisschop na hen gezegend te hebben. ‘En gij Crescentius, houd den wolf nog één nacht van uw schapen, en hij zal ze niet meer rooven.’

Toen de Heilige over de arena ging, was de timmerman die de omheining hooger moest maken juist klaar met z'n werk. Deze verhooging was noodig gebleken bij de laatst gehouden voorstelling, toen 'n leeuw met 'n geweldigen sprong tusschen de toeschouwers was terecht gekomen.

‘Je komt nog zoo laat van de gevangenen,’ zei de man, toen Cyprianus passeerde - want iedereen kende den bisschop van Carthago.

‘En gij zijt nog zoo laat bezig om alles gereed te maken voor hun zegepraal,’ was 't wederwoord.

‘Dat is 'n zegepraal waar ik heel weinig trek in zou hebben,’ riep de timmerman. ‘Jupiter mag mij bewaren om die ooit te behalen!’

‘En ik bid God,’ hernam Cyprianus, ‘die voor U te bereiden vóór het vele jaren verder is.’

't Zou me niet verwonderen, dat dit dezelfde timmerman Zenas was die vier en veertig jaar later in de tiende vervolging aan 'n kruis werd gebonden, en zoo den hongerdood moest sterven voor het geloof in Christus.

Hoofdstuk VIII
Hoe Acilius Glabro 'n nieuw bezoek aan Lucia bracht.

Kom eerst nog 'n oogenblik naar *Ad Fines*.

Daar zit Secunda weer in dezelfde kamer waar wij vroeger ook haar moeder en zuster ontmoetten. Zij is nu 'n afvallige, zij, die gemeend had op eigen kracht te kunnen steunen. Hoe hadden haar vijanden daar partij van getrokken, zooals haar oom later vertelde. Hoe hadden zij haar als vrouw in haar zwakste zijde aangepakt door haar in 't gerechtshof te laten staan zonder haar aan te spreken en haar alleen getuige te doen zijn van de martelingen op veroordeelden. Was zij maar opeens naar de pijnbank gebracht, nooit zou zij gevallen zijn! Doch toen zij moest zien, hoe 'n mede-christin stukje bij stukje uiteen werd gescheurd, was zij, haast niet meer wetend wat zij deed, naar Acilius Glabro gegaan, en had ze gezegd: ‘Oom, ik wil offeren!’ En toen die schreeuw van het volk, o, 't was haar als de zegekreet der gansche hel! Hoe tergend klinkt hij haar nog steeds in de ooren!

En nu zit Secunda weer thuis.

Daarbuiten is 't weer dezelfde blijde zonneschijn, dezelfde opgewekte bedrijvigheid, dezelfde liefelijke geluiden van wagens, dorschvlegels en karnen. De tweede gersteoogst is begonnen, en zang en lach klinkt over veld en wegen. Maar hier binnen, hoe is er alles veranderd! In dezelfde kamer, waar onlangs ook Sabina en Lucia zaten, is zij nu alleen. Haar gelaat is verborgen in haar handen, die rusten op de

tafel. Zij heeft minstens 'n half uur zoo gezeten. Al wat haar omringt, is thans het hare: zij is de eenige, algemeene erfdochter. Alles wat het leven aantrekkelijk kan maken, heeft zij tot haar beschikking: jeugd en gezondheid, schoonheid en rijkdom, eer en aanzien. 'n Vreeselijken dood is zij ontsnapt, en 'n lang leven lacht haar tegen.... En toch, als zij ten laatste het betraande gelaat opheft, barsten van haar lippen de woorden: ‘O God! Was ik maar nooit geboren!’

Zoo gaat hier dag na dag voorbij. Geregeld heeft zij weer nieuws uit Aptonga, wie er zijn gevangen genomen, hoeveel er zijn terechtgesteld; maar geen enkelen keer heeft zij gehoord van geloofsverzaking.

Ook Lucia was thans alleen in haar cel. Ook zij was bedroefd, maar haar droefheid was niet als die van hen die alle hoop verloren hebben. Zij treurde over haar moeders dood. Zij treurde over haar zusters val, die zij zich niet kon verklaren: Secunda's onstuimigheid en zelfvertrouwen had zij echter nooit graag gezien. En dan had zij getuige moeten zijn van de laatste heidensche wreedheid, bedreven op de lichamen van Vivia en haar moeder: Men had 'n muildier voor de deur der cel gebracht, 'n touw vastgemaakt aan de voeten van de slachtoffers, en deze zoo door de straten laten sleepen naar 'n stuk woesten grond buiten de stad als 'n prooi voor jakhalzen en hyena's.

De laatste dag vóór haar verhoor was nu aangebroken. Tot haar groot ongenoegen - zij was nu maar liefst alleen - kwam haar oom, de Honderdman, de cel binnen, en verzocht den cipier om hem 'n uur alleen te laten met z'n nicht. De cipier sloot daarop de deur.

Acilius, bijna zonder haar te groeten, liep het vertrek twee- driemaal op en neer, juist alsof hij iets te vertellen had, maar niet wist hoe te beginnen.

‘Maar oom,’ zei Lucia ten laatste, ‘is er iets gebeurd? U hebt er nog nooit zoo vreemd uitgezien.’

‘Zoo! Zie ik er vreemd uit?’ begon hij. ‘Nu, dat hoort ook zoo, want ik heb u iets vreemds te vertellen.’

‘Iets goeds, of iets slechts?’ vroeg Lucia.

‘Iets goeds,’ was 't antwoord. ‘Iets zeer goeds.’

‘Laat dan spoedig hooren, want 't is lang geleden sinds ik nog 'n goede tijding heb gehad,’ en de tranen kwamen Lucia in de oogen. En nòg kon Acilias geen woorden vinden om te zeggen, wat hij te zeggen had.

Hij bleef almaardoor op en neer loopen, wreef zich het voorhoofd, krabde in de haren, en sprak maar niet.

‘Bij Mars!’ zei hij ten laatste. - ‘Neen, ik moet niet meer zweren, ik doe het niet meer. Bij Jupiter! ik doe het niet meer! Maar ik weet niet, hoe ik beginnen moet.... Ik zou.... ik wil.... Wat zou je zeggen, als ik je kwam vertellen, dat ik Christen ben.’

Lucia keek haar oom aan om te zien of hij in vollen ernst sprak.

‘Als dat werkelijk zoo was,’ zei ze, ‘zou ik God danken voor zoo'n groot wonder; maar ik weet haast niet, of ik het moet gelooven.’

‘Je moogt God danken, en je moogt eveneens Vivia danken,’ zei Acilius. ‘Luister, ik zal je alles vertellen. Je herinnert u dien morgen, toen ze in deze cel lag te sterven, en toen ik haar bespotte om de kroon die zij verwachtte?’

‘Nog heel goed.’

‘En weet je nog, dat ik haar beloofde ook Christen te worden, als ik haar zou zien met 'n kroon op 't hoofd?’

‘Ja, dat ook.’

‘Nu, ik kan 't je niet precies vertellen, maar die belofte, dat ik haar zou zien met 'n kroon, bleef in m'n geest; ik kon ze niet kwijtraken. Ik schold mezelf voor krankzinnig om met zoo'n idee rond te loopen, maar 't baatte niets. Nu dezen nacht was ik om vijf uur opgestaan om te gaan zien, of m'n manschappen hun plicht deden: daar waren klachten over gekomen....’

Hij zweeg.

‘Ja! ja!’ zei Lucia vol belangstelling, ‘En toen?’

‘Toen ging ik de verschillende wachten langs, maar vond iedereen op z'n post. Ik zeg tot elk van de mannen 'n woordje, en ik denk heelemaal niet meer aan Vivia, noch aan iets wat haar betrof. 't Was bijna den eersten keer dat ik haar vergeten was. Ik keerde terug naar de wachtzaal, bleef daar 'n tijdje, en ging toen weer naar huis en naar bed. Of ik toen insliep of niet, kan ik niet zeker zeggen: Ik geloof van niet. Maar wakker of in slaap, opeens zag ik Vivia, vlak bij me, zoo zeker als ik u nu zie. Maar veranderd: wonderbaar schitterend schoon! En op haar hoofd had zij 'n kroon, zoo heerlijk als er in de heele wereld geen bestaat; en een tweede kroon had zij in de hand, niet zóó prachtig, maar òòk schoon! - Ik heb u beloofd, zoo sprak zij, dat gij mij zien zoudt met mijn kroon. Ik kom thans mijn belofte volbrengen. En hier heb ik ook de kroon, die voor u is bereid na uw leven. - En dit zeggende verdween zij: niet opeens, maar langzamerhand; ze ging om zoo te zeggen in licht over. Dat is nu wat ik gezien heb; en ik moet m'n eigen oogen gelooven. Ik weet thans, dat er zoo'n kroon bestaat, en 't koste wat 't wil, die kroon wil ik verdienen, al moet ik er voor lijden, ja zelfs bespot worden!’

‘O, oom!’ riep Lucia uit. ‘Nu ziet u, hoe God de gebeden van zijn martelaars verhoort. Dit is werkelijk

En op haar hoofd had zij 'n kroon; en een tweede kroon had zij in de hand.

grooter nieuws dan ik had durven verwachten. Nu zou ik u den raad willen geven om direct naar onzen bisschop Paulus te gaan.'

'Ik wou, dat ik het nog kon,' zei Acilius: 'die is gisteren ter dood gebracht.'

'Wel, wel!' riep Lucia uit. 'Dat wist ik nog niet. God zij geprezen! Maar Crescentius is zeker met Paulinus al terug uit Carthago. Ga die dan opzoeken.'

'Neen, die is nog niet terug.' hernam de Honderdman. 'Wij zijn er al dagen naar aan 't zoeken.'

'Zou hun 'n ongeluk overkomen zijn?' vroeg Lucia bezorgd.

'Dat kan ik niet zeggen,' zei Acilius, 'maar ze hebben natuurlijk gehoord, wat u en de uwen overkomen is, en houden zich zeker hier of daar schuil.'

'Dan weet ik nog 'n raad voor u,' zei het meisje. 'U vraagt 'n paar dagen verlof om naar Carthago te gaan. Daar kunt u zeker geholpen worden en door het H. Doopsel vergiffenis bekomen van uw zonden.'

'En dat zijn er 'n vrachtje,' meesmuilde de Honderdman. 'Dank u voor uw goeden raad; ik zal hem wis en zeker opvolgen. Maar er is nog wat anders te regelen.'

'En wat zal dat weer zijn?' vroeg ze eenigzins achterdochtig.

'Lucia, m'n beste nicht,' zei Acilius op zachten toon en kwam 'n stap dichterbij, 'toen ik je laatst wilde redden, heb je mijn aanbod geweigerd. Nu meen ik je 'n beter voorstel te kunnen doen. Luister. Me dunkt, ik kan je bevrijden uit dezen kerker, ja, ik weet 't zeker. Als ik je nu de middelen bezorg om te ontsnappen, zul je er dan ook gebruik van maken?'

'Ik zou zoo'n dienst niet mogen weigeren,' ant-

woordde ze, ‘als ik tenminste u niet blootstel aan het gevaar om hier in mijn plaats terecht te komen. Zeg mij eerst, hoe het daarmee staat.’

‘Ronduit gezegd,’ antwoordde hij, ‘daar is eenig gevaar te trotseeren, maar nog niet het tiende part van wat ik dikwijls heb gewaagd voor 'n zaak van veel minder belang. Ditmaal móét je doen, wat ik zeg. Ik zal nooit dulden, dat jij lijdt, wat Vivia heeft geleden.’

Lucia had graag wat over het voorstel nagedacht. Zij herinnerde zich echter het woord van Christus: Als gij vervolgd wordt in de eene stad, vlucht dan naar 'n andere. Ook wist zij uit het godsdienstonderwijs, dat de Kerk verbiedt om zich aan levensgevaar bloot te stellen, zoolang er nog gelegenheid is om er zonder ergenis aan te ontsnappen. Daarom zei ze:

‘Ik zou haast gewenscht hebben, dat u dit voorstel niet gedaan hadt. Met Gods genade had ik gehoopt Hem te mogen belijden voor de menschen en zòò Hem eerherstel te geven voor het verraad van m'n zuster. Maar nu mag ik het niet afwijzen. Zeg me dus, wat ik te doen heb om u daarin te helpen.’

‘Voor het oogenblik kan ik u nog niets bepaalds meedeelen,’ antwoordde Acilius, ‘behalve dat je vannacht niet moogt slapen. Ga nu wat rusten, of na den middag, en hoe langer hoe beter, want je zult strakjes al je krachten noodig hebben. Verder kan ik je niets zeggen, maar mogelijk kom ik in den middag nog even inloopen. Want Jupiter zij dank - nou, bij Hercules! 't is toch moeilijk om 'n kwade gewoonte af te leeren - God zij dank, wil ik zeggen, dat ik je kan bezoeken, zoo dikwijls ik verkies, zonder achterdocht te wekken.’

Lucia beloofde dan dien nacht wakker te blijven, en de Honderdman ging heen.

‘Zij mòet gered worden,’ sprak hij bij zich zelf, ‘al schiet ik er zelf het hachje bij in. En nu |wilde ik eerst graag probeeren om de schuilplaats van Crescentius te ontdekken, maar ik weet niet, waar den tijd te vinden voor al m'n plannen.’

Het gebouw waarin de Christenen van Aptonga waren opgesloten was eigenlijk niet als gevangenis gebouwd, maar als openbare graanschuur. Later werd 'n nieuwe graanschuur op 'n geschikter plaats opgericht. Onder de vervolging van keizer Decius was het aantal gevangen genomen Christenen zoo groot, dat men er geen blijven mee wist, en toen werd de oude schuur als gevangenis ingericht. Voor dit nieuwe doel liet ze, vooral wat sterkte betrof, nogal wat te wenschen.

Onder de tegenwoordige cellen bevonden zich nog 'n heele rij onafgewerkte, niet afgesloten kelders. Toen de Honderdman daaraan dacht, zei hij bij zich zelf: ‘'t Zou 'n kleinigheid zijn om Lucia langs dien kant te bevrijden. Had ik maar 'n drietal betrouwbare helpers! Doch hoe daar aan te komen? De Christenen zullen vooreerst niet gelooven, dat ik den waren godsdienst heb omhelsd, en als ik hun hulp vraag, vermoeden ze vast 'n hinderlaag. Ik weet nog zoo goed als niets van den God dien zij aanbidden, en dien ik ook aanbid. Dit staat echter vast, dat Hij me in deze zaak helpen kan, en ik vertrouw vast, dat Hij het ook doen zal.’

Op deze onbeholpen wijze richtte Acilius Glabro, de Honderdman, z'n eerste gebed tot den eenig waren God. Toen maakte hij het besluit eerst de juiste ligging van Lucia's cel boven de kelders te gaan onderzoeken. Deze kelders waren alleen te bereiken door het huis van den cipier; hier ging hij dus binnen. 'n Voorwendsel was spoedig gevonden. De gevangenbewaarder was niet thuis, [maar z'n knecht

vond de Honderdman een nog geschikter werktuig.

‘Vriend,’ zei Acilius groetend, ‘u zou me 'n plezier doen met de kelders van de gevangenis even te laten zien. Als de Christenen in aantal blijven toenemen, zooals den laatsten tijd, zullen we plaats te kort gaan komen.’

‘Dat begin ik ook te denken,’ zei de man, die Pindus heette; ‘ik ga met u mee; laat mij even de lantaarn nemen.’

Terwijl ze voortgingen, vroeg Acilius alle mogelijke inlichtingen en gaf z'n oogen geducht den kost. De kelders waren ongeveer drie meter lang en breed en hadden een gewelf van baksteen; door lage deuren stonden ze met elkander in verbinding.

‘Ze staan me niet slecht aan,’ zei de Honderdman na 'n tijdje. ‘Maar het gewelf schijnt erg zwak te zijn.’

‘Veel te zwak,’ zei Pindus. ‘Ge kunt het hier goed hooren, als ze daar boven aan 't spreken zijn. Verstààn wel juist niet,’

‘Dan is het ook niet dik,’ merkte Acilius op.

‘O, neen,’ zei de andere; ‘maar twee steenen. Hier heb ik dikwijls staan luisteren, als die oude man aan 't bidden was tot zijn God. Vreeselijk, wat ging die dan te keer!’

‘Wie was dat?’

‘Wel, de oude Paulus, die gisteren z'n vonnis heeft ondergaan.’

‘Zoo! Was die hier juist boven?’ vroeg de Honderdman. ‘Dan is de volgende kelder juist onder de cel van m'n ongelukkige nicht.’

‘Zooals ge zegt,’ bevestigde Pindus, ‘die huist daar. A propos, hebt ge nog niets gemerkt, of ze van gedachten veranderen wil?’

‘Heelemaal niets,’ zei Acilius, ‘en ik zie het er niet van komen. Dat vrouwvolk kan koppig zijn.’

‘Wanneer komt haar beurt?’

‘Ik verwacht, dat ik haar morgen moet halen,’ zei de Honderdman, en hij had moeite om ernstig te blijven. ‘Ik dank u wel voor uw diensten,’ ging hij even later door. ‘Van die kelders is wel wat te maken, en ik zal dat in mijn rapport vermelden. Ik mag nog wel eens inloopen, als ik 't noodig vind?’

‘Zeker,’ zei Pindus, ‘ga uw gang.’ Zoo pratend waren ze aan de voordeur gekomen; Acilius nam afscheid en ging naar het wachthuis.

Hoofdstuk IX
Hoe Focas en Paulinus hun reis vervolgden.

‘We moeten zorgen, dat we opschieten,’ zei Focas. ‘Die kerel voert wat in 't schild. 't Zal wijs zijn nog enkele uren dóór te rijden en dan in Teria den nacht door te brengen. Meer dan de helft van de inwoners zijn daar Christenen.’

‘Maar wat 'n omweg moeten we dan maken,’ vond Paulinus.

‘Beter langs 'n omweg in veiligheid, dan langs 'n korten weg in den put,’ zei Focas. ‘En er is geen reden om te vreezen, dat je overmorgen niet in Aptonga zult zijn.’

Nog wel 'n uur of vier reden ze voort over dezelfde eentonigheid van hei en distels.

‘Reeds honderden Christenen die de vervolgers ontvlucht zijn hebben daar een veilig schuiloord gevonden in grotten en holen,’ zei Focas, en hij wees naar de Numidische bergen, die immer hooger voor hen oprezen. De zon, die den horizon naderde, zette de kruinen in rozerooden toovergloed, 'n schouwspel dat niemand zich kan voorstellen die nooit de zon zag op- of ondergaan achter besneeuwde bergtoppen.

Onze reizigers reden nu 'n kleine vallei in, en over 'n ruwe boogbrug, waaronder een snelvlietende stroom z'n helder water voortdreef naar de zee. Aan de overzijde gekomen bemerkten zij 'n achttal personen, die geschaard stonden om 'n voorwerp dat al hun aandacht in beslag scheen te nemen. Toen dezen hun nadering bespeurden, onstond er even eenige ontsteltenis, maar spoedig keerden ze weer terug tot hun bezigheid.

‘Dat zijn Christenen uit Teria,’ zei Focas. ‘Ze gaan iemand begraven. 't Is hier zoo'n afgelegen streek, dat het edikt er nauwelijks bekend is.’

‘We hebben dan zeker ook onze stopplaats bereikt?’ vroeg Paulinus.

‘Aan den anderen kant van die heuvels daar,’ was 't antwoord. ‘Kom laat ons wat inhouden; we mogen hen niet storen.’

Aan den onherbergzamen oever van dit stroompje werd 'n Christen aan den schoot der aarde toevertrouwd. Dat men weinig vrees had voor de vervolgers bleek wel uit het feit, dat de priester en de diaken in vol ornaat de plechtigheid verrichtten. Naderbij gekomen stegen de twee reizigers af, en bleven eerbiedig toezien tot het graf gesloten was. Toen de priester de gewaden had afgelegd, trad hij op hen toe.

‘Wij zijn blij u weer te zien, Focas,’ sprak hij: ‘Komt u ons nieuws brengen uit Carthago?’

‘Ja,’ antwoordde Focas, ‘en dat is niet veel goeds: Het edikt wordt op 't oogenblik in al z'n strengheid uitgevoerd.’

‘Dan zult u ons den troost wel gunnen eenige bijzonderheden te mogen vernemen uit den strijd en zegepraal van onze broeders,’ hervatte de priester. ‘Kom, ga met ons mee en blijf dezen nacht bij mij logeeren; en ik mag misschien dan ook vernemen, waar u heen moet en wat ik voor u kan doen.’

De priester woonde in één van de armoedigste huisjes van Teria; maar het beste dat er in het dorpje te krijgen was werd aan de gasten voorgezet.

Ondanks de vermoeienissen van den langen tocht dachten Focas en Paulinus niet aan slapen gaan; en omstreeks het vijfde uur van den nacht zaten ze nog met hun gastheer op 'n bank in den tuin. De frissche geur van de oranje- en citroenboomen doorbalsemde de nachtlucht: honderden vuurvliegen

beschreven spookachtige lichtkringen om heesters en bloemen. Vóór hen, in het Noorden, strekten zich de geweldige bergruggen uit tusschen Teria en de groote stad; de gezaagde sneeuwkammen waren duidelijk te onderscheiden in het heldere maanlicht. Daarover liep de groote weg naar Carthago; onze reizigers waren uit het Oosten gekomen, langs den zuidelijken voet van het gebergte.

Terwijl Focas vertelde al wat er den laatsten tijd in Carthago, Rome en elders was afgespeeld, bleef Paulinus' oog roerloos vastgehouden door den hoogsten, zwarten rotsklomp van den bergkam.

‘Hoe heet die rotsblok?’ vroeg hij, toen het gesprek eindelijk 'n oogenblik stil viel, ‘die daar, recht boven dat groepje boomen.’

‘Dat is *Vesta's Altaar,* jongeheer,’ antwoordde de geestelijke. ‘Daar hebben we vroeger veel dienst van gehad. U weet, dat er van hier twee wegen naar Carthago loopen: een dien gij vandaag zijt gevolgd, en 'n ander die recht naar dien rotsklomp gaat. Daar woonde, en woont nog altijd, 'n houthakker, Gabius geheeten, vlak bij 't altaar. Als er vervolgers passeerden, ontstak Gabius 'n groot vuur boven op den top, en zoo werden wij bijtijds gewaarschuwd.’

‘Dat gebeurde onder de vervolging van keizer Decius, heb ik wel eens gehoord,’ onderbrak Focas.

‘Ja, maar ook al onder die van keizer Severus,’ hernam de priester.

‘Hoe ver is die plek hier vandaan?’ vroeg Paulinus weer.

‘Ongeveer vier duizend schreden, jongeheer,’ antwoordde de priester. ‘Maar de weg is zoo onbegaanbaar en steil, dat 'n goed rijdier er op z'n minst 'n vol uur voor noodig heeft.’

‘En ondertusschen konden de Christenen zich op hun gemak gaan verbergen,’ merkte Focas op.

‘Volstrekt niet op hun gemak,’ verbeterde de gastheer. ‘Gabius durfde het vuur niet te ontsteken vóór de soldaten 'n flink eind verder waren. Onder den bergrand, vijfhonderd schreden van den top loopt de weg door 'n ravijn, wel 'n half uur lang. En van dààr kan niemand Vesta's Altaar zien. En overdag....’

‘Zeker door 'n rookwolk,’ onderbrak Focas.

‘Zooals u zegt,’ hernam de priester, en dat was 'n veel veiliger sein. De wind staat hier bijna altijd in het Noorden, en die drijft de rook naar beneden. Zoo stond ik hier eens in den tuin, 't is nu acht jaar geleden. Wij hadden juist nieuws gehad omtrent den marteldood van den zaligen Mapalicus - dat was in April, meen ik. - Ik keek naar Vesta's Altaar en zag, dat het heelemaal in rook was gehuld. Ik had juist tijd om de broeders te waarschuwen, toen....’

‘'t Mòèt verbeelding zijn,’ riep Paulinus plotseling uit, ‘maar ik zou bijna durven zweren, dat ik zoo juist dáár 'n roode vlam zag.’

‘Ik zie niets,’ zei de oude man, terwijl hij scherp in de aangeduide richting keek.

‘De jongen heeft gelijk!’ riep Focas uit. ‘Waarachtig, je hebt goede oogen, Paulinus! Kijk, kijk, dat is vuur! Zonder den minsten twijfel! Wat dunkt u, vader, is dat 'n waarschuwing, of maar toeval?’

‘Voor zoover ik weet is er niets met Gabius afgesproken,’ antwoordde de priester. ‘Er was trouwens geen reden voor, want we wisten niets van de pas begonnen vervolging af. Toch zou ik dat vuur als 'n waarschuwing willen beschouwen. U weet, 'n gewaarschuwd man telt voor twee. Wèl vraag ik me af, voor wie de waarschuwing bestemd is, en voor wie er gevaar dreigt?’

‘O, voor *ons*,’ riep Focas. ‘Dat is heel duidelijk, na hetgeen wij vandaag hebben beleefd. Ik ga gauw de paarden gereedmaken, en, eerwaarde Vader, als u kunt, bezorg me dan 'n hakbijl.’

Ik zou bijna durven zweren, dat ik zoo juist dààr een roode vlam zag.

‘'n Hakbijl? mijn zoon. Waarvoor?’

‘Dat kan ik niet zoo gauw vertellen,’ zei Focas gejaagd. ‘Paulinus, zorg gereed te staan, als ik terug kom - en dan de hakbijl, Vader! De hakbijl!’

De oude man liep het dorp in, en Paulinus, die heelemaal niets in te pakken had, bleef naar het signaalvuur staan kijken. Opeens verdween de rosse vlam, en alleen 'n zwak, flikkerend lichtje bleef over, maar spoedig laaide het op heviger en heller dan te voren.

‘Dat is geen toevallig vuurtje,’ zei de jongen bij zichzelf. ‘Ook is het niet op Vesta's Altaar: 't is meer naar rechts; maar het loopt wel dien kant uit. En 'n waarschuwing is het: dat is zoo zeker als de maan in de lucht.’

De priester kwam terug met de hakbijl. ‘Ik heb tijding rondgestuurd,’ zei hij. ‘De H. Vaten en kerksieraden zullen geborgen worden op de gewone plaats; en al de broeders die 't verkiezen kunnen zich in veiligheid stellen.’

Op dit oogenblik drong zeer duidelijk het gekletter van paardenhoeven tot hen door, en Focas, nu weer in z'n element, sprong te paard.

‘Opstijgen, jongeheer! Opstijgen! Gods beste zegen voor u, Vader! En wat ben ik u schuldig voor de hakbijl?’

‘De timmerman wilde er niets voor hebben, toen hij hoorde voor wie ze bestemd was. Waar rijdt u nu heen?’

‘Neen, dat zeg ik u niet! Dan kunt u in waarheid getuigen, dat 't u onbekend is, als er navraag wordt gedaan. Deze hakbijl zal haar zaken wel doen! Als we nu maar 'n voorsprong hebben van 'n half uur zijn we gered.’

‘God zij met u!’ riep de priester, toen ze wegreden. ‘En Hij loone Gabius' liefdedaad!’

Als Gabius, de houthakker van Vesta's Altaar, dezen zegenwensch had kunnen hooren, zou hij er zelf niets van begrepen hebben. Hij lag op dat uur rustig te slapen, zeker een half uur van Vesta's Altaar verwijderd, en wist niets af van het vuur dat daar brandde.

Hoe was dit dan ontstoken?

Laten we ons voorstellen, dat wij op den top van dien berg gezeten zijn. 'n Afgeplatte, ruwe rots steekt boven het mos uit: Vesta's Altaar. Terwijl nu aan den zuidelijken voet Focas en Paulinus in den tuin van den priester gezeten zijn, komt van den noordkant 'n groepje ruiters aanzetten. Ze moeten uitstekende paarden berijden, te oordeelen naar de snelheid waarmee ze de helling beklimmen. De hoeven kletteren steeds luider. Als de ruiters op den top gekomen zijn, kunnen we ze tellen: Ze zijn met vieren. Voorop rijdt Milo, dan volgt Acatius; de twee anderen zijn onbekend.

‘Bij Mars!’ roept Milo uit, als het stijgen is gedaan, ‘'t is een geluk geweest gehad, dat we versche paarden konden krijgen in Tagracerta. We halen ze zeker in.’

‘En gauw ook,’ roept Acatius op zijn beurt. ‘Ik wed, dat we ze in Teria al te pakken krijgen. En, Milo, dan zijn we morgen bij de spelen.’

‘Als alles meeloopt .... misschien!’ twijfelt Milo. ‘Wat is dat? Stop even mannen! Halt 'n oogenblik! De buikriem van m'n paard is losgeraakt.’

Reeds eenigen tijd heeft er een lichte wolk voor de maan gehangen, en nu Milo afstijgt, dicht bij Vesta's Altaar, is ze zwart en dicht geworden en hult bergen, bosschen en ravijnen in diepe schaduw. Als Paulinus en Focas gered worden, is het aan die wolk te danken.

Op den tast werkt Milo aan den loshangenden buikriem.

‘Wat ellendige riemen!’ snauwt hij nijdig. ‘Alle

gaatjes schijnen uitgescheurd te zijn. Sla even 'n lichtje, één van jullie! Ik zie geen steek. Er is nog 'n stukje toorts in m'n zadelzak.'

Een der onbekenden springt van z'n paard, krijgt de tondeldoos, neemt de toorst en begint vuur te slaan. 't Regent vonken her- en derwaarts, en ten laatste: de toorts brandt.

'Nu licht eens bij,' gebiedt Milo. De riem wordt aangehaald en vastgesjord, ze stijgen te paard en voort gaat 't weer.

Laat Milo met z'n troepje maar rijden! Wij blijven nog 'n tijdje op de plaats waar zij afstegen om den riem in orde te brengen, want dààr zal 't lot van Paulinus en Focas worden beslist.

Milo's helper die vuur geslagen heeft is niet erg voorzichtig te werk gegaan. De vonken hebben rondgespat en zijn bij menigte terecht gekomen op droog gras en dorre bladeren. Maar ze dooven uit, de een na de andere. Nu flikkeren er nog maar vier, nu nog drie .... nog twee .... nog één!.... Dat ééne vonkje is gevallen op den rand van 'n dor varenblad en gloeit daar als 'n rood lichtpuntje. Wat blijft 't lang aan! Kijk, het heeft zich medegedeeld aan de donkerbruine punt van 't blad. Daar echter smoort het: nog een kleine flikkering en ....'t gaat uit. Maar langs den rand van het blad loopt het gloeiende puntje nog steeds voort. Nu komt 't op 'n vochtige plek, die niet wil ontbranden.

't Wordt zwak - zwakker - heel, heel zwak!

't Gaat dood!

Neen, op mijn woord! 't Is om de vochtige plek heengeloopen. 't Is heller dan eerst. 'n Heele lijn van licht nu. Het heeft vat gekregen op de hoofdnerf, droog als zwam. Daar komt het aan 'n knoop, en zal 't nu toch uitgaan? Maar 'n windvlaagje uit het Noorden blaast 't nieuw leven in: de knoop staat

in vlam. De stengel zelf vat vuur juist dáár waar andere dorre varens er tegenaan komen. En nu is het ook geen vlammetje meer: de wind wakkert het aan tot 'n brand, die verslindt en schrokt en schranst te midden van 'n veld van dorre bladeren, die naar alle kanten bloedroode, hongerige tongen uitschiet, in rollende armen van rook dorre en groene gewassen omvat, die voortvliegt langs den bergwand, die over spelonken en rotsklompen heenspringt, en eindelijk danst en brast op Vesta's Altaar, vanwaar het uren ver moet zichtbaar zijn!....

Stond hier op het spel het leven van 'n vonkje? Of 't leven van twee kinderen Gods?

Hoofdstuk X
Hoe de strijd gestreden werd in het amphitheater van Carthago.

De dag breekt aan over de groote stad. De werkman staat op van z'n stroozak; hij herinnert zich, dat het een feestdag is, en wrijft zich in de handen: hij behoeft niet te werken, en er zijn spelen! Dan gaat hij uit om zich te laten scheren. Door ellendige steegjes en langs verlaten kaden glijden de zonnestralen neer. Deur na deur wordt op haar zacht kloppen geopend, de gansche stad waakt op in nieuw leven en geniet Gods schoonen dag.

Galerius Maximus, die den ganschen nacht van koorts heeft liggen woelen op zijn legerstede, verheugt zich ook, dat 'n nieuwe dag is aangebroken, al is het eén der weinige die hij nog beleven zal. Slaven komen toegesneld om hem op z'n minsten wenk te bedienen, en toch is hun meester dien dag de ongelukkigste man van de provincie. De spelen, waarnaar anderen zoo hartstochtelijk hunkeren, zijn hem verveling en walg geworden. Begint het in z'n laatste levensdagen misschien tot hem door te dringen, dat zoovelen die hij vervolgd en gedood heeft, het ware voor hadden? En dat, terwijl zij nu eeuwige vreugde smaken, hem slechts pijn en schande staan te wachten?

Ook Cyprianus is vroeg ontwaakt. Flavianus, de diaken, heeft hem nog zelden zoo opgewekt gezien.

‘Zie eens aan,’ glimlacht de Heilige: ‘'n christen, 'n priester, 'n bisschop die op het punt staat de voorschriften der Kerk te overtreden.’

‘Hoe bedoelt u?’ vraagt de Diaken.

‘Bestaan er niet tallooze bepalingen die aan de Christenen verbieden om de heidensche spelen bij te wonen? En toch ga ik er heen en wel van harte graag.’

Wenschen m'n lezers de gevangenen te zien? We worden nog niet toegelaten. Volero heeft gisterenavond gezegd, dat niemand toegang verkrijgt vóór het tweede uur. Z'n helper heeft verteld, dat al de gevangenen zeer opgewekt zijn, en dat hij vier tegen één durft wedden, dat er geen enkele afvalt. Er slenteren 'n dertig, veertig *locarii*, d.i. plaatsbewaarders, rond, wachtend op het opengaan der deuren. En de opzichter heeft juist bevel gegeven om de zeilen te spannen, want het schijnt 'n heete dag te worden.

Werklieden zijn bezig de arena te besproeien. Die haken en touwen dienen om straks de doode lichamen weg te sleepen: voor dat doel worden daar ginds muildieren gestald. Veel beambten loopen rond, maar Milo en Acatius zijn er niet: de menschen zeggen, dat ze gisteren avond laat nog met 'n gewichtige zending naar het Zuiden zijn vertrokken; wij zouden daar meer van kunnen vertellen.

'n Gegons en gemompel buiten de poort: er is groot nieuws.

Domitienus, de beruchte roover, die 'n tijd geleden veroordeeld was, maar ontsnapte, is nu opnieuw gegrepen, en zal vandaag ook voor de wilde dieren geworpen worden. Hij is daar juist bij de andere gevangenen gebracht.

Daar komt de Aartsbisschop van Carthago aan: ook hij moet aan de deur blijven wachten. Volero heeft de ronde langs de kooien gedaan, om nog 'n laatsten blik op z'n dieren te werpen; ze hebben sinds gisteren volstrekt geen voedsel meer gehad, en, naar hij zegt,

zijn ze in goede conditie en zullen sport te zien geven.

't Is het tweede uur.

‘Als er nog iemand de gevangenen wil zien,’ roept de cipier, ‘'t is nu de tijd.’

De Bisschop is de eenige bezoeker die toegelaten wenscht te worden.

‘Volg mij, mijnheer,’ zegt de cipier.

Cyprianus werd weer over de arena geleid. De *locarii* waren op hun plaats. Slaven brachten kussens aan voor de zitplaatsen van hun meesters. De wijnhandelaars met hun wijnkruiken hangend aan 'n juk, hadden zich van afstand tot afstand opgesteld en beloofden zich 'n zoet winstje, want de hitte was nu al vreeselijk: de damp steeg van de besproeide arena omhoog. De opzichters wandelden rond over de onderste gaanderij om voor de lieden van stand en de beambten de beste plaatsen uit te kiezen: ook voor Milo en Acatius werd gezorgd, ingeval zij op tijd terug kwamen.

Intusschen was Cyprianus de arena overgestoken en naderde de deur van de cel. Tot z'n groote verwondering en ontsteltenis hoorde hij, hoe daar binnen iemand hartstochtelijk weende en luide kreten uitstiet. De deur werd geopend; en, tot z'n gedeeltelijke geruststelling, bemerkte hij, dat 'n man dien hij nog niet gezien had voor Crescentius op de knieën lag, en luide om medelijden bad. De overige gevangenen, in 'n kring geschaard, schenen erg begaan met z'n lot.

‘M'n beste broeder,’ zei Cyprianus, ‘wat beteekent dit?’

Crescentius lichtte den bisschop in over hun nieuwen gezel.

‘Hij vraagt,’ besloot de priester, ‘of er voor hem nog hoop is, en bidt en smeekt, dat wij medelijden

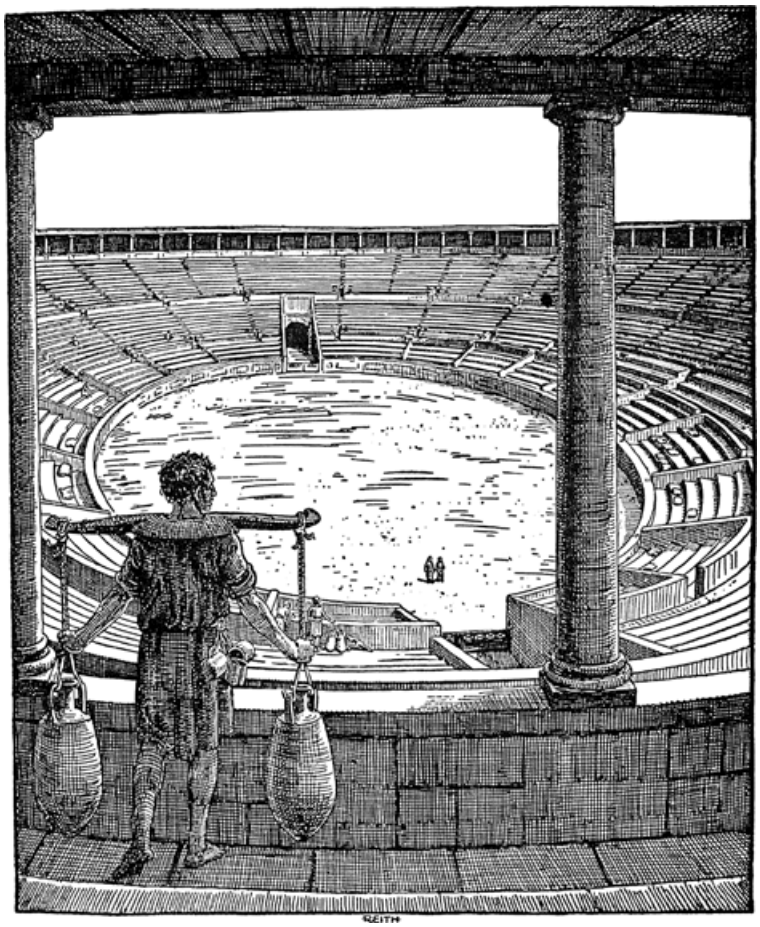

De wijnhandelaars met hun wijnkruiken aan 'n juk hadden zich van afstand tot afstand opgesteld.

met hem zullen hebben. Nu Uw Hoogwaardigheid gekomen is, laat ik 't graag aan U over om hem te troosten en te redden.'

'M'n kinderen,' sprak Cyprianus, 'het schijnt, dat God op 't punt staat om uw overwinning nog roemrijker te maken, door de kroon te schenken aan iemand die ternauwernood gestreden heeft. Bidt 'n oogenblik Gods barmhartigheid af.'

Toen trok hij zich met den roover in 'n hoek terug, en na 'n half uur diende hij hem het Doopsel toe. En omdat het dien dag juist negen jaar geleden was, dat de H. Marcellinus den marteldood onderging, kreeg de nieuw-bekeerde den naam van dien heilige. Dit was voor de gevangenen 'n geheel onverwachte troost en aanmoediging.

Trompetgeschal kondigde de komst van den landvoogd aan. Toen hij had plaats genomen, liet hij Volero ontbieden. Deze kwam onmiddellijk.

'Er zijn acht veroordeelden,' zei hij op lusteloozen toon, 'en ik wil niet meer dan acht dieren in de arena. Wat zal het volk het liefst hebben?'

Volero stond 'n oogenblik in gedachten verdiept, alsof hij 'n berekening aan 't maken was, en zei eindelijk: 'Ik zou u aanraden, heer, om te nemen: drie leeuwen, drie beren, en twee luipaarden.'

'Goed,' zei Galerius, 'doe zooals je 't best vindt. Ik voel me minder goed dan gewoonlijk; spaar mij dus alle noodelooze drukte en opwinding.'

Het amphitheater biedt thans 'n heel anderen aanblik. Alle rangen zitten tot in de uiterste hoeken volgepakt, geschreven programma's worden verkocht, overal wordt geroepen om water en lichte wijnen, noten worden gekraakt, en uien getapt in overvloed. Men gaat weddenschappen aan: Wie het eerst verslonden, welk dier het eerst losgelaten zal worden, of 't eerste slachtoffer 'n man zal zijn of 'n vrouw;

Toen trok hij zich met den roover in 'n hoek terug.

en sommige waaghalzen zetten honderd tegen één, dat er nu nog een zal afvallen.

‘Als dat gebeurt,’ zei Formis, de schoenlapper, die 'n groot stuk gebak bij wijze van ontbijt aan 't verorberen was, en sprak met den mond vol, ‘als dat gebeurt, is het de eerste maal, dat ik zooiets meemaak.’

Op dit oogenblik gaf de landvoogd 'n teeken, en de trompetten klonken voor de tweede maal. Cyprianus nam nu afscheid. Hij maande hen aan, het schoone voorbeeld te geven dat de H. Kerk van alle eeuwen van hen verwacht.

‘Tot in den hemel, dierbare broeders en zusters; tot over 'n paar dagen!’ zei hij. Nog 'n laatst gebed te zamen, nog 'n laatste groet, en de deur viel dicht. De Heilige begaf zich naar de plaats waarop z'n vaderlijk erfgoed hem recht gaf, om zooveel hij kon de martelaars nog te kunnen aanmoedigen.

‘Die kerel is de oorzaak van al het kwaad van de Christenen,’ zei de schoenlapper tot z'n buurman, toen de Heilige plaatsnam op het podium. Anderen hadden hem ook opgemerkt, want opeens steeg de kreet omhoog, die op alle rangen herhaald werd: ‘Cyprianus voor de leeuwen!’ Cyprianus boog zich voorover naar z'n diaken, en fluisterde hem iets in 't oor. Zij die dichtbij zaten zagen, dat hij glimlachte.

Ondertusschen was de cipier 'n toespraak aan 't houden tot de veroordeelden.

‘Jullie zullen me volgen en je plaatsen rustig innemen,’ zei hij. ‘Ik zal jullie zoo gelijk mogelijk in twee rijen opstellen, dat staat beter. Jij mocht daar wel 'n beetje meer van weten, Domitianus; je hebt 't hier dikwijls genoeg gezien. Kom, kom, houd er den moed in, man! Als 'n oude kennis van je mocht ik lijden, dat je in beter gezelschap kon sterven.’

‘Zeg zoo iets niet,’ zei Marcellinus, ‘ik ben ook Christen, en wensch als Christen te sterven.’

‘Jij 'n Christen!’ spotte de cipier. ‘Nou maar, diè is goed! 'k Zou haast gelooven, dat ik nu aan de beurt kom!.... 't Tweede teeken is gegeven, 't is tijd, we moeten vooruit. Ik ben een menschlievend persoon, en daar om wil ik je nog 'n raad geven: Houdt je

handen niet voor je omhoog, zooals de meeste menschen doen; het zou je lijden alleen verlengen, vooral als je 'n beer treft. Houdt ze achter je, of waar je wilt, maar weest zoo wijs en biedt geen weerstand.'

'Hij wil ons om één of andere reden 'n goeden raad geven,' zei Crescentius. 'Ik voor mij hoop dien raad op te volgen. Wij gaan naar het Vaderhuis: hoe eerder wij daar aanlanden, hoe beter.'

'Opgepast!' riep de cipier. 'Voorwaarts! Marsch!'

Uitbundig handgeklap en gejuich begroette hun verschijnen in de arena. Het wedden werd nu bijna algemeen. 'k Zou denken, dat op Fidena's afval wel het minst werd ingezet, want hij toonde 'n buitengewone kalmte: bij het betreden van het strijdperk maakte hij 'n groot kruis, en knikte en wuifde tegen bekenden onder de toeschouwers.

De veroordeelden waren aldus opgesteld: Marcellinus voorop. Dan volgden: Zoricus en z'n zuster Septimia; de twee slavinnen, Metas en Zosima; Crescentius en Fidenus; Rutilia eindelijk sloot den stoet.

Volero was op z'n post. En plotseling, als door 'n schok, verstomde alle leven en beweeg, en heerschte 'n diepe, doodsche stilte. Het groote schouwspel ging beginnen, dat voelde men; en niets daarvan mocht gemist worden.

'n Gekraak en gepiep als het draaien van 'n zwengel en het luik van de middelste kooi ging omhoog. 'n Ontzaglijke leeuw sprong naar buiten, en, blijkbaar verblind door 't felle licht en verrast door de menschenmassa, hurkte hij 'n oogenblik neer. Met z'n staart geeselde hij z'n flanken en het zand van de arena. Toen, met 'n geweldigen sprong en 'n gebrul als van 'n donder, wierp hij zich op Fidenus. De oude man sloeg neer als door den bliksem getroffen, en ik betwijfel, of hij wel iets gevoeld heeft tusschen het

oogenblik van den aanval en dat waarop z'n ziel het lichaam verliet. Het ondier sleepte z'n prooi mee naar z'n hok.

Eén enkele seconde is nu alles stil, maar dan breekt 'n oordoovend gejuich los. Crescentius zei: ‘Er is één kroon gewonnen. Medestrijders, komt, laten wij de gelederen sluiten.’ En Rutilia nam de plaats in van Fidenus.

‘'n Kalme man, 'n kalme dood,’ zei Cyprianus tot z'n diaken. ‘Ik dank God terwille van de overigen, dat hij zoo weinig strijd heeft gehad.’

Weer kwam 'n hefboom in beweging, weer werd 'n kooi geopend, en 'n luipaard verscheen op de arena. Bang en schuw om het licht en de menigte schuifelde hij eerst de zandvlakte rond, deed toen 'n wanhopige poging om het podium te bespringen. Teleurgesteld druipstaartte hij af, en kroop z'n kooi weer binnen.

‘Jaag 'm er uit! Jaag 'm er uit!’ brulde het gepeupel, en er ontstond groote opschudding.

Opeens 'n schreeuw, - Volero had vuur naar binnen gegooid - de luipaard sprong weer de arena op en vloog Septimia naar de keel. Zij viel. Palla en toga werden geverfd in 'n stroom van bloed. De martelares worstelde 'n oogenblik, maar liet geen enkelen kreet hooren. Ook haar overwinning was binnen drie minuten bevochten.

Zoodra het duidelijk was, dat het leven geweken was uit het slachtoffer, waarop het ondier nog altijd zijn woede koelde, kwam er 'n man door de poort tusschen de kooien de arena opgesneld, doopte z'n zakdoek in het bloed van de martelares, en verdween. Het gepeupel werd hierover woedend, en 't heele gebouw dreunde van den kreet: ‘Die Christen voor de leeuwen! Caecilius Cyprianus in het vuur!’

‘Stel 'n onderzoek in, wie die man is,’ gebood de

‘Wat is dat, mijn zoon? Waarom hebt gij uw plaats verlaten?’

landvoogd aan één van de beambten die naast hem stonden.

‘Het zal geschieden, heer,’ antwoordde deze, en ging heen.

De leeuw die nu werd losgelaten sloeg de beide slavinnen tegelijk neer, en verlostte haar spoedig uit alle lijden. De martelaars, nu tot de helft terug-

gebracht, sloten met onverzwakten moed aaneen. Ze weken wat achteruit, omdat deze leeuw niet naar z'n hok terugkeerde, maar bij z'n prooi in het midden van de arena bleef liggen.

Marcellinus werd nu naar het Vaderhuis geroepen, en hij moest gaan langs den smartelijkst en weg. 'n Beer stapte, op z'n achterpooten, dwars de arena over, regelrecht op Marcellinus aan, greep den man in 'n verschrikkelijke omhelzing, kneep en knelde hem, dat de oogen bijna uit hun kassen rolden en de aderen op z'n voorhoofd dreigden te bersten.

Zoricus wendde zich af, en ging, bijna niet wetend wat hij deed, naar den anderen kant van de arena. Crescentius, als 'n goed veldheer, zag aanstonds, waar het gevaar het grootst was.

'Houd moed, mijn broeder,' zei hij tot Marcellinus. - 't aangezicht van den martelaar was geheel paars van benauwdheid, en de beer, op 't punt van z'n prooi te verslinden, begon met z'n ruwe tong z'n wangen te likken - 'houd goeden moed! Jezus Christus en de H. Engelen wachten reeds om u te ontvangen.' Toen volgde hij den jongen Zoricus.

'Wat is dat, mijn zoon? Waarom hebt gij uw plaats verlaten?'

'Ik kan het niet aanzien!' riep de jongeling op 'n toon van de grootste vertwijfeling. 'Ik moet me gewonnen geven.'

'Als gij dat zoudt doen, mijn zoon,' sprak de priester, 'zal ik uw aanklager zijn voor den rechterstoel van Jezus Christus op den laatsten dag.'

Wat behoef ik nog voort te gaan? Alle martelaars bleven standvastig, allen ontvingen de kroon; Crescentius, zooals hij gehoopt had, het laatst. En op dezen dag stond in de Annalen van de Kerk van Carthago vermeld het lijden van de allerzaligste Martelaren Crescentius, Marcellinus, Zoricus, Fidenus, Metas, Rutilia, Septimia en Zosima.

Hoofdstuk XI
Hoe Focas en Paulinus de brug over de Junca aan den Wolvensprong wilden overtrekken.

Uit het voorlaatste hoofdstuk heeft misschien iemand opgemaakt, dat Milo z'n prooi gemist heeft. Dat zou ik echter maar zoo vlug niet zeggen: zóó goed staan Focas en Paulinus er niet voor. Denk eens aan: Het had twintig minuten geduurd na het vallen van de vonken, eer de wind er een flinke vlam van maakte. En toen Focas en Paulinus die vlam zagen, duurde het zeker nog een kwartier, vóór zij goed en wel in het zadel zaten. Welnu, al zei de priester, dat 'n goed ruiter één uur noodig had voor den afstand van Vesta's Altaar naar Teria, Milo en z'n mannen doen er hoogstens vijf en vijftig minuten over. Dus, als ik goed reken, verliepen er maar twintig minuten tusschen het vertrek van de twee Christenen en de aankomst van Milo in Teria. Herinner u ook, dat de bode van den Bisschop gezegd had, dat hij minstens 'n half uur vóór moest zijn; en hij was de man niet om meer te vragen dan hij beslist noodig had. Bovendien, de achtervolgers hadden versche paarden; de vluchtelingen bereden nog altijd dezelfde afgetobde, gewonde beesten, die bij het vertrek uit Teria haast niet op gang konden komen.

‘Men moet nooit om iets kwaads wenschen,’ zei Focas, toen z'n paard struikelde en bijna met hem op den grond sloeg op nog geen tweehonderd meter van de deur van z'n gastheer. ‘Ik zei dezen morgen, dat ik mij in behendigheid nog wel eens met Milo meten wilde, en nu heb ik 'n gevoel, of hij ons op de hielen zit.’

‘En als dat zoo is, zou hij ons dan kunnen inhalen?’ vroeg Paulinus.

‘We hebben juist geteld tien mijlen te rijden,’ antwoordde Focas; ‘en als we de plek bereiken die ik op het oog heb, zullen we, naar ik hoop, in veiligheid zijn.’

Nu begon de weg sterker te stijgen naar 'n woesten bergpas. Hulsten, kastanje- en eikeboomen hingen uit vervaarlijke, overhangende rotsen naar beneden; 'n stortbeek schoot in stof en schuim 'n stijle helling af. Verderop was de weg in de rots uitgehouwen: 'n loodrechte bergwand links, 'n gapende afgrond rechts. De nachtwind blies de reizigers, toen zij hooger kwamen, koud in het gezicht. Uilen en vleermuizen schoten hen rakelings voorbij. Zij sloegen den killen dauw van de takken die over den weg hingen, en vingen den teer-zachten geur op van de kamperfoelie, en de zoete balsemlucht van den lindebloesem. Nu eens viel het maanlicht met verblindende witheid op den wand van 'n kalkrots; dan weer gaapte zóó donker-zwart 'n overgroeide weg, dat zij hun paarden geen richting durfden geven. En altijd stegen zij, hooger en hooger. De weg maakte alle bochten van de berghelling mee, zonder ooit in dalende lijn te gaan. Toen zij het allerhoogste punt bereikt hadden en gekomen waren op 'n kleine hoogvlakte, struikelde het paard van Focas, en kwam op de knieën terecht. In 'n oogwenk was de bode er bij.

‘'n Treurige geschiedenis,’ zei hij. ‘Het beest heeft zich erg bezeerd,’ en hij nam enkele doekjes uit den zadelzak en reinigde en verbond daarmee de wonde.

Dit was echter weer nieuw tijdverlies. Wij weten, dat Focas en Paulinus op z'n hoogst 'n voorsprong hadden van twintig minuten. Deze val kostte hun zeker vijf minuten, en dan hadden Milo's versche

paarden den afstand nog heel wat verminderd. Want de achtervolgers hadden geen minuut verloren om te achterhalen waar de vluchtelingen gebleven waren. Toen zij namelijk naar het huis van den priester wilden rijden, ontmoetten zij 'n wildstrooper. Van hem vernamen ze, dat hij, nog zoo pas, 'n man en 'n jongen had ontmoet, die, naar de beschrijving te oordeelen, goed overeenkwamen met de gezochten, en dat zij op weg waren naar den Wolvensprong. Hij voegde er nog bij, dat hun paarden bijna niet voortkonden, dat daar nergens huizen of hutten te vinden waren, en dat hij niet begreep, waar ze heen wilden.

‘Dat is in orde, beste vriend!’ riep Milo. ‘Acatius, we brengen morgen 'n paar hazen mee van de jacht.’

‘Hazen die tegen wilde dieren moeten vechten,’ lachte Acatius. ‘Dat zal gaan.’ En zij begonnen op hun beurt den bergpas te beklimmen.

‘Kreupel of niet, loopen zul je, paardje,’ bromde Focas. ‘Er hangen twee menschenlevens van af.’ Maar 't bleef 'n sukkeldrafje over de hoogvlakte, en toen de afdaling langs 'n steil ravijn begon, werd het zoo'n ellende, dat het niet aan te zien was.

‘Ik kan hier even snel te voet naar beneden,’ zei Focas, die afsteeg en den teugel over den arm wierp. ‘Rijd maar door, jongeheer; alleen 'n beetje inhouden; beneden wordt de weg weer tamelijk.’

Daar gekomen steeg Focas weer op.

Het getrappel van paarden aan de andere zijde van het tafelland drong nu duidelijk tot hen door. Milo en z'n mannen kwamen ondanks de steile helling, met groote snelheid aanzetten. Spoedig ging het in galop over de hoogvlakte, en daarna begonnen ook zij de afdaling aan den Zuidkant. Ik durf beweren, dat zij in de laatste tien minuten evenveel gedaan hebben als Focas in vijftien.

‘Bij Hercules!’ riep Acatius, die voorop reed, ‘we hebben geluk! Kijk eens, wat daar ligt.’

‘'n Lap vol bloed,’ zei één van de mannen die afgestegen was.

‘Jupiter heeft hun 'n ongeluk overgezonden,’ zei Milo. ‘Hoe ver nog van den Wolvensprong?’

‘Vijftienhonderd schreden op z'n hoogst,’ antwoordde de man.

‘We moeten daar even gauw zijn als zij,’ hernam de aanvoerder. ‘Toe mannen! De sporen er in!’

‘Zoo gaat het niet meer,’ zei Focas. ‘Daar, goed beest! Zorg maar voor je zelf. Ik zal wel naast uw paard loopen, Paulinus.’

Nog tien seconden.... en daar klonk het gejuich van de soldaten, die hun prooi in 't oog kregen!

‘Nu is nòg alles verloren,’ riep Focas. ‘Laat mij bij u achterop zitten.’

En het volgend oogenblik zaten zij met tweeën hun afgebeuld paard tot 'n laatste, wanhopige krachtsinspanning aan te sporen. Over groote steenbrokken en scherpe rotspunten, door struikgewas en braambossen, over dorre takken en omgevallen boomstammen - struikelend, wegschuivend, steigerend, springend - ging het voort tot aan 't ravijn.

In het laagste gedeelte van dit enge dal had de Junca in den loop der eeuwen 'n bedding uitgeschuurd met loodrechte zijwanden; dertig meter in de diepte kon men het water hooren bruisen en bulderen, in 'n reeks van watervallen, over den rotsachtigen bodem. Van boven was de kloof ongeveer acht meter breed, en hierover lag 'n wankele, halfvermolmde houten brug, hangend aan vier stutten vastgeklemd in den rotswand.

Focas dreef het paard deze brug over, die schommelde en kraakte onder het gewicht. Op dat oogenblik schreeuwde Milo, die nu slechts 'n vijftig meter achter hen was:

‘In naam des keizers! Halt! Geef u aan ons over!’

‘Nog niet!’ riep Focas terug, terwijl hij van 't paard sprong. ‘Alles op z'n tijd! Zoo gauw je ons te pakken hebt!.... Houd in, Paulinus.’

Nu eindelijk begreep de jongen waarom z'n gids met alle geweld 'n hakbijl hebben moest. In minder tijd dan het verteld kan worden had Focas twee machtige houwen gegeven op het Zuidelijke brugstutten, zoodat de halfvergane palen afbraken en in de diepte rolden. Maar de brug zelf bleef hangen aan de twee steunpunten van den overkant. Juist toen Milo op den noordelijken oever verscheen, greep Focas 'n overhangenden wortel vast, zette z'n hiel op de zwevende brug, drukte uit alle macht, en daar ging het - planken, palen, balken, stutten - krakend den afgrond in. Enkele brokstukken bleven slechts hangen aan de palen van de overzij.

‘Goeden nacht, Milo,’ zei Focas op vleiend-beleefden toon, terwijl hij zich met 'n zwaai op den oever wierp. ‘U moet den volgenden keer 'n klein beetje vroeger komen.’

‘Wacht maar,’ zei Milo tot Acatius, ‘m'n paard brengt mij met gemak over dat ravijn. Zij zijn ons nog niet kwijt, bij Hercules!’

‘Je moet dat stellig eens probeeren,’ zei Focas; ‘dan gaan wij hier zitten kijken, hoe je dat aanlegt. Als ik je 'n goeden raad mag geven, ga dan wat hooger op: daar is 't ravijn 'n kattepasje smaller.’

Milo reed 'n dertig meter terug, steeg af, haalde den buikriem strakker aan, klopte z'n paard op den nek, sprak 't liefkoozend toe, en zag wel aan den kromming van den nek en den glans van 't oog, dat het nog niets geleden had. Maar nu kwam Acatius naar hem toe.

‘Milo,’ zei hij, ‘dat mag je niet wagen. Ik ben overtuigd, dat 't ondoenbaar is. 't Zou misschien te

probeeren zijn, als de oeverrand goed was, maar die is zoo bros en rot als krijt.'

'En ik zeg je, dat ik 't doe,' riep Milo terug. 'Ik ga nog liever honderd keeren naar de diepte dan die kerel daar tegen me te zien grinniken. Op zij! zeg ik. En als *ik* ze niet krijg, zorg jij dan dat ze niet ontsnappen. Nu dan, paardje!'

Milo was niet zwaar gebouwd en 'n uitmuntend ruiter. Het paard snelde vooruit, ging de hoogte in op den juisten afstand.... Het zou z'n berijder veilig en wel aan den overkant hebben gebracht, als de kanten niet waren afgebrokkeld. De voorpooten stonden op den oever, de achterpooten slechts gedeeltelijk. Het dier krabbelde en werkte om er boven op te komen, maar daardoor brokkelde de rand nog meer af. Milo voelde dat z'n rijdier ging wegzakken. Weerlichts snel trok hij de voeten uit de stijgbeugels en wierp zich over den hals van 't paard op den oever. Met 'n akeligen schreeuw stortte het dier in de diepte.

Paulinus had voor den sprong bei z'n handen voor de oogen gebracht, maar Focas had 't heele tooneel rustig aangezien zonder 'n spier te vertrekken.

'Volstrekt niet slecht gedaan,' zei de bode, toen Milo op den oever sprong; 'maar ik had liever gezien, dat je paard er ook over gekomen was; dat hadden wij best kunnen gebruiken.'

'Jij zijt mijn gevangene!' bulderde Milo, terwijl hij op Focas aanstormde.

'Of jij de mijne,' zij deze met 'n grijnslachje.

Ze waren beiden gespierde mannen, maar Focas had meer zelfbeheersching; daardoor, en ook door de hulp van Paulinus, was het voordeel aan zijn kant.

'Smijt hem in de rivier,' riep Acatius van den overkant.

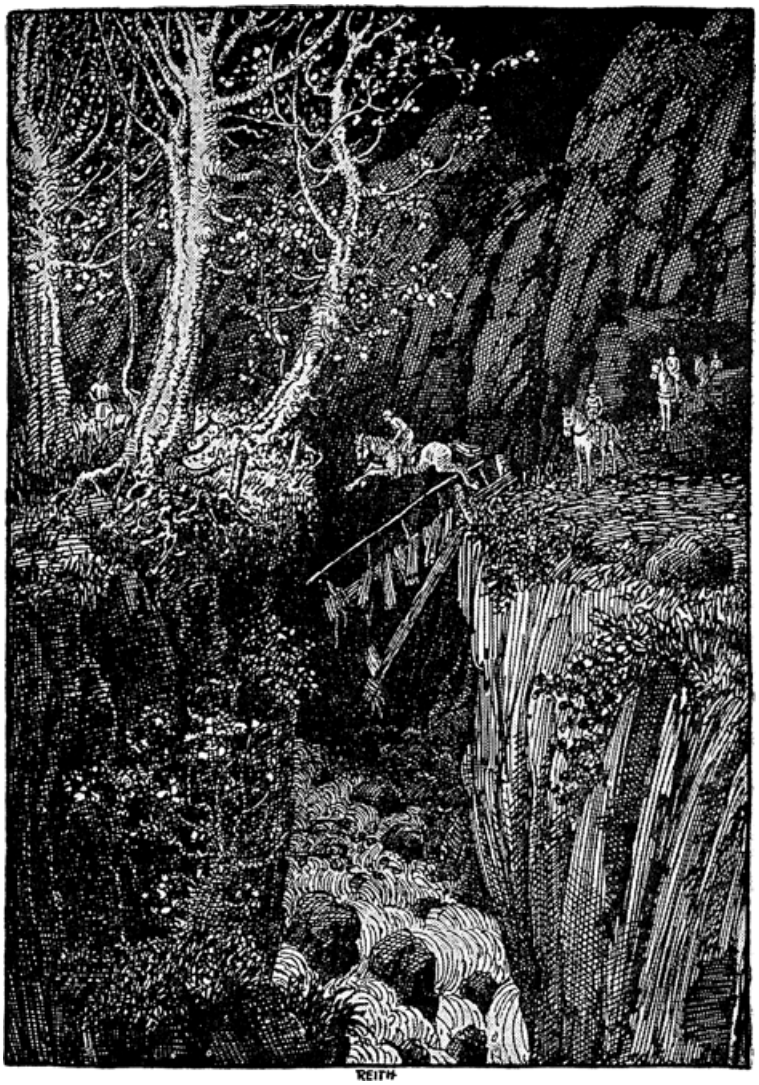

Het paard snelde vooruit. ging de hoogte in op den juisten afstand.....

‘Hij wil me niet loslaten,’ riep Milo terug.

‘'t Is m'n bedoeling niet om je te verwonden,’ zei Focas, ‘en zeker zal ik je niet dooden, zoolang ik er maar eenigszins buiten kan. Paulinus, breng eens gauw dat touw van den teugel.’

Milo deed wanhopige pogingen om z'n tegenstander naar den afgrond te sleepen, vóórdat de jongen kwam helpen.

Halfweg gekomen staakten ze de worsteling wegens uitputting.

‘Paulinus!’ schreeuwde Focas plotseling. ‘Spring bij! De kerel grijpt naar z'n mes!’

Paulinus, niet wetend wat te doen, kwam aanloopen met de hakbijl, en gaf met het stompe eind den soldaat zulk 'n slag op het hoofd, dat deze bewusteloos neerviel.

‘Prachtig gedaan,’ zei Focas, terwijl hij zich losmaakte uit den greep van z'n vijand: ‘niet te veel, en niet te weinig. Kom, help hem even binden aan handen en voeten... Zie zoo, daar is voor gezorgd.’ En toen tot z'n vervolgers: ‘Jullie mochten je kameraad wel 'n handje komen helpen, in plaats van daar droomend toe te zien. Vijf mijlen hooger op kun je weer 'n brug vinden. Voor 't oogenblik wenschen wij je goeden nacht. Kom, jongen, we gaan verder.’

Wat zij toen van den overkant te hooren kregen, wordt hier beter niet herhaald.

Hoofdstuk XII
Hoe Acilius Glabro z'n plannen in elkaar had gezet.

Zoodra de Honderdman op den vooravond van Lucia's verhoor aan de wacht kwam, vond hij daar 'n boodschap van den Legaat om onmiddellijk bij hem te komen. Hij ging er dus heen, en vond dat heerschap bezig zich te verfrisschen aan 'n stevigen beker wijn na de verhooren van dien dag.

‘Neem ook 'n slokje, Acilius,’ zei de Legaat, ‘dan kunnen we eens rustig spreken over dat droevig geval met je nicht. Haar zuster heb je zoo keurig van haar dwaasheid genezen; kun je dat met de jongste ook niet gedaan krijgen?’

‘Ik heb geprobeerd,’ was het antwoord, ‘en ik wil nog graag probeeren. Maar verwachting heb ik daar niet van.’

Zou je er niets meer op kunnen vinden?’ vroeg de Legaat.

‘Het eenige middel dat ik nog ken om zulke personen klein te krijgen is, ze zooveel mogelijk alleen te laten de laatste uren voor het verhoor: Door 't lange, eentonig wachten in de cel zakt de geestdrift en de moed. Daarom wilde ik u voorstellen....’ - en de Honderdman lachte in zichzelf, omdat hij den Legaat er zoo fijntjes tusschen ging nemen - ‘daarom wilde ik u voorstellen, morgen eerst alle andere zaken af te werken voor u m'n nicht in verhoor neemt. Ik zal den cipier bevel geven haar in den morgen geen brood en water te brengen, en haar geheel aan haar lot over te laten. Dat is het eenige wat ik er op weet. En ik mocht lijden, dat

het succes had, niet alleen omdat ze m'n nicht is, maar meer nog, omdat ik haar zoo'n goed meisje vind.'

''n Goed idee, 'n heel goed idee,' zei de Legaat. 'Ik keur het goed. Neem nog 'n slokje. Best wijntje, niet? Komt recht uit Italië.'

De Honderdman prees den wijn, al was het maar alleen om den Legaat in goede stemming te houden: hij had nòg iets te vragen, namelijk 'n paar dagen verlof om z'n andere nicht naar Carthago te brengen.

'Zij wil daar de noodige stappen doen om te voorkomen, dat haar vaderlijke bezittingen verloren gaan. Bovendien zou ik de eerstvolgende dagen liever niet hier in Aptonga zijn. Uw Hoogheid weet, dat ik al het mijne heb gedaan om het edikt uit te voeren, en dat ik de Christenen niet heb gespaard. Maar het is wel een beetje hard te moeten zien, dat je eigen vleesch en bloed op de pijnbank wordt gelegd.'

'Volkomen waar,' bevestigde de Legaat. 'Je hebt verlof. Hoeveel dagen heb je noodig, denk je?'

'Als u me drie of vier dagen kunt toestaan,' zei Acilius, 'kan ik me wel redden.'

'In orde,' zei de Legaat en stond op.

'Zie zoo,' lachte Acilius, buiten gekomen, 'alweer vier uur gewonnen, dat we morgen niet gestoord worden.'

Tijd vooral had de Honderdman noodig. Dien dag had hij anders al aardig wat werk verricht: Hij was naar Ad Fines geweest en had Secunda bewogen om mee naar Carthago te gaan; hij had 'n helper gevonden voor het vervoeren van Lucia uit haar cel in den persoon van Davis, den trouwsten slaaf van Ad Fines; hij had muilezeldrijvers gehuurd, die met Secunda te Leptis zouden wachten op de komst van Lucia en haar redders; hij had eindelijk 'n kruik

extra-sterk gekruide wijn besteld om die te laten bezorgen bij Callistratis, den cipier.

Nu was hij op weg om met den cipier dien wijn te gaan genieten; en daar zou Davis met 'n boodschap bij hem komen om zoo te trachten in de kelders door te dringen. Op enkele passen van de gevangenis ontmoette hij Onomarchus, den drogist, op weg naar 'n feestelijke bijeenkomst.

'Kijk, Acilius,' zei deze, 'dat treft goed. Ik had u wat te vragen. Denk jij morgen ook in het rechthuis te zijn?'

'Neen,' antwoordde de Honderdman, 'ik moet op reis naar Carthago.'

'Zoo? Je moet me dan eens raad geven: wat dunkt u, zou dat meisje morgen offeren of niet? Ik heb laatst al 'n heele som verloren op haar slavin; ik wil dezen keer wat voorzichtiger zijn.'

'Als je mijn raad wilt volgen,' zei de Honderdman, 'zet er dan zooveel op als je wilt, dat ze niet zal offeren.'

'Ik dank u hartelijk,' zei de drogist; 'ik kon in dezen geen beteren raadgever hebben.'

Ook deze zaak was naar genoegen afgedaan, en slechts één gedachte kwelde den goedhartigen man, toen hij voor het woonhuis van den cipier stond: Waar toch z'n neef Paulinus kon zijn! En wat die jongen zou aanvangen, als hij bij z'n terugkeer te Ad Fines z'n moeder dood en de overigen gevlucht vond.

'Callistratis,' zei hij bij het binnentreden, 'die geschiedenis met m'n nicht zit me erg dwars, dat weet je. Nu is er niets dat zoo opmontert als 'n gezellig praatje met 'n ouden vriend: En zoo heb ik me voorgesteld 'n uurtje met u door te brengen, en daarvoor 'n kruik gekruide Chios besteld om samen eens te drinken op 'n goeden afloop.'

‘Van harte graag,’ zei Callistratis, die verzot was op wijn om niet te zeggen, er aan verslaafd.

Zij zaten samen neer; de Chios kwam, en de cipier begon 'n gesprek dat niet zoo belangrijk, en ook niet precies zoo stichtend was, dat wij het hier zullen herhalen. Onder het praten door, hield de Honderdman den beker van den cipier trouw gevuld, terwijl hij zorgde zelf weinig te drinken.

De avond viel. Er werd op de poort geklopt. - Nu moet men weten, dat de buitenpoort toegang gaf tot 'n soort voorportaal; en dat vanuit dit portaal één deur voerde naar 't woonhuis van den cipier, en 'n andere naar de bijgebouwen en de kelders. - Zonder op te staan riep Callistratis: ‘Kom maar binnen, wie je ook zijt.’

Davis verscheen met 'n paar houweelen, 'n spade en nog wat gereedschap.

‘Ik ben maar zoo vrij om binnen te komen,’ zei hij tot den Honderdman. ‘Ik had gehoord, dat u hier waart, en nu wilde ik vragen, waar ik deze gereedschappen moet laten; ik heb nog meer boodschappen en ik kan onmogelijk alles dragen.’

‘Wel, laat ze hier,’ zei Acilius, ‘dan neem ik ze aanstonds wel mee. Hij mag ze wel even in de zijgang zetten, niet waar Callistratis?’

‘Laat hem z'n gang maar gaan,’ was 't antwoord.

‘'n Paar kon ik er wel meenemen,’ zei Davis.

‘Neem zooveel mee als je wilt,’ schertste de cipier, z'n beker hoog opheffend naar Davis, ‘als je ons maar niet meeneemt, want 't is hier nog veel te goed.’

De slaaf verdween, maar niet door de poort; hij sloop door de zijdeur naar de kelders. Acilius luisterde met angstig kloppend hart, of aan z'n stappen te hooren was, welke richting hij nam. Hij

‘als je ons maar niet meeneemt, want 't is hier nog veel te goed,’

kon dat echter heelemaal niet uitmaken, en de cipier had alleen aandacht voor de wijnkruik.

Het duurde lang, eer Callistratis er van sprak om z'n ronde te gaan doen voor het sluiten. En toen hij eindelijk met lang niet vasten stap naar de aan-

grenzende kamer waggelde om z'n sleutels te halen, stond ook Acilius vlug op.

‘Ik had nog een en ander te doen,’ riep hij den cipier achterna, ‘ik moet gaan. Straks kom ik nog even aanloopen.’

‘Doe dat,’ riep Callistratis terug, van uit de andere kamer.

Acilius ging uit, maar evenmin door de poort: ook hij verdween in de donkere kelders.

Ondertusschen had Lucia de duisternis zien vallen met heel andere gevoelens dan den dag te voren. Toen was zij zeker van hetgeen haar te wachten stond: zij was vast besloten haar leven te geven voor het Geloof; haar geest was in rust, zij was gelukkig. Maar nu was er onrust. Haar oom wilde haar komen bevrijden, maar waren z'n plannen niet verijdeld? Op welke wijze zou het moeten gebeuren? Wanneer? Waarheen zouden zij vluchten? Zou zij haar zuster Secunda en haar broer Paulinus terugzien? En als de poging mislukte, stond haar dan niet 'n veel vreeselijker dood te wachten? Was het niet veel beter geweest alles op z'n beloop te laten? Zoo, aan 'n vreeselijke opwinding ten prooi liep het meisje de enge ruimte van haar cel op en neer. Op 't minste geritsel dat zij meende te hooren stond zij angstig luisterend stil; maar geen geluid trof dan haar ooren als 't bonzen van haar jagend hart. Het laatste geluid dat zij gewoonlijk vernam was het dichtdreunen van deuren en knarsen van sloten. Doch dezen avond was dat opvallend laat gekomen en had veel langer geduurd dan anders. Ja, 't werd haar duidelijk: De reddingsplannen van haar oom waren mislukt, en dat was de oorzaak van die stoornis. O, God! Zal zij nu toch voor den rechterstoel worden geroepen? En zal ook haar oom om harentwil moeten sterven? Weenend en biddend zinkt het arme kind in een hoekje van

haar cel neder. Zij denkt aan haar moeder, aan Vivia. Zij bidt tot deze martelares om licht en kracht. En het is, alsof zij onmiddellijk wordt verhoord: Haar onrust heeft plaats gemaakt voor 'n hemelsche kalmte. Langen tijd blijft zij zoo in gedachten verdiept daar zitten, en vergeet alles om haar heen....

Plotseling schrikt zij op. Heeft zij daar geen kloppen gehoord, zacht, maar duidelijk waarneembaar? Ja, daar was het weer! Zou hij toch nog komen? Het geluid blijft aanhouden, neemt toe in kracht, komt zelfs uit twee verschillende richtingen. Zij tracht die richtingen op te sporen, en legt haar oor beurtelings tegen elk der muren. Eindelijk bukt zij met haar hoofd tegen den grond, en ja, daar voelt zij zelfs den dreun der slagen. Met de rust is nu ook de gerustheid omtrent het lot van haar oom teruggekeerd. Maar toch de nieuwsgierige spanning blijft, als zij weder in 'n hoekje nederknielt en de zaak in Gods handen stelt.

Dat Callistratis dien avond z'n ronde wat later deed, kunnen we allen verklaren; waarom ze langer duurde dan gewoonlijk was mogelijk toe te schrijven aan z'n niet te vasten gang. Maar de ware oorzaak bracht ook Acilius van z'n stuk: hij had immers wat ondoordacht beloofd nog even terug te komen; en de cipier bleef wel 'n half uur lang in de gang naar de kelders op en neer loopen, kwam zelfs eenmaal den eersten kelder binnen, en deed eindelijk de deur van de gang op slot, wat hij anders nooit deed.

Wat beteekende dat? Waarom moest hij juist hier open neer loopen? Zou hij onraad gemerkt hebben? vroeg zich de Honderdman af. En was hij nu naar de wacht om soldaten te halen? Zij bleven ruim 'n uur het verloop van de zaak afwachten, en toen er niets gebeurde, zei Acilius:

‘Komaan Davis, aan den slag! Zoo zacht mogelijk gewerkt en zoo snel mogelijk; vooral zoo snel mogelijk. Ik ben het grootste; ik zal de opening in 't gewelf maken; zorg jij voor den uitgang in den muur.’

‘Hoe hoog boven den grond moet die gemaakt worden?’ vroeg Davis.

‘Ongeveer ter hoogte van uw borst,’ zei Acilius. ‘Dan kom je uit op 'n stuk woesten grond achter een rij huisjes.’

Na nog geen twintig minuten werken stak Davis z'n hoofd door de gemaakte opening; zoover hij zien kon in den nacht was er geen onraad te bespeuren. Hij ging nu den Honderdman helpen, die niet kon zeggen, hoever hij gevorderd was, omdat de zoldering boven het bereik zijner handen lag. Davis klauterde op z'n rug, en stiet met zijn houweel tegen de gedeeltelijk losse steenen, rukte en wrong, en ten laatste, na 'n geweldige krachtsinspanning, deed hij 'n groot stuk van het gewelf naar beneden komen, met het gevolg, dat hij en de Honderdman de steenbrokken op zich kregen, en beiden hun evenwicht verloren.

‘Niet bezeerd, Davis?’ vroeg Acilius, die 't eerst overeind krabbelde te midden van kalk en stof.

‘Neen, Honderdman, gelukkig niet. Ga gij nu op mijn schouders staan, en spreek met uw nicht.’

‘Lucia,’ zei Acilius in 't donker van haar cel kijkend, zonder echter iets te onderscheiden. ‘Hier ben ik. Alles is in orde. Wees vlug.’

‘Hoe moet ik naar beneden komen?’ fluisterde Lucia.

‘Ga zachtjes op den vloer liggen,’ zei haar oom, ‘kruip dan voorzichtig hierheen.... Voorzichtig, kind! ik voel de steenen bewegen.’

‘En wat nu, oom?’ vroeg Lucia.

‘Geef uw beide handen hier. Zoo! Kun je ons houden, Davis? Ja? Buig dan maar naar den grond.’

In 'n oogwenk was het geschied.

‘Stel geen vragen,’ zei de Honderdman, toen het meisje beneden was. ‘We zijn nog niet in veiligheid. Later vertellen we alles. Er is allemaal goed nieuws voor u.’

Het was in dezen zelfden nacht en op dit zelfde uur, dat Focas en Paulinus van Teria naar den Wolvensprong reden, terwijl 'n heldere maneschijn hun ontsnapping had begunstigd.

In dien zelfden maneschijn stapt ook gindsche nachtelijke wandelaar door Aptonga's straten. 't Is Onomarchus, de drogist, die terugkeert van de braspartij. De wijn is daar rondgegaan in volle bekers. Één voor één zijn de gasten afgedropen; de drogist is de laatste geweest.

Hij gaat niet recht naar huis; maar om z'n hoofd, dat klopt en gloeit, wat af te koelen, maakt hij 'n omweg langs de gevangenis. Hij neemt het pad achter 't huis van den cipier en slentert langs den muur. Daar staat hij eensklaps bij 'n hoop versch opgeworpen aarde, en tot z'n groote verwondering ontdekt hij 'n opening in den muur van de kelders onder de gevangenis.

Nieuwsgierig steekt hij het hoofd naar binnen, en staart in het verschrikte gezicht van z'n goede kennis, Acilius Glabro....

Hoofdstuk XIII
Hoe de Proconsul van Afrika Caecilius Cyprianus liet gevangen nemen.

In den namiddag van den dag dat de acht martelaren van Carthago hadden gezegevierd, trad Flavianus bij den H. Cyprianus binnen.

‘Daar is de snelschrijver met de acten van onze nieuwe martelaren. Wil Zijn Hoogwaardigheid hem even spreken?’

‘Zeker wil ik dat,’ antwoordde de aartsbisschop. ‘Ik wil me overtuigen, of al wat hij geschreven heeft met de waarheid overeenkomt.’

Na eenige oogenblikken werd Anaximander, 'n Grieksch Christen die z'n brood verdiende als verslaggever, binnengeleid.

‘Hebt ge de acten gereed, mijn zoon?’ vroeg de Heilige. En op het bevestigend antwoord ging hij voort: ‘Zet u dan neer en lees ze mij voor.’

Anaximander deed het, maar zij bevatten niets wat u nog niet bekend is. Bovendien was zijn verslag niets dan 'n droge opsomming van al wat er gedaan of gezegd was, en je zou zulke leesstof zeker saai en eentonig vinden. Wij zullen er bij wijze van kennismaking een bladzijde van overschrijven:

> Galerius Maximus, Proconsul van Afrika, zei:
> Laat de wilde dieren los. Crescentius, de Priester, zei: Er is één kroon gewonnen. Medestrijders, komt, laten wij de gelederen sluiten.
> Het volk zei vier keeren: Caecilius Cyprianus voor de leeuwen.
> Galerius Maximus zei: Wie is die man?

Exuperius, de plaatsbezorger, zei: Ik zal het onderzoeken.
Crescentius, de priester zei: Houd goeden moed; Jezus Christus staat al gereed om u te ontvangen.
Zoricus zei: Ik kan het niet aanzien; ik moet me gewonnen geven.
Crescentius, de priester, zei: Mijn zoon, als gij dat doet, zal ik uw aanklager zijn voor den rechterstoel van Jezus Christus op den laatsten dag.
Het volk zei zeventien keeren: Caecilius Cyprianus in het vuur.

Zoo ging het verslag voort. Juist omdat het niets geeft dan 'n opsomming van de feiten, is het voor ons van veel meer belang dan de opgesmukte verhalen uit later tijd.

‘Het is zeer nauwkeurig,’ zei de Heilige. ‘Schrijf het nu af in 't net, Anaximander, want mijn tijd is gekomen, en Flavianus zal mij spoedig volgen.’

‘Mag ik Uw Hoogwaardigheid berichten,’ zei 'n binnentredend dienaar, ‘dat er twee boden van den Proconsul gekomen zijn, die u onmiddellijk willen spreken. Hun wagen staat buiten voor u gereed.’

‘Werkelijk?’ glimlachte de Bisschop. ‘Dat is 'n ware eer, en ik zou graag m'n dank toonen door die mannen niet te laten wachten. Toch zou ik eerst nog enkele zaken moeten afdoen. Ga dus naar hen toe, Flavianus, en zeg, dat ze me zeer zullen verplichten met me nog 'n half uur tijd te gunnen. Ondertusschen moeten zij eens ondervinden, hoe 'n Bisschop van Carthago hén weet te onthalen die hem de eer van het martelaarschap bereiden. Zorg dus, beste Flavianus, dat hun niets ontbreekt.’

De beambten waren heelemaal niet ongenegen om van dit aanbod gebruik te maken. Dien dag, zooals uitdrukkelijk in de annalen vermeld staat, was het buitengewoon heet, het was de dertiende September

258. Zij waren meer dan overtuigd, dat Cyprianus, wel verre van te willen vluchten, niets vuriger verlangde dan de martelkroon te winnen; en zij zagen er geen zwarigheid in om zich te goed te doen op kosten van hun slachtoffer.

‘Toch 'n rare geschiedenis,’ zei Acatius, ‘zoo'n pracht van 'n huis om in te wonen, en dat opgeven voor niets. Dat 'n kerel als onze vriend Domitienus Christen wordt, die toch moest sterven, kan ik me verklaren. En als ik morgen sterven moest, zou ik gek genoeg kunnen zijn om het vandaag ook te worden.’

‘Als men maar kon gelooven, wat die lui van de andere wereld vertellen,’ zei Milo, en hij brak zich 'n ferm stuk gebak af en vulde z'n beker met parelenden wijn. ‘Maar als de kerels dat werkelijk gelooven, ja.... dat is toch wel iets.’

‘En 't is mijn gevoelen,’ viel Acatius weer in, ‘dat onze godendienst niet lang meer bestaat. Denk je, dat er vandaag nog tien verstandige menschen in Carthago te vinden zijn die werkelijk aan de goden gelooven? Nee, hoor!’

‘Pas op, Acatius, niet te loslippig,’ zei Milo terug. ‘Dat mag nu waar zijn - en *is* waar, naar m'n overtuiging - maar dan heb je dat nog niet te zeggen. We moeten hier Cyprianus komen gevangen nemen, maar toch - me dunkt, dat is wijn van de bovenste plank. Zou hij er nog meer van hebben?’

‘Zeg oudje,’ riep de ander tot 'n dienaar, ‘breng ons nog 'n kruikje van dezen wijn. We moeten je meester nog 'n goede reis naar de andere wereld toedrinken.’

‘Ik zal eens zien,’ antwoordde deze ernstig.

‘Hebben ze meer wijn noodig?’ vroeg Cyprianus. ‘Welnu, die zullen ze hebben. Maar zeg hun ook, dat ik tot hun beschikking ben.’

Na zulk 'n wenk konden de beambten niet lang meer talmen, en weldra lieten zij weten, dat de Bisschop moest instappen.

‘Maar m'n kinderen,’ riep de Heilige uit, toen z'n dienaren en de armen die altijd aan z'n huis waren hem weenend omringden, ‘waarom toch die tranen? Deze goede soldaten zouden moeten denken, dat wij niet gelooven wat wij belijden. Het is geen gewoonte, niet waar Milo, dat zij die de lauwerkroon behalen door hun vrienden beklaagd en beweend worden?’

‘Dat zou onzinnig zijn,’ zei Milo.

‘Hoort ge 't, kinderen?’ hernam de bisschop. ‘Hier geeft 'n heiden u 'n les: Dat zou onzinnig zijn. En als dit waar is van 'n vergankelijke kroon, hoeveel te meer dan van de onvergankelijke?.... Heb geen zorg, Valeria, uw inkomsten zullen geregeld uitbetaald worden. Flavianus, gij zult voor het huis en de goederen zorg dragen, tot de Proconsul verdere orders zal gegeven hebben. En nu, vaartwel, dierbare kinderen! God zegene u, Flavianus, u hoop ik van avond nog te zien.’

‘Gij gaat niet naar de stad,’ merkte Acatius op.

‘Niet?’ zei Cyprianus, ‘waarheen dan?’

‘Naar *Ad Sextam*. Daar is de Proconsul op 't oogenblik.’

En de wagen reed weg.

Het nieuws verbreidde zich als 'n loopend vuurtje. Cyprianus' huis met tuin en omgeving bood tegen den avond 'n aanblik, alsof de gansche stad daar vergaderd was. Geheele menigten kwamen van alle kanten aan om de laatste bijzonderheden te hooren; overal stonden groepen het groote nieuws te bespreken: in de zalen, op de binnenplaats, in de oranjerie, in den tuin, op het voorplein. De stoel waarop de Heilige gewoonlijk zat werd letterlijk tot splinters versneden, die als relikwieën werden meegenomen.

De dienaren werden bestormd met vragen: Wat hij bij de gevangenneming had gezegd en gedaan, hoe hij had gekeken, welke kleeren hij droeg, welke raadgevingen hij had achtergelaten.... allemaal vragen, die getuigenis aflegden hoe geëerd en geliefd de goede Heilige was.

De menigte bleef bijeen en wachtte op de terugkomst van 'n jong, volijverig dienaar van den Bisschop die den wagen was achterna geloopen, en beloofd had tijding terug te brengen over het verblijf van z'n Meester. 't Was bijna donker, toen hij terugkeerde. De Bisschop was van *Ad Sextam* weer naar de stad vervoerd, meldde hij, en verbleef nu in het huis van Milo in de Saturnusstraat. Nauwelijks had de belangstellende menigte dit vernomen, of alles ijlde daarheen, en de Bisschoppelijke woning stond verlaten; slechts met de grootste moeite kon Flavianus 'n weduwe bewegen om achter te blijven en het huis te bewaken. Daarop snelde hij de overigen achterna.

De trouwe Diaken had eer van z'n werk. Want na de wegvoering van z'n Meester had hij de huisgenooten aldus toegesproken: ‘Het was beter, dat wij, in plaats van aan nuttelooze droefheid toe te geven, eens overlegden, hoe wij het best God verheerlijken kunnen in onzen H. Bisschop. Laten wij de tijding van zijn gevangenneming aan zoo velen van de broeders doen weten als maar mogelijk is. Laat overal bekend maken, wanneer hij gevonnist, wanneer hij gemarteld zal worden. Laten wij in zoo groot mogelijk aantal aanwezig zijn bij zijn lijden, om deel te krijgen aan z'n overwinning.’

Flavianus vond de Saturnusstraat, een der hoofdstraten van Carthago, geheel versperd door 'n ontelbare menigte Christenen. Er was 'n bericht verspreid, dat Cyprianus zonder verder verhoor denzelfden nacht nog zou worden gedood, en om 't schouwspel van

z'n dood niet te missen, wilde niemand van naar huis gaan hooren.

Met veel moeite baande de Diaken zich 'n weg door de massa tot bij Milo's huis. De bisschop gebruikte juist z'n avondmaal, enkele van de voornaamste Christenen waren z'n dischgenooten. De Heilige, dit was het algemeen getuigenis, was nog nooit zoo opgewekt geweest. Bij het einde van het maal kwam Milo binnen.

'Ik heb van den Proconsul het bevel ontvangen,' zei hij, 'dat gij morgen op het derde uur voor hem moet verschijnen in het Praetorium.'

'Zou het niet wenschelijk zijn,' vroeg Cyprianus, 'om een kennisgeving daarvan buiten aan de poort te laten ophangen: Dat zal het beste middel zijn om het volk te doen uiteengaan, want niets zou mij meer spijten dan dat de openbare rust en orde zouden verstoord worden.'

Milo vond het goed, en zoo'n kennisgeving werd aangeplakt. Velen gaven gehoor aan de uitnoodiging van hun Bisschop; doch de meesten vreesden, dat dit slechts 'n list van Milo was en bleven posten; liever 'n geheelen nacht vergeefs wachten dan zoo'n eenig schouwspel missen, verklaarden zij.

De nacht was schoon; en toen de H. Cyprianus bespeurde, dat de volmaakste orde bleef gehandhaafd, legde hij voor de laatste maal het hoofd ter ruste neder.

Hoofdstuk XIV
Hoe Secunda, Paulinus en Lucia elkaar ontmoetten.

Toen de twee zwervers aan den Wolvensprong afscheid hadden genomen van Milo en z'n volk, zetten ze, nu op één paard, den tocht voort. Paulinus stond er op om ook het werktuig van hun redding, de bijl, mee te nemen.

‘Jammer, dat er geen vier pootjes onder staan,’ meende Focas; ‘opschieten toch blijft voor ons het wachtwoord.’

‘Dus je vreest, dat ze ons weer gauw op de hielen zitten,’ zei Paulinus.

‘Ik kan alleen zeggen, dat we geen oogenblik gerust kunnen zijn, voor we op onze stopplaats aankomen. En ik wou, dat wij er waren, want je hebt rust noodig.’

‘Hoever is het nog?’

‘Drie of vier uur. Als we 't niet volhouden, kunnen we afstijgen en versche paarden zien te krijgen te Leptis. Maar daar liet ik me liever niet zien. Dat ligt aan den grooten weg naar Carthago.’

Ondertusschen onderzocht de bode met scherpen blik het terrein links en rechts van hun weg, en zei toen:

‘Ze kunnen het hoefgekletter van ons paard wel 'n half uur ver hooren, en ik zoek vergeefs naar begroeiden grond.’

En toen ze den grooten weg in 't zicht hadden:

‘Nog meer naar links houden, jongeheer; we moeten verder van de herberg blijven.’

Op 't oogenblik dat zij den weg wilden kruisen,

sprong er 'n man voor hun paard die 'n vorschenden blik op de beide berijders wierp. Zonder bedenken gaf Focas het paard de sporen en reed recht op den man aan.

‘De bijl! De hakbijl, Paulinus!’

‘Genade!’ riep de man, die terugsprong, en zich bij een tweetal van z'n gezellen voegde.

Behoedzaam reden ze door. Toen ze 'n twintig meter ver de hei op waren aan den overkant, hoorde Paulinus z'n naam noemen door 'n vrouwenstem.

‘Ik zou zweren, dat dit de stem is van één onzer slavinnen,’ zei Paulinus.

‘Gevaarlijk zagen er die lui wel niet uit,’ zei Focas; ‘maar 't lijkt me toch verdacht: zoo midden in den nacht, op zoo'n eenzame plaats.’

Opnieuw werd z'n naam geroepen.

‘Nu ben ik er zeker van,’ zei de knaap, ‘'t Is onze Doria! Misschien zijn ze mij in Carthago gaan zoeken.’

‘Nu goed,’ zei Focas. ‘we rijden er wat dichter bij, dan zal wel blijken met wie we te doen hebben.’

De lezer heeft wel begrepen wie dit waren. Reeds meer dan twee uur wachtten Secunda, haar slavin en twee muilezeldrijvers hier aan de herberg te Leptis op de komst van Lucia. Toen zij eindelijk in de verte een dravend paard hoorden naderen, dachten zij, dat dit Acilius Glabro moest zijn, en zeker slechte tijding bracht, omdat hij alleen scheen te zijn. Nu was het misverstand spoedig opgelost.

Het wederzien van broeder en zuster laat ik maar liefst aan uw verbeelding over, en tevens wat de jongen gevoelde, toen hij vernam, dat z'n moeder was overleden, dat de zuster die hij nu ontmoette 'n afvallige was, dat de andere haar vonnis afwachtte in de gevangenis, en dat de pogingen om haar te redden zeker schipbreuk hadden geleden, omdat ze lang na den afgesproken tijd nog niet in Leptis waren. Verder hoorde hij, dat de hoeve van Aptonga geheel

in handen was gesteld van het dienstpersoneel, en dat de ezeldrijvers niets mochten weten van het ware doel van de reis: dat ze namelijk in de meening waren, dat Acilius Glabro 'n tweede slavin voor Secunda bracht.

Deze mededeelingen ontvingen Focas en Paulinus in de herberg, terwijl de drie bedienden buiten op wacht stonden.

‘Komaan,’ zei Focas troostend, ‘denk nu voorloopig meer aan wat je kunt redden dan aan wat je verloren hebt. Welke plannen had de Honderdman in Carthago?’

‘Als wij eenmaal daar zijn,’ zei Secunda, ‘is volgens hem niets meer te vreezen. Ik vermoed, dat hij nog verder wil.’

‘Dan is ook duidelijk, wat ons te doen staat,’ verklaarde Focas. ‘We wachten nog eenigen tijd op tijding van Acilius. Zoo die uitblijft, vertrekken we en brengen u naar Carthago.’

Op tafel stond voedsel en wijn gereed voor Lucia en haar redders, waartoe Secunda nu ook de beide zwervers uitnoodigde. Focas liet zich dit geen tweemaal verzoeken, maar Paulinus, die den laatsten tijd bijna geen woord had gezegd, had alleen maar dorst, naar hij te kennen gaf.

‘Jullie gaat beiden aanstonds wat slapen,’ ried Secunda aan. ‘Want wie na zoo'n tocht geen eetlust heeft, komt rust te kort.’

‘Heel graag,’ zei Focas, ‘op voorwaarde, dat we onmiddellijk gewaarschuwd worden, als er ruiters naderen: elk oogenblik kunnen onze vrienden van den Wolvensprong hier zijn.’

‘Vertrouw gerust op de bedienden,’ zei Secunda, terwijl ze 'n paar matten op den grond uitspreidde.

De bode lag nauwelijks op z'n mat, of de kamer dreunde van z'n geronk. Paulinus echter kon den

‘Jullie gaat beiden aanstonds wat slapen,’ ried Secunda aan. ‘Want wie na zoo'n tocht geen eetlust heeft, komt rust te kort.’

slaap niet vatten; hij lag nu op deze zijde, dan weer op de andere; wendde en woelde, zuchtte en kreunde, zat overeind, tot Secunda naast hem knielde.

‘Paulinus!.... Wat is er, Paulinus?’

Toen opeens brak de jongen los in tranen, sloeg de armen om z'n zuster, en weende, weende, of z'n hart zou breken. Na eenigen tijd mengde hij tusschen z'n snikken telkens de woorden: Moeder.... Lucia.... ach Secunda..... en de ongelukkige zuster begreep maar al te wel de droefheid die deze woorden moesten vertolken! En zij, tusschen haar eigen tranen door, wilde hem troosten. En zij sprak van hun moeder als van 'n martelares, gestorven voor het Geloof, nu 'n heilige in den hemel. En van Lucia, die weldra ook 'n martelares zou zijn, of die hij zou terugzien, frisch, gezond en.... smetteloos voor God!.... En dan weende zij, nog hartstochtelijker dan haar broer. Hoe kon zij hem geruststellen, wat haar eigen slechte daad betrof?

We kennen Paulinus nu sinds lang. Veel hebben we hem zien beleven, maar alles samen weinig hooren zeggen. En ik weet zeker, dat hij juist om die bescheidenheid ons aller vriend geworden is. En hoeveel invloed die deugd heeft en hoe welsprekend zij is, gaat nu weer blijken. Tevens komt ook nog maals aan 't licht, hoe de jongen degelijke grondbeginselen had. Want de ware oorzaak van z'n groote smart was niet het lot van 't vaderhuis, zijn eigen onzeker bestaan, de gevangenschap van z'n zuster, zelfs niet de dood van z'n moeder: 't Was de val van Secunda! En nu hij haar zag weenen en begreep, dat zij haar daad verfoeide, kreeg hij weer hoop en moed. Hij nam haar bij de hand en zei:

‘Och, beste Secunda, u hebt er spijt van. De goede God zal u vergeven.’

‘Kon ik maar aan die mogelijkheid gelooven!’ snikte

Secunda. ‘En dan: er is meer noodig: zoo'n misdaad moet goedgemaakt worden.’

Paulinus was 'n oogenblik stil; maar ware liefde is nooit verslagen.

‘Dat zal ik voor u doen!’ riep hij vol vuur. ‘Ik offer mij aan God voor u en wordt priester, als God mij daartoe helpt.’

‘De boete komt toe aan de persoon die gezondigd heeft,’ antwoordde Secunda, en zweeg dan opeens. Haar moeder, Lucia, Vivia, en nu weer Paulinus met zijn: ‘Als God mij daartoe helpt,’ hebben haar geleerd niet uitsluitend op eigen kracht te steunen, zooals zij dat deed, maar, bij 'n vasten wil, op Gods hulp te vertrouwen. En nu eindelijk heeft ze de les begrepen.

‘Kon ik maar 'n heilig priester vinden om hem m'n schuld te belijden, en dien ik om raad kon vragen!’ sprak zij. ‘Want met diens goedkeuring en met Gods genade ga ik mijzelf in Carthago aanklagen als Christin!’

Paulinus oogen schitterden. Hij dacht aan den H. Cyprianus, en met zooveel vuur zong hij den lof van den Heilige, dat Secunda besloot hem in Carthago op te zoeken, en zich neer te leggen bij z'n raad.

En nu waren de tranen gedroogd, de droefheid was geweken, en vreedzaam kalm was Paulinus weldra naast z'n zuster ingesluimerd.

Zoo waar is het, dat God zich niet in edelmoedigheid laat overtreffen.

Opeens werd er hevig op de deur gebonsd. Focas schrok wakker en riep: ‘Wie is daar?’

‘Ik ben een van de drijvers. Daar ginds komen drie ruiters aan.’

‘Drie ruiters!’ herhaalde Focas, terwijl hij opsprong. ‘Drie ruiters!.... Milo z'n paard is in den afgrond gegaan.... nog drie over.... dat wordt huilen.... Paulinus!’

‘Wat is er?’ vroeg de jongen. ‘Wat is er?’ herhaalde Secunda, die ook ontwaakte.

‘Er zijn drie ruiters op komst,’ zei Focas haastig. ‘'k Vermoed, dat het Milo en z'n mannen zijn. Maar mogelijk ook Acilius, z'n helper en Lucia. Paulinus en ik gaan het terrein verkennen. We verstoppen ons achter struikgewas en komen voor den dag als alles veilig is. Houd de drijvers en Doria hier.’

Toen ging hij naar buiten en zei tot de drijvers:

‘We zijn strakjes door 'n drietal bandieten nagezet. Als ze dat mochten zijn en ze vragen naar ons, dan weten jullie van niets, hoor!’

‘Dat kan,’ zei één der twee. ‘Maar dan moet gij uw paard hier niet laten staan.’

‘Dat is 'n slimme opmerking,’ zei Focas. ‘Toe, breng één van u dat 'n eindje de bosschen in, wil je?’

En hij en Paulinus verdwenen op 'n drafje. Na 'n paar minuten zaten ze samen in 'n diepen, drogen kuil onder 'n dicht bladerdak aan den kant van den weg. Ze hoorden de paarden nu den heuvel opkomen waarachter de herberg lag. Ze hielden zich doodstil, maar aan hun scherpe oogen ontging niets.

‘Er zijn vier paarden,’ fluisterde Focas. ‘'t Is Milo!’

Plotseling sprong Paulinus omhoog, Focas wilde hem nog vastgrijpen, maar de jongen was den weg al op, en naar één van de paarden geloopen: Hij had z'n zuster Lucia herkend in haar slavenkleed.

Nadat de eerste uitingen van verrassing, ontroering en blijdschap bedaard waren, kwam ook Acilius z'n neef begroeten; vervolgens werd Focas voorgesteld en Davis niet vergeten.

Toen de Honderdman vernomen had, dat Secunda in de herberg wachtte, zei hij:

‘Dan gauw daarheen! Hoe eerder wij hier wegkomen, hoe beter voor ons.’

‘Zoo staan wij er ook mee,’ zei Focas. ‘Wij ondervinden vandaag veel meer belangstelling dan ons lief is.’

‘Gaat u ook naar Carthago?’ vroeg Acilius. ‘Paulinus, zou ik zeggen, moet bij z'n zuster blijven.’

‘Paulinus gaat met u mee,’ zei Focas, ‘en ik ook, als ik van hier 'n boodschap naar Ruspe kan verzonden krijgen. En dan kan de jongen wel gebruik maken van dat onbereden paard? Wij hebben er een moeten opgeven.’

‘Dat spreekt vanzelf,’ zei Acilius, terwijl hij de deur van de herberg openstiet. ‘Ha, Secunda, ben je er? Beter opgepast dan wij. Hier is je nieuwe slavin. Bezorg haar maar wat eten.’

Daarna zond hij Doria en de twee drijvers naar buiten om alles gereed te maken voor 'n onmiddellijk vertrek.

Zoo waren de zusters 'n poosje alleen, en Acilius zorgde dat ze niet gestoord werden. Wie de waarheid niet wist, kon zich verwonderen, dat de nieuwe slavin geen eetlust scheen te hebben, want haar maal stond nog onaangeroerd, toen de troep om drie uur in den nacht opbrak.

Acilius en Focas - deze had z'n boodschap voor Ruspe kunnen achterlaten - hadden samen overwogen de drijvers naar huis te zenden, maar bij slot van rekening werd dit nog gevaarlijker geacht. Het was en bleef nu zaak voorzichtig te zijn. Zij hadden elkaar zooveel te vragen, zooveel te vertellen, maar geen woord daarvan mocht doordringen tot de drijvers. Daarom reed men in groepjes, die telkens gewisseld werden, tot de belangstellenden op de hoogte waren van elkanders avonturen. Wij kennen die voor 't meerendeel, alleen de Honderdman kan ons nog wat nieuws vertellen.

‘Toen ik op het punt was,’ zei hij tot Secunda, ‘door

de opening uit den kelder naar buiten te kruipen, komt me daar waarachtig Onomarchus z'n dronken gezicht naar binnen steken. Lucia liet 'n schreeuw....'

'Geen wonder,' zei Secunda, 'als je zoo iets meemaakt.'

'En dan zóó'n gezicht,' ging de Honderdman door. 'Bij Bachus! Ik dacht zelf, dat ik door den grond ging. Er moest gehandeld worden, en ik greep den kerel bij z'n ooren en sleepte hem naar binnen. Maar hij maakte 'n spektakel, dat ik vreesde, de cipier zou 't hooren. Gelukkig was hij halfdronken, en daardoor wel 'n beetje te bewerken. Ik zei tegen Davis: Als hij niet onmiddellijk z'n keelgat dichtdoet, stop er dan dien keisteen in! Dat hielp. Hij begon om genade te bidden, beloofde niets te zullen verraden, en ik weet al niet. We hadden natuurlijk niet den tijd om op dat heerschap te blijven passen. We hebben hem handen en voeten gebonden, zijn toen de opening uit gekropen en hebben die zoo goed mogelijk dichtgestopt. Onomarchus zal daar wel blijven liggen tot de cipier hem vindt; en dat kan aardig laat worden, want de goede Callistratis heeft 'n heele roes uit te slapen van m'n kruik Chios.'

Zij hadden gehoopt bij het aanbreken van den dag in Taxarta aan te komen, maar 't werd negen uur eer zij daar binnen reden.

'Zijn de bestelde paarden en muildieren gereed?' vroeg Acilius aan de pleisterplaats.

'Zeker, mijnheer,' was het welkome antwoord; 'al sedert enkele uren.'

Eenige ververschingen werden gebruikt en toen de tocht weer voortgezet.

'Nog twintig mijlen van hier naar Carthago,' zei de Honderdman, toen hij naast Focas voortreed. 'We moeten opschieten, zooveel als we kunnen. Ik weet

niet, maar ik heb 'n gevoel, of ze ons op de hielen zitten.'

'Dan deden we beter den hoofdweg te verlaten,' raadde Focas aan, 'en den binnenweg te nemen: die is wel langer en lastiger, maar veiliger.'

Nog geen uur nadat onze vluchtelingen Taxarta verlaten hadden, reed 'n troep van twaalf zwaar gewapende soldaten het stadje in, en hielden stil voor de herberg. Aan het hoofd reed de Optio, dezelfde dien wij in Ad Fines ontmoet hebben.

'Hallo! Herbergier!' riep hij.

'Wat is er van uw dienst, mijnheer?' vroeg de geroepene, die naar buiten kwam gesneld.

'Is hier ook 'n gezelschap gepasseerd van zes of zeven personen met paarden en lastdieren?'

'Ja, mijnheer; ze hebben hier versche paarden en muilezels gehad.'

'Bij Hercules!.... Hoe lang geleden?'

''n Uur op z'n hoogst.'

'Naar Carthago?'

'Ja, mijnheer; gisterenavond laat had ik aanzegging gekregen paarden en muildieren gereed te hebben voor Carthago.'

'Mannen, vooruit! Laat geen kwajongen en 'n paar onnoozele meisjes 't van u winnen!'

En zij reden weg in vliegende vaart.

Hoe de ontvoering zoo vroeg bekend geworden was?

Onomarchus had zich niet lang stil gehouden. Toen hij na 'n kwartiertje niets meer hoorde, begon hij met het hoofd, de schouders en de ellebogen de dichtgestopte opening te bewerken tot het vulsel er uit viel. Hij stak nu het hoofd naar buiten en begon geweldig te roepen, zoolang tot er volk kwam opdagen. Met veel moeite kreeg men den cipier gewekt, en nu kwam alles aan het licht.

‘Dit is tooverij,’ was het eerste woord van Callistratis, die onmogelijk Acilius Glabro kon verdenken. ‘Ik zou nog eerder mezelf verdacht hebben,’ placht hij te zeggen, als hij de geschiedenis in later jaren verhaalde.

De legaat werd gewaarschuwd, de Optio ontboden, en spoedig was deze aan 't hoofd van den troep op weg naar Carthago.

Intusschen hadden Acilius en z'n gezellen den hoofdweg verlaten, tot groote verwondering der muilezeldrijvers, en zetten hun tocht voort langs binnenwegen, door de lager gelegen bebouwde streken. Als verklaring dezer handelwijze moest dienen, dat op deze lommerrijke wegen de hitte wat minder groot was. Nog niet lang waren zij onder de bescherming van het dicht geboomte, toen de Honderdman op 'n teeken van Focas opkeek: Daar, op nog geen honderd meter van hen verwijderd en duidelijk zichtbaar op den kalen hoofdweg, snelden 'n troepje soldaten voort. Acilius en Focas begrepen wat dit beteekende: Hun spoor was ontdekt.

Wat nu te doen? Samen beraadslagen konden zij niet om wille van de drijvers. Maar Focas en Acilius bleven wat achter, en spraken af, onder voorwendsel van te rusten, den namiddag in een van de dorpjes door te brengen; Carthago zouden ze pas binnentrekken in den nacht.

Hoofdstuk XV
Hoe Secunda raad inwon bij den Aartsbisschop van Carthago.

't Is nacht. De gansche stad Carthago ligt in rust. Zelfs de kaden, waar overdag de grootste bedrijvigheid heerscht, zijn nu verlaten. Stil wiegelen er de logge galeien aan de kabels.

Maar deze rust is er nog niet lang. Vooral in de Saturnusstraat is er tot laat in den nacht veel beweging geweest voor het huis waar Bisschop Cyprianus werd ondergebracht, 'n Gedeelte van het volk is naar huis gegaan, op verzoek van den heilige zelf, die bevreesd was voor storing van de openbare orde, maar de groote massa is gebleven, en staat stil en onbewegelijk in den nacht, als 'n trouwe lijfwacht van den geliefden Kerkvorst.

Even na middernacht zien wij vijf personen behoedzaam en geruischloos lans de kaden sluipen. Het zijn de vluchtelingen van Aptonga, die behouden in Carthago zijn aangekomen. De drijvers zijn voor hun werk beloond en bij de laatste halte teruggestuurd. Aan Doria is de vrijheid gegeven, maar Davis wilde hen niet verlaten. Het schijnt, dat men hier reeds af weet van hun komst, want van één der grootste galeien wordt 'n loopplank naar de kade geschoven. Daar verschijnt Focas met den kapitein op het dek.

‘Dus uw besluit staat vast?’ vroeg Lucia aan haar zuster.

‘Ik kom er niet op terug,’ antwoordde Secunda. ‘Ik wil Cyprianus spreken, en ik zal doen wat hij mij aanraadt. Zegt hij, dat ik moet vluchten, dan vlucht

ik. Vindt hij, dat ik mij mag opofferen, dan doe ik dat.’

Dan nam zij afscheid, maar met 'n aandoening, alsof zij niet meer verwachtte terug te keeren.

‘En gij, beste oom, zult mijn zuster en broeder niet verlaten; daar ben ik gerust op, na al wat u voor ons hebt gedaan.’

‘Niet vóór ik ze veilig over de zee heb gebracht,’ was 't antwoord van Acilius, die daarop aan Focas verzocht om Secunda naar den Bisschop te brengen.

‘En ik breng haar ook terug, reken daar op,’ zei Focas.

‘Wij wachten in elk geval op 'n boodschap, alvorens af te varen,’ zei de kapitein.

Wij volgen nu Secunda.

Focas had nog niets vernomen van de gevangenneming van den Aartsbisschop. De kapitein van de galei wist er van, maar het was niet ter sprake gekomen bij de vele regelingen die getroffen moesten worden. De kapitein was Christen, maar in 't geheim; de leden van de bemanning waren allen heidenen en daarom was hij alleen door Focas in 't vertrouwen genomen.

Focas bracht dus Secunda naar het huis van den Bisschop; hij wist, dat de Heilige tijdens de vervolging 't makkelijkst te spreken was in den nacht. Daar aangekomen wilde hij de deur openen, maar 't lukte niet. Hij rammelde, klopte, alles tevergeefs. Hij riep, klopte opnieuw en wachtte dan, tot er eindelijk 'n vrouwenstem van boven kwam die vroeg: ‘Wie is daar?’

‘Wat is er toch met onzen Bisschop?’ vroeg de bode.

‘Maar weet gij dan niet, dat hij gevangen is genomen?’ was de wedervraag.

‘Ik kom juist in Carthago terug,’ zei Focas. ‘Waar is Cypianus nu?’

‘In 't huis van Milo in de Saturnusstraat; er is op 't oogenblik niemand hier dan ik en nog 'n vrouw om het huis te bewaken.’

‘Zeg moedertje,’ hernam Focas, ‘zou je dan zoo goed willen zijn deze dame hier vannacht te laten slapen? Zij heeft heel wat meegemaakt, en zij wil en zal den Bisschop spreken.’

‘Wacht even, dan kom ik opendoen,’ zei 't vrouwtje.

‘Nu kan ik u tot m'n spijt niet naar den Bisschop brengen,’ zei Focas tot Secunda; ‘ik zou u en mij aan levensgevaar blootstellen, want Milo kent mij àl te goed.... Zeg, moedertje,’ vervolgde hij, toen de deur openging, ‘zou jij haar morgenvroeg niet even naar den Bisschop willen brengen, en daarna naar de galei, *Salus Julia*? Iedereen kan ze je op de kade aanwijzen.’ En toen vertelde hij in 't kort Secunda's geschiedenis.

‘Arm schaap! Arm schaap!’ zei de goedhartige vrouw. ‘Ik doe voor u, wat ik kan. Maar kom eerst wat uitrusten, want gij zijt doodop, dat zie ik wel.’

Secunda nam afscheid van Focas en bedankte hem allerhartelijkst.

Reeds vroeg waren Secunda en haar geleidster op weg naar Milo's huis. 't Was noodig ook, want 't kostte haar twee volle uren om zich 'n weg te banen door de menschenzee. Bij de deur vonden zij Flavianus, die haar meedeelde, dat de Bisschop binnen 'n half uur voor den Proconcul moest verschijnen. Hij zou echter zien, of hij iets voor haar kon doen en ging naar binnen.

In 'n paar minuten was hij terug, zeggend: ‘Volg mij, dame, maar doe uw zaken zoo vlug mogelijk af,’

en hij bracht haar in 'n kamer, waar de Bisschop ook juist binnentrad.

‘Nu, mijn kind, wat is het?’ zei de Heilige. ‘Als ik nog iets voor u kan doen, zeg het mij, en het zal gedaan worden. Maar maak het kort, want mijn tijd is zeer beperkt.’

Door zooveel eenvoudige goedheid aangemoedigd, wierp Secunda zich op de knieën, sloeg de handen voor de oogen, en zette toen haar toestand uiteen.

‘Neen,’ sprak de Heilige beslist, toen zij vroeg, of zij zich opnieuw aan de rechters moest overleveren ter uitboeting van haar afval, ‘neen! Omdat gij zoo ongelukkig zijt geweest, om uw God eenmaal te verloochenen, is dat geen reden om Hem 'n tweede maal op de proef te stellen. Ga met uw zuster mee. Mocht God u later roepen om Hem te belijden, leef dan intusschen zóó, dat gij die uitverkiezing waardig wordt. Ik zal zelf nog vaststellen, hoelang gij buiten de Gemeenschap der Kerk zult zijn. Gij hebt in den kerker gezucht?’

‘Ja.’

‘Hoelang?’

‘Slechts tien dagen.’

‘En voor de rechters hebt gij geofferd, vóór gij op eenige wijze gepijnigd zijt?’

‘Ja.’

‘Volgens de bepaling van het Kerkelijk Recht moet gij drie jaar onder de boetelingen blijven. Maar de Belijders hebben de macht om dien tijd te verkorten. Ik dank God, dat Hij mij reeds tot die eer geroepen heeft, en Hij die de barmhartigheid zelf is verlangt ook, dat zijn volgelingen barmhartig zijn. Toch is dit 'n moeilijk geval, want ik moet ook rekening houden met de gegeven ergernis en de tucht in de H. Kerk. Welnu, ik verkort den tijd van uw boete tot één jaar; verder durf ik niet gaan,

want de misdaad was groot. Ik zal 'n getuige van deze beslissing binnenroepen.’

Hij ging naar de deur en riep z'n diaken.

‘Flavianus,’ zei hij, ‘deze boetelinge is zoo ongelukkig geweest om wierook te offeren. Als bisschop moest ik haar 'n boetetijd van drie jaar opleggen; als belijder verminder ik dat tot één. Geef haar dat

op schrift. Zorg ook, dat zij behouden aan de kade komt; zij staat op 't punt te vluchten. Nu, mijn kind, vaarwel, God zegene u, en geve u de genade van 'n beter einde dan het begin was.'

Vóór Secunda de gelegenheid had hem te danken, was de Bisschop verdwenen in 'n aangrenzend, groot vertrek, waar soldaten gereed stonden.

'De Proconsul mag niet wachten,' zei Milo. 'Wij moeten onmiddellijk vertrekken.'

'Ik ben gereed,' zei de Heilige. 'Laat ons gaan.'

Alle bedrijf stond stil dien dag. Heidenen en Christenen vulden de straten, zelfs de daken van de huizen zaten volgepakt, en in 't gerechtshof werd gevochten om 'n plaatsje. Nadat Cyprianus 'n tijd lang voor de deur gewacht had, werd deze opengeworpen door 'n slaaf onder den uitroep: 'De Proconsul heeft op z'n zetel plaats genomen.'

Anaximander, die overal te zien was met z'n wastafeltjes en z'n schrijfstift, heeft natuurlijk ook gezorgd voor 'n verslag van dit merkwaardig verhoor. Wij laten hem nu aan het woord.

> De Proconsul zei: Zijt gij Tacius Cyprianus?
> Cyprianus antwoordde: Ja, die ben ik.
> De Proconsul zei: Zijt gij die persoon die zich uitgeeft als bisschop van die goddelooze menschen?
> Cyprianus zei: Ja.
> De Proconsul zei: De allerverhevenste keizers gebieden u te offeren.
> Cyprianus zei: Zoo iets zal ik niet doen.
> De Proconsul zei: Bedenk u, vóór het te laat is.
> Cyprianus zei: Doe, wat u is opgedragen. Een heilige zaak als deze laat geen bedenken toe.
> De Proconsul beraadslaagde met zijn beambten, en zei toen met groote moeite, want hij was ziek: Gij hebt reeds geruimen tijd een groot

aantal personen verzameld voor onwettige handelingen, en gij zijt de verklaarde vijand van de goden en van de heilige wetten der Romeinen. Onze hoogverheven keizers Valerianus en Galerius hebben vergeefs getracht u over te halen tot hun eeredienst. Omdat gij dus schuldig zijt bevonden aan zulke verderfelijke misdaden, zult gij ten voorbeeld gesteld worden aan die gij verleid hebt u te volgen. Toen las hij van z'n wastafeltje dit vonnis: Wij gebieden, dat Tacius Cyprianus zal terechtgesteld worden met het zwaard.

Cyprianus zei: God zij geprezen.

Het volk zei: Breng ons allen ter dood! Wij zijn allemaal Christenen.

Zoover het verslag van Anaximander.

Terwijl de processie wordt opgesteld die den heilige naar het tooneel van z'n laatsten strijd zal voeren gaan wij weer even met Secunda mee.

Om haar en de weduwe door de menigte naar de kade te brengen had Flavianus uitgekozen 'n winkelier, 'n stevig gebouwd man. Juist toen zij door de volksmassa waren heengedrongen, bemerkte Secunda, vlak bij haar de twee muilezeldrijvers en den Optio.

‘Gij zijt mijn gevangene,’ zei deze, terwijl hij lang niet zacht de hand op haar schouder lei. ‘Gij zijt betrokken geweest bij de ontsnapping van uw zuster: ik heb alles gehoord van deze menschen.’

Weerstand bieden was natuurlijk nutteloos. De winkelier en de weduwe volgden haar tot aan de gevangenis, en gingen toen met allen spoed Flavianus inlichten. Op den hoek van 'n straat ontmoetten zij den Diaken die z'n Meester volgde.

‘Wat is er aan de hand?’ vroeg Cyprianus.

‘De jonge dame die dezen morgen bij u was, is weer gevangen genomen,’ antwoordde Flavianus.

‘God sterke haar,’ sprak de Kerkvoogd. Hij had altijd bekend gestaan om zijn tegenwoordigheid van geest en rustige kalmte, ook te midden van de grootste gevaren; en die hadden hem ook nu niet verlaten. Waar noch Flavianus, noch de weduwe, noch de winkelier aan scheen te denken, dat ontging den Heilige niet.

‘Laat mij 'n oogenblik met dien braven man spreken,’ zei hij, naar Flavianus wijzende, tot de soldaten die hem bewaakten.

De ‘brave man’, die daarmee zeer gevleid scheen, werd bij hem gebracht.

‘Flavianus,’ fluisterde de Heilige, ‘zoek onmiddellijk 'n vertrouwd persoon, zend hem naar de *Salus Julia* om aan de vluchtelingen te vertellen, wat er met Secunda geschied is. Laat zeggen, dat ik hen zegen en gebied hen onmiddellijk te vertrekken.’

Eindelijk was de stoet aangekomen op de plaats der terechtstelling. 't Was 'n klein cirkelvormig dal, omringd door lage, met boomen begroeide heuvels, 'n plek druk bezocht in de zoele zomeravonden, en waar later 'n kerk werd gebouwd ter eere van den grooten martelaar van Carthago.

Cyprianus werd geleid tot midden in dit dal, terwijl de volksmassa van alle kanten aandrong en de heuvelen, ja de takken der boomen bezette. Naast hem stond z'n trouwe Flavianus.

Milo en Acatius voerden het bevel. Rondom den martelaar lieten zij 'n kring vrijhouden; op eenigen afstand stond 'n soldaat met 'n vervaarlijk zwaard.

De Heilige knielde neer en bleef ongeveer tien minuten in gebed verdiept. Dan stond hij op en legde zijn dalmatiek af, die hij aan den Diaken gaf. Ofwel de Heilige sprak zeer weinig, ofwel Anaximander was op te grooten afstand om hem te verstaan. De martelaar keerde zich naar den beul en gaf hem

vijf en twintig goudstukken; daarna deed hij zich zelf den blinddoek voor.

‘Ik kan m'n eigen handen niet binden,’ zei hij schertsend, ‘wie wil dat voor mij doen?’ 'n Zeker priester Julianus en nog 'n andere Julianus, die diaken was, haastten zich om hem dien laatsten dienst te bewijzen.

Toen de beul toetrad en het zwaard ophief, was het volk niet meer te bedwingen. Het brak door de omheining, drong rond den martelaar samen, hield zakdoeken, servetten en stukken lijnwaad gereed om die in zijn bloed te doopen. Het zwaard flikkerde, er volgde 'n zware, doffe slag. Het hoofd viel op den grond. En het lichaam, na 'n oogenblik, viel eveneens.

En aldus trad Tacius Caecilius Cyprianus, Aartsbisschop van Carthago en Primaat van Afrika, de vreugde des Heeren binnen omtrent het vierde uur van den veertienden dag van Semptember, in het jaar onzes Heeren 258.

Hoofdstuk XVI
Hoe de Salus Julia werd achtervolgd.

De Proconsul van Afrika lag uitgestrekt op z'n rustbank van citroenhout, uitgeput door de inspanning van dien morgen, maar meer nog door het bitter gevoel van zijn nederlaag. De tocht immers naar de strafplaats was voor z'n vijand 'n ware zegetocht geworden.

De deur ging open en de Optio, die Secunda naar de gevangenis had gebracht, trad binnen.

'Ze is afgevaren, heer,' zei hij; 'toen ik aan de kade kwam, was ze reeds een uur geleden vertrokken.'

'Laat onmiddellijk het snelste vaartuig dat in de haven te vinden is, bemannen,' zei Galerius. 'Ik geef die zaak verder in uw handen: ik ben te ziek om er verder slechts aan te denken. Beloof in mijn naam de vrijheid aan de galeislaven, als ze het vluchtelingenvaartuig inhalen. 'n Ontsnapte gevangene en 'n ontrouwe Honderdman zijn dat waard.'

De Optio was zoo in de wolken over de hem toevertrouwde zending, dat hij bijna geen tijd nam om den landvoogd te groeten. Als 'n bezetene ijlde hij naar de haven. Er lag toen aan de kade 'n rank en licht gebouwd vaartuig, dat aan 't gouvernement toebehoorde. Het werd beschouwd als de snelste galei uit de haven, wat ook zijn naam *Cito* moest aanduiden. Dit koos de Optio uit; de kapitein wilde zich heel graag eens onderscheiden, en de slaven waren buiten zich zelf bij het vooruitzicht op hun vrijheid. Nog geen half uur nadat de Optio aan de kade was ver-

schenen, verdwenen reeds de zandige kusten van Afrika achter de galei.

Na den marteldood van den H. Cyprianus richtte Milo z'n schreden weer naar het Praetorium om verslag uit te brengen aan den Proconsul van het voltrokken vonnis.

'Ik wenschte,' zei Galerius Maximus, terwijl hij met de grootste moeite sprak en rustte bijna achter elk woord, 'dat gij eerder hier waart geweest. 'n Gevangene is ontsnapt uit Aptonga met de medewerking van 'n afvallig Honderdman en....' - hij wachtte nu 'n heelen tijd, want hij scheen den draad kwijt te zijn, - 'en ik zou geruster zijn .... bij de gedachte .... dat die zaak .... in uw handen was....'

'Och, maak u daar geen zorg over, heer,' zei Milo, die duidelijk zag, dat de Proconsul ging sterven. Die zaak brengen wij in orde. Was 't niet beter, dat ik 'n geneesheer ging halen, heer? Gij schijnt veel te lijden.'

'Toe.... ga!' zei de Proconsul.

De beambte ijlde de kamer uit, waarschuwde den geneesheer, en keerde in allen haast weer terug. Maar toen hij de kamer bereikte, vond hij slechts 'n doode: de kerkvervolger was de eeuwigheid ingegaan zonder iemand aan z'n sterfbed om hem te verzorgen, te vertroosten of te verlichten - verlaten en alleen! En dat, terwijl z'n echtgenoote de toebereidselen maakte voor 'n groot feestmaal dat zij dienzelfden avond nog gaf!

Nu volgen wij den Honderdman en zijn gezellen.

Nauwelijks was de boodschap van Cyprianus aan den kapitein bezorgd, of de groote, logge galei, die handel dreef tusschen Carthago en Barcelona, stevende de haven uit. O, wat leden Lucia en Paulinus, toen zij vernamen, dat zij hun dierbare zuster hier op aarde

niet meer zouden terugzien; en Acilius wilde nu ook van geen uitstel meer hooren.

‘Er is nu één leven verloren,’ zei hij, ‘de andere zullen, als 't van ons afhangt, gespaard blijven.’

Focas ging aan wal, en beloofde al het nieuws dat hij machtig kon worden naar Barcelona te zenden. Davis besloot z'n lot te verbinden aan dat van de vluchtelingen, en het zeil werd geheschen.

Zeeziekte was - hoe dat kwam, weet ik niet - in dien tijd onbekend. In 't begin was de wind niet ongunstig; maar verder op den dag ging hij liggen, en de vaart hing nu geheel af van de roeiers. Ter weerszijden staken twaalf riemen in het water, zwaar en log als het heele schip; want dit was meer berekend op sterkte en veiligheid dan snelheid.

De kapitein had reeds 'n heelen tijd staan kijken met de hand boven de oogen naar het Zuid-Oosten.

‘Waar zien jullie dat voor aan?’ vroeg hij, en wees in de richting van 'n bergtop die nog even te zien was.

De Honderdman keek, Paulinus keek, maar geen van beiden zagen veel meer dan den groenen spiegel der zee, trillend en schitterend onder de heete Septemberzon. Toen liet de kapitein Titus ontbieden, den scherpst-zienden man aan boord. Deze bleef lang en ingespannen turen.

‘Ik kan ze nog niet precies thuis brengen,’ zei hij ten laatste, ‘maar ik geloof, het is de *Cito*, die in de haven lag.’

‘Dat heb ik ook gedacht,’ zei de kapitein. ‘Je kunt gaan. 'n Woordje met u, Honderdman.’

‘Kijk eens,’ zei hij, toen hij met Acilius alleen was, ‘ik wil alles voor u doen, wat van 'n mensch verwacht kan worden; maar als die galei ons inhaalt, moogt u niet verwachten, dat wij weerstand bieden. Vooreerst is de bemanning te goed gewapend,

en in de tweede plaats zullen m'n manschappen weigeren tegen 'n gouvernementsvaartuig te vechten.'

'Bestaat de mogelijkheid,' vroeg Acilius, 'dat ze ons inhalen?'

'Als 't weer zoo blijft, zoo zeker als de zon aan den hemel,' was 't antwoord. 'Maar ze kan geen zeil dragen en is tegen 'n storm niet bestand. Daarin staat ze achter bij onze galei. En daarom,' - en hij knikte naar het Noord-Oosten, waar de lucht zeer donker was, - 'ligt onze hoop daar ginds .... dat belooft zwaar weer.'

De Honderdman ging dit nieuws aan z'n gezellen meedeelen. Het hielp hen om hun gedachten wat af te trekken van Secunda, nu ze hun eigen leven nog steeds in gevaar zagen.

'Toch geloof ik nooit,' zei Lucia, 'dat de heilige Bisschop, die gewild heeft, dat wij vluchten zouden, ons vergeten zal, nu hij nog beter in staat is ons te helpen.'

Het vijandelijk schip kon nu duidelijk door iedereen onderscheiden worden. En uit de bezorgde blikken van den kapitein had de heele bemanning begrepen, dat zij achtervolgd werden.

In de lucht was 't nog steeds dezelfde doodsche, drukkende stilte. Maar dat zou volgens den kapitein geen uur meer duren, en 't ging er om, den vijand zoolang op afstand te houden.

De Optio en de kapitein van de *Cito* hielden intusschen niet op, hun manschappen tot 'n uiterste krachtsinspanning aan te sporen. De roeiers deden al hun best, óók om binnen te zijn voor de dreigende storm zou losbreken.

'Toe mannen!' zei de Optio. 'Alles staat voor u op het spel. Op die logge, luie galei ligt uw heil en uw leven!' En de achttien riemen plasten op vluggen maatslag aan weerszijden in het water, en deden

het lichte vaartuig krakend en trillend voortschieten naar de begeerde prooi.

Toen de vijand op minder dan 'n kilometer afstand was gekomen, zei de kapitein van de *Salus Julia*, dat hij de zaak als hopeloos beschouwde. ‘Ik tel wel dertig soldaten aan boord,’ zei hij, ‘en dan nog de slaven. Er is zeker 'n buitengewone belooning in 't vooruitzicht gesteld, want ik heb nog nooit zóó zien roeien.’

‘De zaak niet opgeven vóór ze verloren is,’ riep Acilius. ‘Gebied uw mannen hun uiterste best te doen. De rest wachten we af.’

De zee was al eenigentijd niet meer zoo rustig; nu en dan kwamen er windstooten, van zeer wisselende duur en kracht. De kapitein liet het groote, plompe zeil hijschen, en ondanks de telkens van richting veranderende windstooten, begon het vaartuig sneller te loopen. Maar met dat al bleven de vervolgers dichter en dichter naderen, totdat de afstand zoo klein geworden was, dat de Optio de vluchtelingen binnen het bereik van z'n stem dacht te hebben. Toen zette hij de beide handen aan den mond en bulderde, dat de galei zou bijdraaien.

‘Ik ben wat doof,’ zei de kapitein tot den Honderdman. ‘Ik kan nooit verstaan, wat ik niet graag hoor.’ En beurtelings keek hij naar 't Noord-Oosten en naar 't zeil, dat nu meer en geregelder begon te zwellen.

De Optio had ook 'n drietal slingers aan boord, en toen z'n soldaten hiermee op de voorplecht stonden, zei de kapitein van de *Salus Julia:*

‘Nu jongedame en jongeheer, 't was beter, dat u naar beneden ging. Al wat jullie te doen hebben, is voor u zelf te zorgen. Gaat u ook naar beneden, Honderdman?’

‘Zeg!’ riep deze, ‘waar zie je me voor aan?’

Met dit al bleven de vervolgers al dichter naderen.

Terwijl hij dit zei, plofte er 'n kogel neer tusschen hem en den kapitein. Van nu af aan begonnen de kogels steeds dichter te vallen; ze rammelden tusschen de riemen, sloegen enkele planken stuk, haalden 'n paar scheuren door 't zeil, maar deden verder niet veel kwaad.

‘Wil ik u eens wat zeggen,’ riep opeens de kapitein, ‘wij zijn nu aan 't uitloopen. Hun kans is voorbij, maar 't is niet hun schuld.’

De Optio, in het andere schip, zag dit ook in: hij dreigde z'n mannen, hij bad, hij zegde extra belooningen toe, maar 't hielp allemaal niets: elk volgend oogenblik was de prooi verder buiten zijn bereik.

De lucht kreeg 'n steeds zwarter uitzicht, de zee was zeer woelig en het gezwollen zeil deed het schip sterk overhellen, zoodat ook de Honderdman, die dit soort van gevaar nog nooit beleefd had, er 'n beetje bezorgd van keek.

‘Wij komen er wel door,’ zei de kapitein van de ‘Salus Julia’ geruststellend. ‘Ik vertrouw op God. Maar voor hun leven daar geef ik niet veel.’

De kapitein van de *Cito* en de Optio schenen het gevaarlijke en nuttelooze van 'n verdere vervolging ook in te zien, want spoedig daarop wendde het vaartuig den steven.

Of de *Cito* ooit in Carthago is teruggekeerd? Ik weet het niet. Maar in den nacht die volgde op den marteldood van den H. Cyprianus, woedde er 'n ontzettende storm in de Middellandsche Zee. En toen den derden morgen daarna de *Salus Julia* de haven van Barcelona binnenliep, geheel onttakeld, met meer dan de helft der riemen verbrijzeld en zonder dek, beschouwden de heidensche roeiers hun redding als 'n wonder en offerden 'n witten stier aan den zeegod Neptunus.

Meer is er over den Honderdman en z'n beschermelingen niet te vertellen, behalve dit nog:

Vóór Acilius Glabro z'n voornemen kon uitvoeren om naar Afrika terug te keeren, viel keizer Valerianus in de handen van de Perzen en de Christenvervolging was geëindigd. De naam Paulinus stond langen

tijd vermeld op de gebedstafelen van de Kerk van Barcelona als van 'n heilig en ijverig Bisschop. En het zou niet te verwonderen zijn, dat de Lucia van wie vier zonen als martelaar stierven in Spanje onder de vervolging van Diocletiaan, onze heldin is.

En Secunda?

Als wij het martelaarsboek van Carthago openslaan, vinden wij op 28 September vermeld de volgende namen van hen die op dien dag de martelkroon wonnen:

Victoricus, Lucius, Montanus, Flavianus - de Diaken waarvan wij zooveel gehoord hebben, - Julianus, Primasius, Remus, Domitiënus, 'n Catechumeen, Maximus, Donatilla en....

SECUNDA.